

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), канд. іст. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 11 2017

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко зазначив, що нарешті маємо захищені інтереси держави в енергетичній сфері3

Верховна Рада України внесла до порядку денного питання про членство України в НАТО.....4

Аналітика

Політичні акценти

Дем'яненко М.

Екватор діяльності Верховної Ради України восьмого скликання: результати і прогнози.....4

Рудь І.

Перспективи відновлення роботи нормандського формату: сучасні реалії, позиція світових лідерів, оцінка експертів.....14

Тарасенко Н.

Візит міністра закордонних справ України до Вашингтона: експертні оцінки в контексті геополітики.....19

До нових стандартів самоврядування

Пальчук В.

**Бюджетна самодостатність і реалізація
інфраструктурних проектів у регіонах України.....31**

Потіха А.

**Вибори до об'єднаних територіальних громад
в оцінках політиків і експертів.....42**

Економічний ракурс

Кулицький С.

Гібридна війна Росії проти України: економічний вимір 2017 р.49
(Закінчення, початок у № 10)

Рябоконт А.

**Инфраструктурные проекты с китайскими инвестициями:
неудачный опыт и новые надежды.....58**

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....65

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....70

Перспективні напрями розвитку української науки.....71

Діяльність науково-дослідних установ.....73

Аерокосмічна і авіаційна галузі.....74

Інноваційні розробки та технології.....79

Біотехнології.....81

Питання екології та уникнення техногенних катастроф.....83

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Бойчук М.

**Використання бібліотеками вищих навчальних закладів мережі
Facebook як платформи наукової комунікації (на прикладі діяльності
НБ НАУКМА)84**

До уваги держслужбовця

Шумілова А.

Нові надходження довідково-бібліографічних видань до НБУВ.....91

Коротко про головне

Президент України П. Порошенко зазначив, що нарешті маємо захищені інтереси держави в енергетичній сфері

Президент України П. Порошенко вважає переможним рішенням Стокгольмського арбітражу за позовом НАК «Нафтогаз України» проти «Газпрому» щодо контракту на поставку газу, що дало змогу відновити справедливість і захистити інтереси України в енергетичній сфері. «Наші спільні дії, зусилля, і команди НАКу, і юридичних представників, і команди МЗС, яка теж надавала велику допомогу, позиція Адміністрації Президента й уряду, сьогодні дозволили нам вийти на цей результат. Я вітаю з цим вас і вітаю весь український народ, що нарешті ми маємо захищені інтереси держави, принаймні у надзвичайно важливій енергетичній сфері», – сказав глава держави під час зустрічі із заступником міністра закордонних справ України з питань європейської інтеграції О. Зеркаль і головою правління НАК «Нафтогаз України» А. Коболевим. «Я можу констатувати, що це є наша переконлива перемога у захисті інтересів України», – додав він.

На переконання П. Порошенка, це стало можливим завдяки тому, що українська команда з перших днів зайняла позицію переконливої аргументації у Стокгольмському суді щодо захисту інтересів України, яка була дуже добре юридично доведена. «Перше – це несправедливість і неринковість принципу “бери або плати”», – констатував Президент, зауваживши, що такий пункт був відображений в українському контракті, але відрізнявся від принципів, які були зафіксовані у європейських контрактах.

«Друга позиція, яка, я вважаю, важлива, – це те, що нарешті газ має перестати бути інструментом політичного тиску на Україну і джерелом корупційних оборудок для представників колишньої української влади. Нарешті ціна на газ формується за ринковим принципом, і це також є наше безумовне досягнення», – наголосив глава держави.

Голова правління НАК «Нафтогаз України» А. Коболев подякував Президенту за підтримку. Він наголосив на важливості завершення справи в частині постачання газу остаточними розрахунками. За його прогнозом, цей процес займе близько трьох місяців. Крім того, голова «Нафтогазу» підкреслив важливість рішення арбітражу про ануляцію вимоги «Газпрому» компенсувати понад 40 млрд дол. Також А. Коболев повідомив, що НАК «Нафтогаз України» цього року очікує завершення транзитної справи. «Сподіваємося, що ми зможемо довести свою правоту і це дозволить нам остаточно поставити крапку в питанні приведення відносин між “Нафтогазом” та “Газпромом” до ринкових, справедливих і прозорих», – резюмував він (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2017. – 6.06*).

Верховна Рада України внесла до порядку денного питання про членство України в НАТО

Голова Верховної Ради А. Парубій виступив з ініціативою закріпити на законодавчому рівні положення про те, що членство України в НАТО є пріоритетом державної зовнішньої політики. Таку думку А. Парубій висловив на свої сторінці у Facebook «після відвідин цього тижня Парламентської асамблеї НАТО у Тбілісі і за результатами надзвичайно плідного спілкування із союзниками та партнерами з Північноатлантичного альянсу». Також голова парламенту заявив, що у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 6470, яким пропонується внести зміни до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» і до Закону України «Про основи національної безпеки України».

Зокрема, у Закон України «Про основи національної безпеки України» пропонують додати формулювання, що метою України є «набуття членства в Організації Північноатлантичного договору». «Нагадаю, що цього року Україна відзначає 20-ліття Хартії про особливе партнерство з НАТО. Ухвалення такого закону – це важливий знак для наших союзників! Я звернувся до фракцій з тим, щоб ухвалити цей закон найближчим часом», – повідомив Голова Верховної Ради України. Він подякував усім народним депутатам, які долучилися до створення цього проекту закону.

«НАТО – це гарант безпеки у всьому вільному світі! НАТО – це єдина сила у світі, здатна зупинити агресивну путінську Росію. Україна стане членом НАТО!» – підсумував А. Парубій.

6 червня Верховна Рада України внесла до порядку денного сесії проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо зовнішньополітичного курсу України)» (реєстр. № 6470). За це рішення проголосувало 260 народних депутатів з 374, зареєстрованих у сесійній залі (*Офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://iportal.rada.gov.ua>). – 2017. – 5, 6.06).*

Аналітика

Політичні акценти

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Екватор діяльності Верховної Ради України восьмого скликання: результати і прогнози

Верховна Рада України восьмого скликання, склад якої було обрано на позачергових виборах 26 жовтня 2014 р., наразі перебуває на умовному

екваторі своєї діяльності. Депутати відпрацювали два з половиною з відведених п'яти років. Цей парламент від самого початку відрізнявся від інших: у ньому не були представлені депутати від окупованого Криму й непідконтрольних районів Донецької та Луганської областей (станом на 17 травня 2017 р. у Верховній Раді налічувалося 422 депутати).

На долю саме цього парламенту випало працювати в досить складних умовах, оскільки перед ним постали чи не найбільші з часів незалежності виклики: анексія Криму, проведення АТО на Сході України, кризи майже в усіх сферах суспільно-політичного життя, що, у свою чергу, потребують реалізації відповідних реформ.

Тому, розуміючи, який тягар відповідальності був покладений на народних депутатів, вони на перших етапах діяльності продемонстрували готовність протистояння всім викликам. Одразу ж було сформовано проєвропейську коаліцію, яка об'єднувала 302 депутати (до 1 вересня 2015 р.) та 281 депутата після 1 вересня. Але вже на початку 2016 р. після оголошення про вихід фракцій «Самопоміч» і «Батьківщина» коаліція в первинному вигляді припинила своє існування. Це спровокувало черговий виток парламентської кризи й дало підстави говорити про дострокові вибори.

Порівняно з парламентами попередніх скликань перші півтора року діяльності Верховної Ради відзначалися інтенсивною законотворчою активністю. Кількість законопроектів і проектів постанов, зареєстрованих у діючому парламенті за цей період, побила всі рекорди попередніх років (<https://www.oporaua.org/novyny/42625-verkhovna-rada-ukrainy-viii-sklykannia-1-5-roku-diialnosti>). Активну законотворчу діяльність діючого парламенту однаковою мірою продемонстрували майже всі парламентські фракції. Найбільші фракції («Блок П. Порошенка», «Народний фронт») відповідно взяли участь і в підготовці найбільшої кількості законодавчих ініціатив. Разом з тим у розрахунку кількості законопроектів на одного депутата лідирують фракції ВО «Батьківщина» й Радикальної партії О. Ляшка. Середня продуктивність депутатів «Народного фронту», Об'єднання «Самопоміч» і Блоку П. Порошенка є майже вдвічі нижчою. На депутата фракції «Опозиційний блок» припадає найменша кількість зареєстрованих законодавчих ініціатив.

Активність депутатського корпусу пояснюється не лише бажанням працювати, а й тими гострими проблемами, що мали й мають місце в сучасній Україні та розв'язання яких потребує законодавчого врегулювання. І разом з тим хотілося б зазначити, що останнім часом у рейтингу законодавчих ініціатив Верховна Рада поступається уряду та НБУ, хоча депутати провладних партій наголошують, що виступають з урядовцями одним фронтом і така активність – їхнє спільне досягнення. Проте в умовах відсутності стійкої більшості законодавчі ініціативи дедалі частіше не знаходять підтримки в стінах парламенту, а їх прийняття якщо і відбувається, то здебільшого за рахунок ситуативного голосування, що, у свою чергу,

часто досягається шляхом «кулуарних домовленостей». Хоча законотворча діяльність Верховної Ради й народних депутатів не зводиться лише до голосувань за ті чи інші законопроекти в сесійній залі. Значна частина роботи проводиться також у комітетах, і в цьому контексті ситуація дещо краща.

У цілому експерти виокремлюють як недоліки, так і досягнення в діяльності українського парламенту. Серед останніх фахових оцінок роботи Верховної Ради можна згадати результати Програми «USAID РАДА», яка реалізується в Україні (термін реалізації: листопад 2013 р. – листопад 2018 р.) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) і має сприяти становленню відповідального, підзвітного й демократичного представницького органу – парламенту України (<http://www.radaprogram.org/radanews/usaaid-rada-ocinylna-diyalnist-verhovnoyi-rady-ta-narodnyh-deputativ>). 26 квітня 2017 р. Програма «USAID РАДА» провела щомісячну координаційну зустріч представників проектів міжнародної технічної допомоги (ІПТАС), щоб оцінити діяльність народних депутатів і Верховної Ради. Учасники обговорили індекс законотворчої роботи й результати моніторингу діяльності депутатів у комітетах.

Директор програми І. Когут і координатор з питань співпраці з парламентом О. Базилівська презентували результати оцінювання якості законодавчої діяльності Верховної Ради України восьмого скликання протягом V пленарної сесії (вересень 2016 р. – лютий 2017 р.) Зокрема, експерти відзначили довгострокові загальні позитивні тенденції за трирічний період:

- схвалено окремі рекомендації П. Кокса;
- законопроекти стосовно Регламенту та комітетів уже на розгляді комітетів ВР України;
- проводяться професійні, не політизовані дебати в комітетах.

Програма «USAID РАДА» провела засідання експертної панелі для мінімізації суб'єктивності в оцінюванні, де експерти змогли особисто прокоментувати свої оцінки. Під час обговорення експерти зазначили, що низькі оцінки експертів щодо політичних і виборчих законів зумовлені тим, що реформи в цій сфері стоять на місці. Більше того, очікують, що в цьому скликанні показники можуть ще погіршитися, оскільки було прийнято закон, що зобов'язує антикорупційні громадські об'єднання до е-декларування.

Тоді як дещо вищі оцінки груп «бюджет, фінансові (митні, податкові) закони» та «судочинство, право» пояснюються такими чинниками:

- а) бюджетна кампанія закінчилася вчасно і відносно спокійно;
- б) щодо другої категорії законів відчувався ефект відлуння щойно прийнятих змін до Конституції з реформування правосуддя.

Найнижчі оцінки експерти поставили за показником «контрольна функція»: не проглядається співпраці комітетів ВРУ та парламенту загалом з відповідними міністерствами.

В. Мілованов, заступник керівника Головного управління, керівник управління апарату ВРУ, прокоментував оцінку експертів: «Загальна оцінка законотворчої діяльності вашими експертами – логічна. А судячи з тенденцій, оцінка доволі оптимістична». Тоді як невисоку якість законотворчої роботи щодо окремих показників він пояснив невідповідністю Конституції принципу поділу влади, стримування та противаг. На думку В. Мілованова, конституційна модель неефективна. А вже ця модель безпосередньо впливає на загальну ефективність законотворчості.

Проте експерти відмітили й позитивну динаміку: парламент почав схвалювати закони, пов'язані із забезпеченням діяльності громадських організацій, громадським контролем. Ще одним позитивним моментом законотворчої роботи Верховної Ради було відзначено тенденцію підвищення прозорості роботи комітетів. Також позитивним моментом є моніторинг законотворчої роботи депутатів мажоритарників і їхньої роботи в округах, який анонсував координатор проекту в рамках Програми «USAID РАДА» Громадської мережі «ОПОРА» А. Бондарчук. Зокрема, заплановано аналіз діяльності мажоритарників у 13 округах.

Тобто можна відмітити окремі позитивні моменти й певну стабільну роботу українського парламенту. Разом з тим існує думка, що така стабільність пояснюється відносною спокійністю і відсутністю великої кількості резонансних рішень, які потребують ґрунтовних та фахових дискусій. Зокрема, політолог, директор Центру політичних досліджень «Пента» В. Фесенко, оцінюючи першу половину п'ятирічного терміну роботи ВР восьмого скликання, зауважує, що чим менше конфліктних ситуацій, тим краще працює парламент. «Головний аспект у тому, що перша половина парламентського сезону минула неконфліктно. Це був період буденної роботи: без резонансних законодавчих і кадрових рішень. Судячи з усього, усе це нас чекає у другій половині сезону, ближче до кінця травня – у червні. «Завис» ряд кадрових рішень: по НБУ, Фонду держмайна, ЦВК, Рахунковій палаті, говорить В. Фесенко (<https://www.slovoidilo.ua/2017/05/15/pogljad/polityka/konfliktiv-koalicziyi-ta-reform-yakomu-stani-vr-zustrila-svij-ekvator>).

На його думку, у другій половині своєї каденції Верховній Раді доведеться зробити кроки щодо заявлених реформ, які нереалізовані за перші два з половиною роки роботи. «Не по всіх анонсованих реформах, але по деяких із них уряд внесе законопроекти. Це станеться, швидше за все, під завісу нинішньої сесії – напередодні канікул. Це буде правильно тактично. До того ж слід врахувати ступінь готовності законопроектів. Відкриті питання реформи охорони здоров'я, пенсійної реформи, під великим сумнівом земельна реформа», – вважає експерт.

Звернув увагу В. Фесенко й на наявність коаліції в парламенті. «Дискусія з приводу того, чи існує парламентська більшість, триває близько двох років. Особливо після того як лави коаліції покинули “радикали”,

“Самопоміч”, “Батьківщина”. Насправді ця дискусія дещо безглузда, бо формально наявність 226 депутатів у складі фракцій коаліції потрібна лише при формуванні уряду. Далі це непринципово. Відсутність 226 депутатів не є підставою для заяв про розвал коаліції. Чітко в Регламенті ВР це не визначено», – пояснив політолог. На його думку, розмови про існування коаліції є і будуть, але це не впливає на роботу парламенту. «Є фактична ситуативна більшість. Ця більшість працює. Законодавча результативність її вища, ніж була за часів існування коаліції в складі п'яти фракцій», – констатував експерт.

І дійсно, з цими словами важко не погодитися, оскільки наразі владі переважно вдається знайти підтримку своїх законодавчих ініціатив. Хоча не слід забувати, що вже в короткостроковій перспективі прогнозується ряд досить неоднозначних і суперечливих рішень, які можуть не лише не отримати підтримки ряду політичних сил, а й наштовхнутися на значну критику та несприйняття (ідеться про земельну, пенсійну реформу, кадрові й інші питання).

У цілому політолог оцінив діяльність українського парламенту в першій половині свого терміну як задовільну. «Парламент у першій половині свого терміну був пасивним і безініціативним. Є багато проблем, пов'язаних із дисципліною депутатів, прогулами пленарних засідань. Загальний рівень парламентської культури дуже низький. Цей парламент далекий від нормального стану. Однак, виходячи з відносних критеріїв і з урахуванням особливостей нашої парламентської культури, порівняно з іншими сезонами – цей відрізок Верховна Рада пропрацювала задовільно. Хоча це далеко від рівня “добре” чи тим паче “відмінно”», – підсумував В. Фесенко.

Повертаючись до питання коаліції, слід зазначити, що останнім часом спостерігаються намагання з боку окремих політичних сил повернутися до того її формату, який сформувався на самому початку роботи діючого скликання Верховної Ради. Зокрема, у ЗМІ з'явилася інформація, що фракція «Блок П. Порошенка» веде переговори про розширення коаліції, проте на сьогодні безрезультатно.

За словами депутата від політичної сили О. Гончаренка, метою БПП є повернення того формату коаліції, який сформувався на самому початку роботи цього скликання Верховної Ради. «Ми хочемо коаліцію на п'ятьох, ми про це неодноразово говорили, той формат, у якому вона була із самого початку, із “Сапоміччю”, “Батьківщиною” і РПЛ», – зазначив депутат. За його словами, у політичній силі активно закликають колишніх соратників повернутися до парламентської більшості. «Ми готові до того, щоб до нас приєдналися наші колеги, ми їх запрошуємо, бо роботи в Україні дуже багато. Потрібно працювати, нести відповідальність, а не тільки критикувати... Верховна Рада для того й існує, щоб вести переговори, тому вони йдуть безперервно, але будь-яких результатів, які можна довести до відома громадськості, на сьогодні немає», – розповів О. Гончаренко. Разом з

тим у ЗМІ з'являються непідтверджені повідомлення про намір БПП, «Народного фронту» й Радикальної партії створити коаліцію, розділити урядові посади та змінити Конституцію (<https://www.slovoidilo.ua/2017/03/12/povyna/polityka/deputat-bpp-namahayetsya-skolotyty-koalicziyu-na-pyatox>).

Постійні спроби створення чи реанімування коаліції з боку правлячих партій свідчать про те, що це питання досить гостро стоїть на порядку денному. Від нього залежить не лише здатність парламенту ухвалювати потрібні рішення, а й узагалі існування парламенту в такому форматі.

Політичний експерт В. Гладких наводить цифри, що демонструють відсутність більшості в парламенті. «Наразі парламентську коаліцію утворюють дві фракції “Народний фронт” та “Блок П. Порошенка”. Перша налічує у своєму складі 81 депутата, друга – 140, разом – 221. Навіть якщо дорахувати Голову Верховної Ради А. Парубія (обраний за списками НФ) та першу заступницю спікера І. Геращенко (обрана за списками БПП), які, відповідно до вимог чинного законодавства, не можуть входити до складу депутатських фракцій, усе одно виходить менше, ніж необхідні 226 голосів», – зазначає експерт (<https://www.slovoidilo.ua/2017/03/03/infografika/polityka/parlamentska-aryfmetyka-chy-isnuye-u-verhovnij-radi-koalicziya>).

За його словами, попри активний «збір» голосів, результативні голосування з великою перевагою в голосах у Верховній Раді явище рідкісне. Як приклад успішного ухвалення рішень «коаліціанти» наводять закон про електронне декларування, голосування щодо призначення Прем'єр-міністром В. Гройсмана та Генпрокурором Ю. Луценка, ухвалення поправок до Конституції в частині правосуддя, закон про підвищення мінімальної зарплати та Державний бюджет на 2017 рік. Проте, якщо вирахувати із загальної кількості голосів на їхню підтримку голоси партій, що не входять до коаліції, жодне з цих рішень не набрало б необхідних 226 голосів.

Якщо ж поглянути на заяви лідерів і провідних представників колишніх коаліційних фракцій – «Самопоміч», «Батьківщини» та Радикальної партії – стає зрозуміло, що, скоріше за все, жодних політичних союзів до нових парламентських виборів чекати не варто. Тому провладні партії намагаються заручитися підтримкою інших депутатів, зокрема і позафракційних. «Із понад 200 депутатів, що були обрані в одномандатних округах, є чимало самовисуванців і представників тих політичних сил, які не подолали прохідний бар'єр. Навіть без урахування тих позафракційних депутатів, які розбіглися на заробітки по депутатських групах, у Верховній Раді сьогодні є 47 народних обранців, які не входять до складу жодної фракції чи групи. Прекрасний резерв для поповнення лав коаліції», – додає експерт, констатує, що сутністю українського політичного дискурсу, як і раніше, залишаються торги.

Аналіз і оцінювання ефективності діяльності депутатів конкретних політичних сил у контексті дотримання передвиборних обіцянок у

парламенті восьмого скликання провів також аналітичний портал «Слово і діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2017/05/15/novyna/polityka/ekvator-roboty-parlamentu-bpp-nf-lidyruyut-rejtynhu-vidprovidalnosti>). Згідно з отриманими ними даними, у рейтингу відповідальності парламентських фракцій, які найуспішніше реалізують власні обіцянки, лідирують БПП і «Народний фронт». Так, депутати «Народного фронту» повністю або частково виконали дев'ять партійних обіцянок з 13. Про це розповіла директор, шеф-редактор аналітичного порталу «Слово і діло» К. Пітеніна. Найбільша фракція парламенту «Блок П. Порошенка» повністю реалізувала чотири обіцянки із семи зі своєї передвиборної програми. Як відзначають експерти аналітичного порталу, передвиборні програми НФ і БПП відрізняються від програм інших партій конкретикою та меншою кількістю популізму.

Разом з тим експерти «Слова і діла» порахували, що фракції «Самопоміч», «Батьківщина», «Радикальна партія О. Ляшка» і «Опозиційний блок» на виборах у 2014 р. роздали найбільшу кількість обіцянок. Програми РПЛ і Опоблоку відрізняються найбільшою кількістю популістських гасел, що і вплинуло на реалізацію ними обіцянок. Зокрема, з 20 обіцянок близько половини у «радикалів» відверто популістські й навіть не належать до компетенції нардепів. Деякі зобов'язання, як наприклад зменшення податку на заробітну плату, депутати провалили, оскільки не голосували за відповідні законопроекти. Однак депутати від РПЛ намагаються виконати свої конкретні обіцянки з програми шляхом реєстрації тих чи інших законодавчих ініціатив, які позитивно вплинули на реалізацію цих обіцянок.

На відміну від інших політичних сил Опозиційний блок має на своєму рахунку найбільше невиконаних гасел. Це пов'язано з тим, що програма партії містила популістські обіцянки, а законопроекти її членів не виносяться на розгляд парламенту з кількох причин: нереальність у виконанні законодавчих ініціатив, законодавчий спам, спрямований тільки на потрапляння в стрічки новин тощо. «Як правило, Опоблок не голосує за законопроекти, які впливають на позитивну реалізацію їхніх обіцянок, оскільки їх ініціює коаліція в Раді», – розповів експерт В. Гладких.

Головна причина всіх проблем щодо виконання обіцянок, на думку політолога О. Радчука, – безконтрольний популізм політиків. Здавалося б, у цьому немає нічого дивного: аби привабити виборців, політикам притаманно обіцяти більше, ніж вони можуть виконати. Утім, визначальною рисою саме українських кандидатів у нардепи є те, що під час виборчої кампанії вони завідомо обіцяють те, що виконати неможливо в принципі.

Проте, крім популізму, у вітчизняного парламенту є ще одна проблема, про яку говорять, зокрема, і самі народні обранці. Окремі депутати визнають, що Верховна Рада України восьмого скликання так і не змогла позбутися впливу ззовні та проводити фахову й компетентну дискусію. Також залишається актуальною проблема трудової дисципліни, зокрема

відвідування, яка притаманна депутатам переважної більшості політичних партій, представлених у парламенті.

У зв'язку з цим виникає питання доцільності реформування Верховної Ради. Розуміння необхідності цього процесу спостерігається як з боку окремих депутатів, так і з боку керівництва. Попри те що проект реформи українського парламенту триває вже два роки, значних успіхів поки що досягнуто не було, хоча окремі позитивні моменти хотілося б відзначити.

Наприкінці квітня цього року в Україні працювала місія Європарламенту з підвищення інституційної спроможності Верховної Ради, зокрема голова Комітету Європарламенту в закордонних справах Е. Брок, координатор програми Європейського парламенту з підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України П. Кокс.

Європейські парламентарі зустрічалися з Головою ВРУ А. Парубієм, представниками всіх депутатських фракцій і груп. За підсумками дискусії було ухвалено висновки щодо подальших кроків на шляху реформування Верховної Ради. Серед них ухвалення законопроектів про зменшення чисельності парламентських комітетів, про пропорційне представництво депутатських фракцій і груп у комітетах та делегаціях Верховної Ради України, зміни до Регламенту, спрямовані на його узгодження з Конституцією, запровадження «білих книг» і щорічних звітів міністерств тощо (<http://ukraine.web2ua.com/reforma-ukrajinskogo-parlamentu-nabirae-novih-obertiv-8723>).

П. Кокс наголосив, що меморандум з підвищення інституційної спроможності українського парламенту спрямований на те, щоб він перетворився на демократичну передову інституцію в новій Україні. Проект реформи українського парламенту триває вже два роки. За цей час місія Європарламенту провела аналіз і підготувала рекомендації, а тепер головне знайти інструменти впровадження цих рекомендацій. Також П. Кокс подякував Голові ВР України за його внесок у впровадження реформи Верховної Ради.

У свою чергу Е. Брок від імені Європарламенту та його голови передав Голові Верховної Ради України А. Парубію лист-підтвердження того, що Європарламент підтримав продовження співпраці з Верховною Радою України на весь термін нинішнього складу Європарламенту – до 2019 р. «Що більше Україна йтиме шляхом демократії та розбудови верховенства права, то більше це показуватиме перспективу країнам Євросоюзу», – зауважив Е. Брок. Водночас політик зазначив, що відносини і депутатів усередині парламенту, і між парламентом та урядом важко змінювати, як і усталені правила, але потрібно знайти «золоту середину». «Важливо пам'ятати, що сьогоднішня опозиція може завтра стати владою, а нинішня влада завтра перетвориться на опозицію», – сказав Е. Брок.

Меморандум за підсумками дводенної дискусії в Києві підписано представниками всіх депутатських фракцій. Він, зокрема, передбачає

продовження діяльності робочої групи на чолі з Головою Верховної Ради та ряд конкретних кроків, у т.ч. схвалення законопроекту № 6256, який передбачає, що в наступному скликанні має бути не більше 20 парламентських комітетів, які мають співвідноситися з міністерствами Кабінету Міністрів. Цей крок спрямований на те, щоб зробити більш потужними комітети, які працюють у Верховній Раді, та зробити більш тісною і плідною співпрацю між парламентом та урядом, щоб кожен міністр мав співвідношення з комітетом Верховної Ради і відповідно могли б вибудувати більш ефективну й дієву співпрацю, зауважив А. Парубій. Цей законопроект уже включено до порядку денного парламенту.

«Верховна Рада насправді є дуже консервативний орган, і дуже важко йдуть будь-які зміни у Регламенті, – зауважив А. Парубій. – Тому вийшли на спільну концепцію і розуміння, йдемо маленькими кроками. Кожну рекомендацію Європарламенту вирішено оформлювати в окремий законопроект. Маю велику надію, що за участі всіх фракцій зможемо запропонувати ці законопроекти Верховній Раді та їх прийняти».

Згадав А. Парубій і про досягнення, які вже впроваджено. Це і «Відкритий парламент», і електронне врядування, і ведення тематичних блоків та днів під час формування порядку денного, зустрічі з головами комітетів для формування порядку денного. Тож, як бачимо, реформа парламенту триває.

Голова Верховної Ради також наголосив на потребі підвищити рівень дисципліни народних депутатів. Він назвав складним питання про штрафи для депутатів за невідвідування пленарних засідань парламенту. «Є дуже обмежений по своїй суті вплив на народних депутатів, бо є високий імунітет народного депутата, – зауважив А. Парубій. – Але в парламенті вже існує система штрафів – за прогул народного депутата не виплачується зарплата за цей день». Ще один дієвий спосіб впливу на депутатів, за його словами, – публікація в парламентській газеті «Голос України» прізвищ депутатів, які не присутні на пленарних засіданнях. «І я помітив, що це має набагато більший вплив, аніж штрафи», – сказав він і наголосив на потребі громадського тиску на депутатів. Адже вони є публічними й політичними фігурами.

Разом з тим глава парламенту наголосив, що, незважаючи на всі труднощі, український парламент працює дієво й ухвалив багато важливих рішень, зокрема всі необхідні рішення для запровадження безвізового режиму з ЄС.

Більшість експертів також зазначають, що реформа Верховної Ради відбувається занадто повільно. Основні претензії виникають до ефективності роботи парламенту загалом. Зміни в першу чергу повинні дисциплінувати депутатів, посилити відповідальність і змусити краще виконувати свої конституційні обов'язки. Ситуація ж складається така, як і в попередніх складах ВР: ряд нардепів поєднують законотворчу діяльність, наприклад, з бізнесовою. Тоді як відсутність прогресу в реформуванні діяльності

Верховної Ради істотно впливає і на якість поданих законопроектів, і на механіку роботи парламенту, і на її ефективність. Проте, як показує практика, на швидкі й дієві зміни у ставленні народних обранців до виконання своїх обов'язків наразі розраховувати не доводиться.

Реалії сьогодення, навпаки, потребують відповідальної та консолідованої роботи парламентарів, перед якими постають нові виклики у вигляді прийняття складних і неоднозначних рішень, які потребують законодавчого врегулювання. Як уже зазначалося, це стосується реформаторських законопроектів, що дасть змогу пришвидшити процес і збільшити ефективність їх реалізації. Зокрема, антикорупційних, пенсійних, земельних тощо, а також деяких кадрових рішень.

Одним з найближчих тестів на ефективність діяльності парламенту може стати голосування за призначення уповноваженого Верховної Ради з прав людини. До речі, це голосування має стати показовим також з точки зору взаємодії двох найбільших фракцій: БПП і «Народного фронту». Так, останній запропонував на посаду Л. Денісову, а у БПП заявили, що ще не визначилися з кандидатурою. Сама ж Л. Денісова заявила, що «є підтримка в стінах парламенту, є підтримка за межами парламенту, громадських організацій, громадських об'єднань різних напрямів, але все буде вирішувати зал в таємному голосуванні, і як визначиться кожен депутат, важко сказати. Ніякі політичні рішення фракцій не можуть бути виконані тим чи іншим народним депутатом, бо це є таємне голосування, і депутат визначається сам особисто», – сказала вона (<http://www.unn.com.ua/uk/exclusive/1666125-parlament-golosuvatime-za-priznachennya-ombudsmena-6-chervnya-l-denisova>).

Ще більш важливими будуть голосування за пенсійну й земельну реформу. І якщо з першою все більш-менш зрозуміло (депутатам важко буде пояснювати виборцям, чому вони не підтримали підвищення пенсій, хоча окремі питання можуть виникнути й до розробників реформи), а от що стосується земельної реформи, зокрема зняття мораторію на продаж землі, то тут можна спрогнозувати серйозні протистояння в парламенті. Оскільки окремі політичні сили виступають категорично «за» продаж землі сільськогосподарського призначення (до речі, цього вимагають і міжнародні фінансові донори), але є також політичні сили, що категорично не підтримують таких ініціатив і всіма силами намагаються не допустити цього. Досить цікаво буде спостерігати й за проходженням у парламенті закону про подвійне громадянство, який також виявився досить суперечливим і, на думку експертів, крім позитиву, може нести й ряд загроз для пересічних громадян.

Але це далеко не повний перелік тих викликів, що постають перед Верховною Радою в другій половині відведеного терміну. Досі, хоча і з певними труднощами, парламентарям усе ж вдавалося приймати необхідні рішення. Проте в майбутньому ситуація бачиться менш перспективною. По-перше, через невизначеність із стійкою більшістю (наразі вона ситуативна).

По-друге, як зазначає більшість експертів, у майбутньому прогноуються рішення, які будуть реально реформістськими, більш складними й суперечливими, що потребує спільної конструктивної роботи всіх політичних сил. По-третє, проблема з дисципліною народних обранців. При цьому залишається питання зовнішнього втручання в діяльність парламенту. Дієздатність і ефективність роботи вищого законодавчого органу, без сумніву, залежатиме від цих факторів. Якщо ж не вдасться досягти успіху у вирішенні цих питань, то з великою ймовірністю ми можемо стати свідками чергового загострення парламентської кризи, але, скоріше всього, не раніше осені, так як до початку літніх канікул залишається не так багато часу й особливих резонансних рішень на цей час не заплановано.

Таким чином, підсумовуючи результати діяльності парламенту восьмого скликання в першій половині своєї каденції, можна зробити висновок, що, незважаючи на всі негаразди, він продемонстрував свою життєздатність, а в окремих аспектах навіть позитивні тенденції. Разом з тим така робота окремих народних обранців, які інколи замість законодавчої роботи займаються популізмом і самопіаром, навряд чи повністю відповідає існуючим викликам та проблемам українського суспільства. За перші два з половиною роки у стінах парламенту відбулося багато резонансних подій і суперечливих голосувань, проте вже після літніх канікул прогноується ще більш конфліктні й суперечливі рішення, за які доведеться голосувати. Результати таких голосувань реально зможуть продемонструвати, наскільки готовий парламент у такому форматі ефективно працювати. Якщо позитивної динаміки не буде, то цілком можливий варіант дострокових парламентських виборів, які вже давно прогноували окремі політики, політологи й експерти. І такий варіант хоча і нестиме свої ризики у вигляді зростання популізму, затримки у прийнятті необхідних законів і як наслідок відтермінування реальних реформ, усе ж буде кращим за перспективу залишитися з недієздатною Верховною Радою у досить складний для країни час.

І. Рудь, мол. наук. співроб. ФПУ НБУВ

Перспективи відновлення переговорів у нормандському форматі: сучасні реалії, позиція світових лідерів, оцінка експертів

Ключові європейські партнери України сьогодні проходять кризу складний і доволі суперечливий етап чергового переформатування влади. Звична для країн сталої демократії процедура виборів цього року відбувається на тлі зростання популярності правих сил і ускладнень усередині ЄС, пов'язаних з Brexit. Франція, що вже обрала нового президента, поступово входить у більш-менш спокійний режим роботи, а Німеччина лише готується до вирішальних змагань за крісло канцлера. На

думку експертного середовища, тепер саме від результатів майбутніх виборів у Німеччині залежить, чи буде збережено напрацьовані в попередні роки майданчики врегулювання українського питання в тому числі й у так званому нормандському форматі. Нормандський формат – тип зустрічей у чотиристоронньому форматі: Україна – Німеччина – Франція – Росія щодо вирішення збройного конфлікту на Сході України. Назва формату походить від першої зустрічі глав цих чотирьох держав, яка відбулася 6 червня 2014 р. у м. Бенувіль, що в Нормандії (Франція).

У 2017 р. унаслідок змін у керівництві ФРН і Французької Республіки нормандський формат тимчасово зменшив свою активність. Наразі Президент України П. Порошенко провів ряд зустрічей з європейськими лідерами щодо майбутнього нормандського формату.

Також на сьогодні знову актуальним стало питання можливості залучення США до переговорного процесу.

7 травня 2017 р. Е. Макрон переміг у другому турі президентських виборів у Франції.

10 травня після офіційного затвердження результатів Конституційна рада проголосила його обраним президентом Французької Республіки.

Як повідомила прес-служба Адміністрації Президента України після оголошення результатів виборів Президент України П. Порошенко і президент Франції Е. Макрон провели першу телефонну розмову. За її результатами вони висловилися за активізацію роботи в нормандському форматі. Варто зазначити, що співрозмовники обговорили ситуацію на Донбасі. Президент України навів факти порушення Мінських домовленостей Росією і підтримуваними нею бойовиками.

Також очільники України і Франції обговорили власні позиції напередодні зустрічі лідерів країн G7 в Італії.

Український Президент, привітавши Е. Макрона, висловив упевненість, що з його перемогою на президентських виборах Україна здобула справжнього союзника на шляху відновлення суверенітету й територіальної цілісності. Наприкінці розмови П. Порошенко запросив Е. Макрона відвідати Україну з офіційним візитом (<http://gordonua.com/news/worldnews/poroshenko-i-makron-vyskazalis-za-prodolzhenie-raboty-v-normandskom-formate-189813.html>).

Президент України П. Порошенко 20 травня повідомив, що досягнуто домовленості щодо активної координації дій за результатами переговорів з канцлером Німеччини А. Меркель. За результатами переговорів глава Української держави висловив упевненість у тому, що немає альтернативи мінському процесу, а нормандський формат буде активно задіяний найближчим часом. Президент України наголосив на важливості проведення зустрічі з канцлером Німеччини напередодні саміту «великої сімки». Також ситуація в Україні, за словами Президента України, обговорюватиметься на зустрічі «великої двадцятки».

За словами П. Порошенка, під час переговорів з А. Меркель було порушено питання двостороннього співробітництва економічної допомоги з боку Німеччини Україні в цілому та підтримки Донецької й Луганської областей у питанні відновлення зруйнованої інфраструктури зокрема (<http://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-nemaye-alternativi-minskomu-procesu-i-najbliz-41494>).

Як повідомив Президент П. Порошенко, у рамках прес-конференції на честь Дня Європи новий президент Франції Е. Макрон найближчим часом зустрінеться з канцлером Німеччини А. Меркель, з якою обговорить ситуацію на Донбасі. За його словами, серед порушених тем на зустрічі буде, власне, майбутнє нормандського формату.

Він також висловився й стосовно участі США в нормандському форматі. П. Порошенко зазначив, що Вашингтон був і буде залучений до переговорів.

Крім того, Президент України в рамках прес-конференції на честь Дня Європи заявив: «США не лише наш стратегічний партнер. І ми безумовно розраховуємо на дуже потужну і ефективну підтримку України, у тому числі і в нормандському форматі» (<https://znaj.ua/politics/makron-obgovoryt-normandskyj-format-iz-merkel>).

Міністр закордонних справ України П. Клімкін 10 травня під час свого візиту у Вашингтон і зустрічей з президентом США Д. Трампом та віцепрезидентом М. Пенсом обговорив можливість залучення США до врегулювання ситуації на Донбасі, у тому числі й до нормандського формату. Як повідомили офіційні джерела в МЗС України, обговорювалася ситуація на Донбасі й виконання Мінських домовленостей. Наразі українські дипломати констатують, що американські офіційні кола мають чітке розуміння агресії РФ в Україні та рівня її загрози.

Обговорювалася також питання розширення залучення американської сторони до врегулювання ситуації, у тому числі й до участі в переговорах у нормандському форматі.

У прес-релізі МЗС України зазначалося, що американська сторона вкотре чітко підтвердила свою незмінну позицію щодо підтримки України у протидії російській агресії, суверенітету й територіальній цілісності України в межах визнаних кордонів. «Це дуже важливий візит, який відбувся на такому високому рівні», – заявили у МЗС.

Напередодні зустрічі з президентом США Д. Трампом П. Клімкін заявляв, що держсекретар США Р. Тіллерсон виступить адвокатом України в переговорах з Росією, а Вашингтон може долучитися до нормандського формату.

Як відомо, 10 травня в Білому домі також відбулися зустрічі глави МЗС РФ С. Лаврова з держсекретарем США Р. Тіллерсоном і президентом США Д. Трампом (<http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/05/12/7065611>).

Перший заступник міністра закордонних справ України В. Пристайко також прокоментував можливість залучення до нормандського формату США. Він висловив думку, що не йдеться про безпосередню участь США в переговорах сторін у нормандському форматі з мирного врегулювання ситуації на Донбасі, але американська сторона наполягає на виконанні РФ Мінських домовленостей. Разом з тим, як заявив В. Пристайко, наразі американська сторона заявляє, що підтримує зусилля німецьких і французьких колег, але не стає частиною нормандського формату. Участь у переговорному процесі РФ щодо врегулювання ситуації на Сході України є ключовим фактором, важливішим за участь США.

В. Пристайко також зазначив, що американська сторона активно наполягає на виконання Росією своїх зобов'язань за Мінськими домовленостями.

Він підкреслив, що, попри те що американська сторона активно шукає можливості зблизитися з РФ у вирішенні інших питань, рішучість американської сторони щодо збереження санкції проти РФ залишається стабільною. Головна умова їх зняття полягає в тому, що Російська Федерація повинна виконати свої зобов'язання згідно з Мінськими домовленостями, підкреслив В. Пристайко (<http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/05/12/7065611>).

Перед виборами у Франції ситуацію щодо майбутнього нормандського формату прокоментувала перший віце-спікер ВР і представник України в гуманітарній підгрупі Тристоронньої контактної групи І. Геращенко. Зокрема, вона заявила, що нормандський формат фактично поставлено на паузу. У Франції та Німеччині наразі є більш нагальні внутрішньополітичні питання. Проблема конфлікту на Сході України не входить у коло першочергових для керівництва ФРН і Франції до закінчення виборчих перегонів в обох державах.

Як заявила І. Геращенко, Німеччина ще тільки входить у період виборів, що відбудуться у вересні цього року. Натомість у Франції в найближчі місяці відбудуватимуться процеси формування нового кабінету новообраного президента Е. Макрона. Дещо подібна ситуація склалася і в США, де так само після обрання нового президента лише тільки формуються структури, що відповідають за певні напрями зовнішньої політики.

На думку І. Геращенко, президент РФ В. Путін використовує ситуацію, що склалася у світовому політичному істеблішменті, для замороження нормандського формату. «Ця ситуація також напряму впливає і на мінський формат, що похідний від нормандського», – резюмувала І. Геращенко (<https://tsn.ua/politika/normandskiy-format-postavleno-na-pauzu-geraschenko-924328.html>).

Водночас представник України в Раді Європи Д. Кулеба вважає, що, незважаючи на паузу в зустрічах «нормандської четвірки» на вищому рівні, обумовлену виборами у Франції та Німеччині, зустрічі представників усіх

чотирьох країн – України, Росії, Франції й Німеччини – відбуватимуться цього року влітку. Представник України впевнений у тому, що контакти на всіх рівнях, включно з нормандським форматом, зустрічей триватимуть.

Крім того, Д. Кулеба наголосив на багаторівневості зв'язків у рамках врегулювання ситуації на Сході України. Однак український дипломат також зазначив на певному часі, який необхідний новому очільнику Франції, щоб увійти у стан справ як у країні, так і за її межами (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/5/7143066>).

Власний прогноз українсько-французьких взаємин і позиції Франції щодо врегулювання на Сході України дав український політик А. Шкіль, який останні чотири роки перебуває у Франції. Колишній нардеп від «Батьківщини» переконаний, що нормандський формат недієвий. Він упевнений, що новий президент Франції зацікавлений у зміні формату переговорів щодо врегулювання конфлікту на Донбасі. З приходом до влади у Франції Е. Макрона «нормандська четвірка» посилиться потужним і завзятим гравцем, зазначив А. Шкіль. Він переконаний, що перемога Е. Макрона як прогресивного проєвропейського політика на президентських виборах у Франції є позитивною для України.

На думку А. Шкіля новообраний президент Франції активно захищатиме ЄС і європейські цінності. Він нагадав, що серед кандидатів у президенти Франції було троє проросійських кандидатів (перемога яких однозначно була б негативною для нормандського формату): М. Ле Пен, Фійон і Меланшон. На думку А. Шкіля, на щастя для України, переміг проєвропейськи налаштований Е. Макрон. Однак святкувати повну перемогу новообраному президенту ще зарано, зазначає колишній український політик.

Уже за місяць у Франції відбудуться парламентські перегони, які багато хто називає «третім туром» президентських виборів. Отримати самостійну більшість новоствореній політичній силі Е. Макрона «Вперед!» буде непросто. Як підкреслив А. Шкіль, «для нового лідера Франції важливо втілити те, що він задекларував перед виборами». На погляд А. Шкіля, варто сподіватися, що В. Путіну в оновленій четвірці буде менш комфортно, ніж було досі. «У час виборчої кампанії колишній філософ і банкір Е. Макрон продемонстрував ті риси, які не дають сумніватися у його знятості та принциповості. Упевнений, якщо українська сторона захоче розширити, точніше, змінити нормандський формат, то вона про це може легко домовитися з Е. Макроном», – заявив А. Шкіль.

Він вважає, що Е. Макрон чудово розуміє недієвість нормандського формату в сьогоденному вигляді. Брати участь у недієвому форматі він не захоче. Тому очікуватимемо на подальший розвиток подій після парламентських виборів у Франції, резюмував А. Шкіль (<http://expres.ua/news/2017/05/22/243636-normandskyu-format-nediyevyyu>).

Експерт, співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Центру ім. О. Разумкова О. Мельник вважає, що на повномасштабну відкриту ескалацію на Донбасі Росія навряд чи піде, враховуючи непередбачуваний характер нового президента США Д. Трампа. Наразі РФ зупинить свою увагу на процесі внутрішньої дестабілізації України. Позиція РФ, схоже, полягає в тому, що Донбас треба «повернути» до складу України на умовах, які прописані в Комплексі заходів щодо виконання Мінських домовленостей. Але слід враховувати, наголошує О. Мельник, що мінський процес є похідним від нормандського формату переговорів щодо Донбасу. Якщо учасники нормандського формату після виборів у ФРН і Франції досягнуть прогресу, то й мінський процес може зрушити з мертвої точки.

«Головне для України – чітко дотримуватися власних цілей: припинення вогню, відведення важкого озброєння і техніки, виведення всіх російських військ з Донбасу й отримання контролю над кордоном. Однак варто чітко розуміти, що Росія зробить усе можливе, щоб не виконувати своєї частки Мінських домовленостей у цій частині», – резюмував він (<http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/davayte-stroit-mir-kak-tramp-i-makron-mogut-izmenit-normandsiy-format-1020293.html>).

Отже, майбутнє нормандського формату переговорів наразі важко спрогнозувати. Зміна керівника Франції, можливість подібної зміни після вересневих виборів у Німеччині можуть внести свої корективи в розвиток процесу врегулювання ситуації на Сході України. Висока ймовірність як активізації процесу врегулювання, так і остаточного політичного замороження конфлікту. Роль США і можливість їх залучення до нормандського формату виглядає наразі доволі сумнівною. До позитивів слід віднести регулярний контакт українського керівництва з очільниками ФРН і Франції, їх постійну поінформованість про зміни військової ситуації та гуманітарного стану населення на Сході України. Додаткового оптимізму надає факт перемоги у Франції проєвропейського президента й підтримка з боку США щодо реалізації Мінських домовленостей.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит міністра закордонних справ України до Вашингтона: експертні оцінки в контексті геополітики

Українська держава продовжує активну роботу з налагодження співпраці із західними партнерами. 8–10 травня міністр закордонних справ України П. Клімкін здійснив робочий візит до США. Глава МЗС України взяв участь у засіданні базової групи Мюнхенської конференції з питань безпеки, під час якої обговорив з учасниками заходу сучасну безпекову ситуацію на Сході України і її вплив на безпеку Європи в цілому. У рамках візиту також

відбувся ряд двосторонніх зустрічей з іншими учасниками заходу й американськими високопосадовцями з метою обговорення актуальних двосторонніх і міжнародних питань.

Значного резонансу в ЗМІ набула зустріч П. Клімкіна з президентом США Д. Трампом у Білому домі. Міністр закордонних справ П. Клімкін став першим українським високопосадовцем, якому вдалося особисто зустрітися з новим американським президентом безпосередньо в Овальному кабінеті Білого дому, що надає цьому дипломатичному візиту особливої символічної значущості.

Зустріч Д. Трампа з П. Клімкіним була нетривалою, але й не звелася лише до фотографування. У заяві, опублікованій на сторінці Посольства України в США у Facebook, повідомляється, що на прийомі сторони обговорювали подальшу підтримку Києва Вашингтоном. За даними DT.UA, під час короткої бесіди візитери поінформували американського лідера, що українська діаспора – це в основному його електорат (дві третини американців українського походження проголосували за Д. Трампа), а Д. Трамп запевнив, що готовий працювати з Україною по Донбасу (https://gazeta.dt.ua/international/trikutnik-v-ovalnomu-kabinet-242256_.html).

Крім Д. Трампа й П. Клімкіна, у переговорах брав участь посол України в США В. Чалий і віце-президент США М. Пенс, з яким П. Клімкін провів переговори напередодні. Як повідомив Білий дім, під час зустрічі з міністром закордонних справ України М. Пенс підкреслив, що Мінські домовленості «залишаються найбільш реальним способом просування до миру» в Україні. Віце-президент також висловив «беззаперечну підтримку США суверенітету і територіальної цілісності України» й підтвердив бажання Вашингтона працювати з Києвом над мирним вирішенням конфлікту на Донбасі (<http://7dniv.info/politics/90214-tramp-zustrvsia-z-klmknim-pro-scho-govorili.html>).

«За чверть століття у дипломатії і з цих років повних п'ять у Вашингтоні не можу пригадати, щоб українського міністра впродовж одного дня прийняли одразу президент і віце-президент США. Люди, які розуміють, що таке Вашингтон, мабуть, усе ще не можуть у це повірити», – написав на своїй сторінці у Facebook заступник міністра закордонних справ України С. Кислиця. Він зауважив, що «зміст діалогу» Києва з адміністрацією США «завдяки особистим контактам» Президента П. Порошенка, міністра закордонних справ П. Клімкіна й посла України у США В. Чалого «залишається безпрецедентним».

Сам український посол у Вашингтоні так прокоментував візит П. Клімкіна: «Зустріч у Білому домі з президентом США Д. Трампом і віце-президентом М. Пенсом під час візиту міністра закордонних справ України П. Клімкіна – чіткий сигнал підтримки народу України й української діаспори Америки».

Під час переговорів глави української дипломатії з керівництвом США йшлося про можливість залучення Вашингтона до нормандського формату переговорів з урегулювання ситуації на Донбасі та протидії російській агресії. Про це повідомила речниця українського МЗС М. Беца. За її словами, США чітко усвідомлюють загрозу, яку становить агресія Росії проти України. «Американська сторона має повне розуміння того, що таке російська агресія і наскільки вона загрозна», – сказала речниця. Вона повідомила, що на зустрічах йшлося про незмінну позицію адміністрації президента США в питанні підтримки територіальної цілісності й суверенітету України та її протидії російській агресії.

У той самий день Д. Трамп провів зустріч і з главою МЗС РФ С. Лавровим. Це спонукало багатьох політичних експертів до порівняння прийомів російського й українського міністрів закордонних справ у Білому домі та акцентування уваги на тому, що візит С. Лаврова носив більш предметний характер, ніж П. Клімкіна. Як пояснив на своїй сторінці у Facebook відомий український політичний оглядач Т. Чорновіл, перші повідомлення про можливий візит глави російського МЗС до Вашингтона з'явилися ще за три тижні до нього. Водночас П. Клімкін їхав до США не з офіційним візитом, а для участі в засіданнях окремої вузької наради Мюнхенського безпекового форуму, яку цього разу проводили в США. Повідомлення про робочу зустріч з Д. Трампом надійшло П. Клімкіну вже під час його перебування в США (<http://replyua.net/blog/64042-ekspert-na-zustrch-trampa-z-lavrovim-napolyagla-rosyska-storona-klmkna-zh-v-bliy-dm-zaprosili-sam-amerikanc.html>).

Візит С. Лаврова до Вашингтона відбувся після телефонної бесіди між Д. Трампом і В. Путіним, під час якої лідери двох країн обговорили новий російський план з деескалації громадянської війни в Сирії шляхом припинення вогню в регіоні. Напередодні в інтерв'ю одному з російських телеканалів С. Лавров заявив, що, оскільки покладаються великі очікування на те, що зустріч Д. Трампа і В. Путіна дасть змогу «домогтися конкретних результатів, ...її потрібно добре підготувати. І ми зараз цим займаємося» (<http://ua.korrespondent.net/world/3849499-klimkin-i-lavrov-u-trampa-na-chyiemu-botsi-uspikh>).

Візит російського міністра у США відбувся на тлі чергових звинувачень на адресу президента США у зв'язках його команди з Москвою, що підсилило несподіване звільнення глави ФБР Д. Комі, який розслідував втручання Москви у президентську кампанію Д. Трампа і зв'язки його передвибірної команди з Кремлем. Багатьма експертами це було розцінено як намагання Д. Трампа завадити розслідуванню «скандалу з Росією».

Щоб запобігти зайвому резонансу, Білий дім вирішив заблокувати висвітлення зустрічі Д. Трампа з С. Лавровим, тому у графіку Д. Трампа вона була позначена як «закрита для преси». Водночас російським журналістам з державних ЗМІ вдалося потрапити на американську зустріч під виглядом

«офіційних фотографів». Вони моментально заповнили інформаційний вакуум своїми фото із зустрічі президента Д. Трампа з міністром закордонних справ Росії С. Лавровим і російським послом С. Кисляком. За лічені хвилини після зустрічі російське МЗС опублікувало фото у Twitter, на якому Д. Трамп і С. Лавров посміхаються й тиснуть руки. Російське посольство теж опублікувало ці знімки. Інформаційна агенція ТАСС оприлюднила ще ряд фото з американсько-російської зустрічі в Овальному кабінеті, натомість Білий дім не опублікував нічого.

Як повідомила CNN, Білий дім висловив своє невдоволення тим, що російське МЗС і державне інформгентство ТАСС опублікували фото із закритої зустрічі Д. Трампа й С. Лаврова. Зазвичай такі дії заздалегідь погоджуються на двосторонньому рівні, як це було у випадку з публікацією фотографій українських міністра П. Клімкіна й посла В. Чалого з президентом Д. Трампом і віце-президентом М. Пенсом.

Колишні чиновники Білого дому здивувалися таким обставинам зустрічі з росіянами, особливо з точки зору безпеки для президента США, який дозволив іноземним журналістам безперешкодно мати доступ до свого кабінету. Колишній радник з питань національної безпеки віце-президента Д. Байдена К. Хал поставив питання у Twitter: «Чи була це хороша ідея: дозволити російським урядовим фотографам з усім їхнім обладнанням зайти в Овальний кабінет?». Колишній заступник директора ЦРУ Д. Коен відповів йому: «Ні, це була погана ідея».

Впливове американське видання New York Times називало такий стан речей своєрідним «переворотом у зв'язках з громадськістю» на користь Росії і С. Лаврова, який не лише отримав колегіальну гостинність Білого дому від президента США, а й фотодоказ цього. На противагу цьому держсекретар США Р. Тіллерсон минулого місяця в Москві був змушений годинами чекати на зустріч з президентом В. Путіним. До того ж Р. Тіллерсон теж лишив контингент американської преси позаду.

Видання зауважує, що присутність посла С. Кисляка на зустрічі в Білому домі теж дивує, оскільки його ім'я дуже часто фігурувало в усіх історіях про контакти команди Д. Трампа з Москвою. Зокрема, за розмову з ним про американські санкції посадою поплатився соратник президента США і його колишній радник з національної безпеки М. Флінн. Але Білий дім все одно дав можливість С. Кисляку бути на зустрічі.

На думку голови правління київського Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенка, американський президент вирішив «згладити» ситуацію навколо своєї зустрічі з С. Лавровим, прийнявши того ж дня міністра закордонних справ України П. Клімкіна. Це мало показати критикам Д. Трампа всередині США, що жодних загравань з Росією нема, і заспокоїти ту частину американського істеблішменту, що насторожено сприйняла візит російського міністра закордонних справ. Крім того, проведення зустрічей з російським і українським міністрами в один день,

очевидно, було покликано продемонструвати збалансованість підходу Вашингтона й бажання дослухатися позиції обох сторін. так чи інакше залучених до конфлікту в Україні (<http://meest-online.com/world/usa/dyvna-izolyatsiya-putina>).

С. Лавров, зі свого боку, запевняв журналістів, що він «обговорював з президентом США і своїм американським колегою Р. Тіллерсоном взаємодію Москви і Вашингтона на міжнародній арені». «Зараз наш діалог вільний від ідеологізованості, яка була характерна для адміністрації Б. Обама, – стверджував також міністр. – Адміністрація Д. Трампа, і сам президент, і держсекретар, я в цьому сьогодні вчергове переконався, – люди справи, і вони не хочуть домовлятися заради того, щоб показати комусь якісь свої досягнення у сфері ідеологічних уподобань, а домовлятися, щоб вирішувати конкретні завдання, від яких залежить розвиток країни і добробут громадян». На прес-конференції за підсумками зустрічі С. Лавров зазначив, що головною темою переговорів стали плани зі створення зон безпеки в Сирії, де під захистом військових зможуть сховатися мирні жителі.

У свою чергу С. Глассер, журналістка американського видання Politico, вважає, що «Росія станцювала переможний танець в Овальному кабінеті. Адже Москві були потрібні не домовленості, а сам факт появи С. Лаврова у Білому домі, щоб показати усьому світу повернення російської “величі”. Для С. Лаврова ця зустріч – велика демонстрація всьому світу і російському народу, що РФ повернулася і її ізоляція припинилася. Це була реабілітація, доказ, що їхня лояльність до Д. Трампа впродовж останніх років напруження з попередніми американськими президентами ще може окупитися».

Колишній посол США в РФ А. Вершбоу також зауважив, що для С. Лаврова сам факт цієї зустрічі та протокольної зйомки, незалежно від досягнутих домовленостей, «яскраво демонструє світу і росіянам, що Росія повернулася, а спроби ізолювати її провалилися». Більше того, у британському часописі Financial Times констатували, що під час зустрічі Д. Трампа із С. Лавровим «не було жодних ознак того, що американський президент, який перебуває під тиском через імовірні російські зв'язки у своєму оточенні, посилив би вплив на Москву, аби зупинити найкривавішу в Європі війну з часів конфлікту на Балканах».

Однак прес-секретар В. Путіна Д. Песков розцінив переговори Д. Трампа та С. Лаврова зі «стриманим оптимізмом». Мовляв, «сама зустріч є позитивним моментом, проте країнам доведеться ще багато працювати над своїми відносинами». Такий коментар, вочевидь, спричинило повідомлення адміністрації президента США про його зустріч із С. Лавровим, у якому запевнили, що Д. Трамп «акцентував на відповідальності РФ за повну імплементацію Мінських домовленостей», і заява речника державного департаменту США Г. Науерт, що накладені на Росію американські санкції залишатимуться в силі доти, поки та не дасть зворотний хід своїм діям в Україні. До того ж радник президента США з національної безпеки

Г. Макмастер заявив, що Д. Трамп «протистоятиме руйнівній поведінці РФ в Україні та Сирії». «Ми розглядаємо спілкування з представниками Росії, що здійснює держсекретар Р. Тіллерсон, коротку зустріч президента з головою МЗС С. Лавровим і телефонні переговори з російськими лідерами як спілкування, а не як прийняття рішень», – заявив він.

Натомість сам Д. Трамп після зустрічі з міністрами закордонних справ обох країн розмістив у Twitter фото, на якому він поєднав два інші знімки: він разом з міністром закордонних справ Росії С. Лавровим і він сидить поруч з головою МЗС України П. Клімкіним. Під колажем він написав, що дві зустрічі з представниками країн, які нині воюють між собою, відбулися в один день (хоча й неодноразово). «Давайте встановимо мир!» – написав Д. Трамп.

Лояльне до Демократичної партії видання Washington post написало, що, прийнявши дипломатів України й Росії в Овальному кабінеті, Д. Трамп послав чіткий сигнал: він сприймає однаково обидві країни та чекає від них поступок. Але це суперечить багаторазово заявленій офіційній позиції США про підтримку суверенітету й територіальної цілісності України. «Здається дивним з точки зору стилю і вмісту повідомлення, що президент через Twitter сигналізує про те, що ставиться до обох країн однаково. І при цьому він не порадився про таку позицію із союзниками по НАТО, з якими ми разом запровадили санкції проти Росії за її поведінку в Україні», – зауважив професор Д. Най з Гарвардської школи Кеннеді, який раніше обіймав високу посаду в Держдепартаменті й Національній раді розвідки.

Колишній американський дипломат Н. Барнс погодився з думкою професора. «Відверто кажучи, це поверхневе повідомлення в Twitter, яке не допоможе дипломатії рухатися вперед. У Європі й Україні не дуже довіряють лідерству Д. Трампа», – сказав Н. Барнс, додавши, що було б краще, якби президент США публічно розкритикував Росію за її дії.

Експерт з пострадянського простору в Королівському коледжі М. Беренсон сказав, що він не помітив у Росії й Україні серйозної реакції на повідомлення Д. Трампа у Twitter. Хоча голова правління Центру соціологічних і політологічних досліджень «Соціовимір» С. Таран відзначив у заклику президента США у своєму Twitter дві стратегічні речі, важливі для України. За словами політолога, своїм постом у Twitter Д. Трамп визнав Росію тим, від чого її керівництво постійно відхрещується, – воюючою стороною на Сході України. Як слушно зауважив із цього приводу народний депутат України Л. Ємець, «встановити мир між країнами можливо лише в стані війни». Другий не менш важливий посил – це сприйняття України й Росії як країн, які для США мають однакову вагу в зовнішній політиці. На переконання політолога, США цим записом виводять Україну на рівень суб'єкта міжнародної політики. «У геополітиці Україна ніколи не була на одному рівні з РФ. Росія вважалася геополітичним гравцем, а ми десь там у регіоні, можливо, певна сила. Тому, хоча запис і викликав несподівані

почуття, навряд чи йому зраділи в Москві», – зауважив С. Таран (<https://bbccnn.com.ua/blogy/sergei-taran-v-prizyve-trampa-est-dve-veshi-iz-zakotoryh-v-rossii-vriad-li-bydyt-pit-shampanskoe>).

Професор Гарвардського університету М. Калб зауважив, що твіт Д. Трампа ніби намагався всіх переконати, що президент США про щось серйозне домовився з Україною й Росією. Але насправді це не так. Він зустрічався з П. Клімкіним і С. Лавровим окремо. Невідомо, чи Д. Трамп узагалі згадував про Україну під час розмови з головою МЗС Росії. На думку М. Калба, українці й росіяни розуміють, що Д. Трамп «веде гру в піар, використовуючи їх для досягнення внутрішніх політичних цілей» (https://dt.ua/WORLD/tramp-poslav-poganiy-signal-koli-skleyiv-foto-z-klimkinim-i-larovim-wp-242367_.html).

Стосовно аудієнції в Білому домі П. Клімкіна Посольство України в США повідомило, що «сторони обговорили подальшу підтримку України з боку Сполучених Штатів Америки». Сам він наголосив в телеінтерв'ю, що його зустріч із господарем Білого дому «є дуже потужним сигналом підтримки, оскільки американські президенти взагалі дуже рідко зустрічаються з міністрами закордонних справ». «Другий момент – атмосфера, насичена позитивними емоціями. Наприкінці зустрічі ми говорили про підтримку його українцями, його зустрічі з українською громадою під час передвиборної кампанії і як він згадував ці зустрічі, казав, що українці справді такі класні», – запевнив міністр.

П. Клімкін розповів також про, за його словами, «один з головних політичних сигналів», які він почув в Овальному кабінеті: «Це реальне бажання залучатися до тиску на Росію. Є дуже цікаві ідеї, я про ці цікаві ідеї зможу сказати тільки пізніше, коли погодимо серед всіх друзів, ну, і, звісно, будь-які моменти треба буде погодити з Німеччиною і з новообраним президентом Франції. По-перше, в американській стороні є важелі. Певна річ, економічні важелі тиску та санкції – це тільки один вимір того, що може робитися надалі. Такого сигналу в Москві ніхто не очікував».

Посол України у США В. Чалий також запевнив, коли коментував переговори Д. Трампа із С. Лавровим і П. Клімкіним, що «ніяких рішень за спиною України не буде, у цьому нас запевнили. І ці зустрічі показують, що це чітка політика нової адміністрації».

Експерт-міжнародник аналітичного центру «Українська призма» Г. Шелест вважає великим досягненням української дипломатії той факт, що в один день П. Клімкіну вдалося зустрітися і з президентом, і з віцепрезидентом США. Таке буває дуже рідко у Вашингтоні через графіки. «Це свідчить, що Україна намагається бути суб'єктом, а не об'єктом цих перемовин. Аби без нас нічого не могли вирішити, щоб чітко лунала саме наша позиція, що йдеться про захист міжнародного права та збереження територіальної цілісності нашої держави на тлі відвертої агресії РФ і

маніпулювання риторикою про “зони впливу”, про яку останні 25 років згадували лише в підручниках», – зазначає експерт.

Г. Шелест звертає увагу на те, що Білий дім дає зрозуміти, що, незважаючи на завантаженість проблемами Сирії, Північної Кореї, Близького Сходу, Ірану, усе ж і конфлікт в Україні залишається на радарх зовнішньополітичної уваги Вашингтона. «Зараз дійсно через ті зустрічі, які відбулися, ми бачили, що США звернули увагу в тому числі й на українську ситуацію, бо все ж головною була Сирія під час зустрічі (Трамп – Лавров) у Вашингтоні, але США заговорили, що готові максимально підтримувати нормандський формат, долучатися не як посередники, але допомагати як тільки можна», – наголошує Г. Шелест.

Політичний експерт з центру «Гардарика» К. Матвієнко позитивно вважає ту обставину, що Д. Трамп зустрівся і з С. Лавровим, і з П. Клімкіним в один день, наголосивши при цьому на необхідності виконання Мінських домовленостей з боку Російської Федерації (<https://www.radiosvoboda.org/a/28486390.html>).

Український дипломат, колишній генеральний консул України в Стамбулі, голова благодійного фонду «Майдан закордонних справ» Б. Яременко позитивним моментом вважає той факт, що президент США Д. Трамп прийняв міністра закордонних справ України П. Клімкіна після зустрічі з главою МЗС РФ С. Лавровим (<http://www.mfaua.org/uk/publications/pryiom-klimkina-tse-syhnal-lavrovu-shcho-administratsiia-trampa-ne-planuie-spivpratsiuvaty-z-rf-zdavshy-ukrainu>).

«Зустрічі П. Клімкіна з Д. Трампом не анонсували, усе вирішувалося в останній момент. Глава МЗС України не розмовляв з Р. Тіллерсоном, який зі свого боку зустрічався із С. Лавровим. Я вважаю хорошим знаком те, що П. Клімкіна в Білому домі прийняли після С. Лаврова», – зазначив Б. Яременко.

Він акцентував на тому, що Вашингтон не розглядає територіальну цілісність України як предмет для торгу з Москвою. «До того ж за підсумками зустрічі з главою МЗС РФ не проводили спільних прес-конференцій. Це означає, що жодних принципових домовленостей сторони не досягли. Прийом П. Клімкіна – це сигнал С. Лаврову, що адміністрація Д. Трампа не має намірів співпрацювати з РФ, здавши Україну. Білий дім підтвердив свою підтримку територіальної цілісності України. Для них це не предмет торгу», – наголосив експерт.

На думку Б. Яременка, основні питання українська делегація обговорювала не з Д. Трампом, а з віце-президентом США М. Пенсом. «Адміністрація Трампа показала, що не налагоджуватиме відносини з РФ, використовуючи Україну. Це найголовніше для нас. Загалом, я думаю, з Трампом розмова була буквально на ходу. Організували, по суті, протокольну фотозйомку. Схоже, Трамп придумав нову традицію: запрошувати гостей сфотографуватися з ним у Білому домі. А конструктивні

розмови представники України провели з тим самим Пенсом. У будь-якому разі візит Клімкіна до США є позитивним моментом для України», – резюмував Б. Яременко.

Серед українських політологів досить поширеним є переконання, що поки рано говорити про наявність в адміністрації США на чолі з Д. Трампом нової стратегії щодо України й щодо врегулювання конфлікту на Донбасі. «Радше можна говорити про певну стилістику, де одночасно присутні і Україна, і Росія. Дуже схоже на те, що і для Трампа, і для його адміністрації, і для нового держсекретаря США українська тема виступає своєрідним компенсатором і нейтралізатором стосовно теми російської», – зазначає політолог В. Фесенко (<https://www.radiosvoboda.org/a/28486390.html>).

Політичний консультант Р. Бортник зі свого боку переконаний, що українська тема на міжнародній арені хоча, як і раніше, присутня, але перейшла в розряд безперспективної. На його думку, сторони не бачать можливості вирішення ситуації найближчим часом. «Реальні зусилля, спрямовані на досягнення будь-якого прогресу, зараз спрямовані на інші теми. Перш за все це боротьба з “Ісламською державою”, питання Сирії, і все інше», – каже Р. Бортник.

Натомість політичний аналітик Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва Р. Кермач вважає, що озвучені під час зустрічей у Білому домі ключові меседжі американських президента і віце-президента дають підстави говорити про загальну сформованість позиції Вашингтона щодо зовнішньополітичних питань пріоритетної значущості для України. До таких належать насамперед питання підтримки територіальної цілісності й суверенітету України в умовах російської військової агресії та окупації частини території країни, визнання відповідальності Росії в контексті виконання Мінських домовленостей і готовність Сполучених Штатів Америки й надалі підтримувати Україну в контексті мирного врегулювання конфлікту на Донбасі (<http://dif.org.ua/article/vizit-ministra-zakordonnikh-sprav-ukraini-do-vashingtonu-pershi-visnovki>).

Сформованість позиції діючої американської адміністрації щодо означених питань, без сумніву, є важливою запорукою ефективного продовження лінії дипломатичного тиску країн Заходу на Москву в разі продовження останньою агресії на Донбасі та зухвалого ігнорування приписів, зафіксованих у Мінських домовленостях, вважає експерт. Так само важливою є ця позиція і в контексті продовження санкцій щодо Росії, які, за словами держсекретаря США Р. Тіллерсона, «залишатимуться в силі доти, доки Москва не скасує кроки, що спровокували їх введення».

Достатньо високий рівень порозуміння між українською та американською сторонами створює також сприятливе тло для підготовки зустрічі на вищому рівні між президентами США та України в подальшому майбутньому. Не менш важливим є й те, що позиція американської адміністрації щодо українського питання оформилася раніше, ніж

відбудеться особиста зустріч Д. Трампа з російським президентом В. Путіним, запланована на полях саміту G-20 уже в липні цього року. І хоча налагодження більш тісного міжнародного співробітництва між Вашингтоном і Москвою за окремими пріоритетними питаннями не виключене, можливості укладання «великої угоди» (big deal) за спиною України видаються істотно обмеженими тепер, коли Білий дім укотре досить чітко публічно артикулював свою принципову позицію щодо українського питання.

Переговори українського міністра закордонних справ П. Клімкіна в Білому домі, без сумніву, є важливим позитивним результатом роботи української дипломатії на американському напрямі, який закладає підвалини для поглиблення двосторонньої комунікації й подальшого співробітництва зі Сполученими Штатами Америки за пріоритетними для обох країн питаннями. Разом з тим варто звернути увагу на деякі важливі події, що відбувалися у Сполучених Штатах Америки одночасно із зазначеними візитами й залишилися дещо в тіні. Насамперед привертає увагу, що Комітет з питань розвідки сенату США направив до Міністерства фінансів, точніше до Служби фінансової розвідки США FinCEN, запит щодо фінансових зв'язків членів команди Д. Трампа з іноземними державами, у томі числі (але не виключно) з Росією. У першу чергу запит стосується чотирьох уже добре відомих у зв'язку з «російським слідом» осіб – П. Манафорта, М. Флінна, Р. Стоуна і К. Пейджа. До того часу як відповідні документи будуть отримані, сенат не розглядатиме жодного подання Білого дому щодо кадрових призначень. На додаток до цього голова підкомітету сенату з юридичних питань сенатор Л. Греєм, який проводить власне розслідування, звернувся до FinCEN з проханням надати наявну інформацію про закордонний бізнес особисто Д. Трампа, але цього разу з акцентом на Росію (<http://www.zrada.today/prognozi-i-dumki/za-kordonom/impichment-donald-trampa-staie-realmim>).

Залишається також незрозумілим, чи випадково збіглися в часі зустрічі С. Лаврова й С. Кисляка з Д. Трампом і рішення 45-го президента звільнити з посади директора ФБР Д. Комі, який відігравав ключову роль у розслідуванні втручання росіян у американські вибори і зв'язків членів команди Д. Трампа з офіційними особами Росії, проте реакція на Капітолійському пагорбі на ці події була вкрай різкою. Лідер демократичної меншості в сенаті Ч. Шумер звернувся до заступника міністра юстиції США Р. Розенштейна з вимогою призначити спеціального прокурора з розслідування цих подій. Звернення адресоване саме Р. Розенштейну тому, що міністр юстиції США Д. Сешенс самоусунувся від участі в зазначених розслідуваннях, оскільки він також звинувачується ЗМІ в неправомірних контактах із С. Кисляком та іншими представниками Росії під час виборчої кампанії. Сенатори-демократи вважають, що звільнення директора ФБР є вкрай неоднозначним рішенням

Д. Трамп, яке вартє спеціального розслідування, а призначення спеціального прокурора є один з кроків до можливого імпічменту.

Республіканці значно стриманіше сприйняли цю подію, проте голова Комітету з розвідки сенату Р. Бур відзначив «украї невдалий момент часу, коли відбулося звільнення Д. Комі», маючи на увазі, що розслідування «російського сліду» в американській політиці ще дуже далеке від завершення.

Сенатор Д. МакКейн у свою чергу висловив «глибоке розчарування» таким кроком президента й наголосив на необхідності створення спеціальної комісії сенату з вивчення всіх обставин цієї справи. Аналогічні оцінки прозвучали також з боку членів Комітету з питань розвідки палати представників, які раніше вже проводили слухання щодо «російського втручання» в американські вибори та мали наслідком, зокрема, відставку радника з питань національної безпеки М. Флінна.

Слід зазначити, що звільнення директора ФБР за рішенням президента США сталося лише вдруге за всю історію Сполучених Штатів Америки. Питання наразі полягає в тому, чи намагався Д. Трамп таким чином створити перепони для проведення об'єктивного розслідування, яке здійснює відносно ряду членів його команди ФБР і Конгрес. Якщо такий зв'язок буде доведено, наслідки розслідування для Д. Трампа можуть бути критичними. Нинішня ситуація порівнюється політиками й експертами з відомим скандальним рішенням президента Р. Ніксона звільнити спеціального прокурора, який проводив розслідування Уотергейтського скандалу у 1973 р., що закінчилося імпічментом.

Широкий резонанс у політичних колах викликало також рішення Д. Трампа винайняти спеціальну юридичну компанію, яка має відстояти чесне ім'я президента в контексті звинувачень у зв'язках з Росією. Як заявив спікер Білого дому Ш. Спайсер, зазначена компанія уповноважена надіслати офіційного листа членам Комітету сенату з юридичних питань, у якому підтвердити, що 45-й президент США не має жодних зв'язків з Росією. «Президент не має бізнесу в Росії. Президент не має жодних зв'язків з Росією», – заявив з цього приводу Ш. Спайсер.

Водночас проведення зустрічі Д. Трампа із С. Лавровим і С. Кисляком – центральною фігурою «російського скандалу» – в Овальному кабінеті викликало недовіру до слів Ш. Спайсера. Чому тільки російський фотограф був допущений до офісу президента США і як так сталося, що фото Д. Трампа, С. Лаврова й С. Кисляка в доброму гуморі були оприлюднені без згоди Білого дому, залишається незрозумілим.

Водночас майже поза увагою аналітиків залишився той факт, що перед зустріччю із С. Лавровим Д. Трамп зустрівся з 93-річним Г. Кісінджером, який добре відомий своїми проросійськими поглядами. Ця зустріч не анонсувалася і виявилася цілковитим сюрпризом для журналістів. Як зазначила Washington Post, Г. Кісінджер має репутацію вкрай цинічного

політика, для якого втручання у справи інших держав є цілком прийнятною практикою. І його Нобелівська премія миру 1973 р. за «примирення з Китаєм» нікого не має вводити в оману. Ветеран американської дипломатії підтримує тісні особисті контакти з В. Путіним, а також має певний вплив на кадрові рішення Д. Трампа. Відповідаючи на питання про мету цієї зустрічі, Д. Трамп і не приховував, що вони «говорили про відносини з Росією та обговорювали деякі інші питання».

«Діючі президенти США зазвичай не спілкуються з іноземцями, причетними до великих скандалів в адміністрації. Вони також схильні уникати фотосесій з представниками країн, звинувачених у втручанні в американські вибори. Крім того, краще б не приймали когось, хто так тісно асоціюється з Ніксоном, у день, коли рішення звільнити діючого главу ФБР зіставляється з одним з найгірших проступків того згн'ябленого президента», – пише газета.

Маючи на увазі прихильне ставлення Г. Кісінджера до Москви, ця зустріч, одразу після якої до Овального кабінету був запрошений С. Лавров та інші члени російської делегації, виглядає не випадковою. Як добре відомо, після зустрічі з Д. Трампом С. Лавров перебував у гарному настрої й під час прес-конференції заявив, що вони «не змогли обговорити весь комплекс проблемних питань, проте важливо не це, а бажання рухатися вперед у розв'язанні існуючих проблем. Президент Трамп чітко заявив про його прагнення будувати ділові, прагматичні відносини з Росією».

Утім на сьогодні значно більше на відносини США зі світом може вплинути той факт, що під час нещодавніх слухань у сенаті одразу шість керівників розвідувальних агентств і правоохоронних структур США підтвердили свої висновки щодо втручання Росії в перебіг америкаських виборів. Зокрема, директор з питань національної розвідки Д. Коатс заявив під час слухань, що, за його оцінкою, «Росія, очевидно, поводитиметься більш агресивно у зовнішній політиці, більш непередбачувано для інтересів США і більш авторитарно у контексті внутрішньої політики». Він також спеціально наголосив на масштабній кіберпрограмі Росії, яка спроможна завдати шкоди будь-якій країні агресивними діями у кіберпросторі.

На додаток до цього декілька місцевих рад у США прийняли звернення до Конгресу розпочати процедуру імпічменту Д. Трампа. Зокрема, відповідне рішення одноголосно прийняли міські ради Лос-Анжелеса, Кембриджа, Берклі, Ричмонда та ряду інших міст. Звичайно, подібні заяви є лише символічним жестом і не несуть жодних юридичних наслідків, проте ЗМІ широко коментують їх, звертаючи увагу на неприпустимі з моральної точки зору бізнес-інтереси імперії Д. Трампа в різних країнах світу. Готелі й казино з характерними логотипами продовжують будуватися навіть у тих державах, де режими є недружніми до США, як, наприклад, на Філіппінах. Між тим американське законодавство прямо забороняє президенту країни бути будь-яким чином задіяним у ділових, фінансових або інших комерційних

відносинах з «іноземними владами». У разі ж викриття FinCEN досі прихованих зв'язків команди Д. Трампа з Росією або іншими «ворожими режимами» суспільний резонанс може виявитися занадто великим. Ситуація, що склалася нині навколо президента Д. Трампа, прогнозують експерти Atlantic Council, лише посилить прискіпливу увагу Конгресу до курсу адміністрації щодо Росії, збільшить в обох партіях популярність ідеї, що «розслідування дій Росії» слід передати під контроль незалежного прокурора, а також «активізує заклики накласти на Росію додаткові санкції», що, у принципі, відповідає інтересам української сторони.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Бюджетна самодостатність і реалізація інфраструктурних проектів у регіонах України

У рамках проведення реформи з децентралізації в Україні спостерігається розвиток територій у різних регіонах. Об'єднані територіальні громади (далі – ОТГ) отримали платоспроможні місцеві бюджети, можливість самостійно вирішувати інфраструктурні питання населених пунктів: утеплення, ремонт шкіл, реконструкція дитячих садочків, ремонт доріг, відкриття ЦНАПів, фельдшерсько-амбулаторних пунктів тощо.

Це далеко не всі інфраструктурні проекти, які реалізуються в новостворених ОТГ. Після об'єднання наприкінці 2015 р. велику увагу в громаді приділили розвитку сільських територій, які з 90-х років минулого століття перебувають у критичному стані. На сьогодні в сільських ОТГ уже роблять вуличне освітлення, ремонтують дороги, реконструюють будинки культури, школи, дитячі садки. До сіл залучають сімейних лікарів, учителів, яким громада надає житло.

Важливим є питання фінансування. Як відомо, утворені ОТГ формують місцевий бюджет спільно з Міністерством фінансів України, оминаючи при цьому районний і обласний рівні. Крім того, місцеві бюджети поповнюються коштами інфраструктурної субвенції, які вже встигли отримати новостворені ОТГ. За словами Ю. Стефанчука, виконавчого директора регіонального відділення Асоціації міст України, усі кошти, які надходять до громад, проходять через процедуру Prozorro. Він пояснює, що через цю систему ОТГ здешевили деякі інфраструктурні проекти на кілька тисяч гривень.

У поточному році для підтримки сталого розвитку регіонів України в Держбюджеті передбачено понад 9 млрд грн. Ці кошти передбачено на інфраструктурні проекти, які є стратегічно важливими для територій і забезпечують сталий розвиток громад, підвищують їхню

конкурентоспроможність під час реформи місцевого самоврядування й децентралізації. Зокрема, це проекти щодо створення опорних шкіл, закладів охорони здоров'я, що відповідають моделі госпітальних округів, центрів надання сучасних адміністративних послуг та інші, реалізація яких забезпечить утворення нових робочих місць, економічний і соціальний розвиток територій.

Урядом передбачено чотири основні механізми державної підтримки регіонального розвитку. Зокрема, це Державний фонд регіонального розвитку (далі – ДФРР), яким пропонується 3,5 млрд грн. За субвенцією з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад передбачено 1,5 млрд грн. Ще однією субвенцією з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій заплановано 4 млрд грн. Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам у сумі 137,5 млн грн буде скерована на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження.

Відповідно до змін до Бюджетного кодексу, у 2017 р. 30 % коштів ДФРР регіони мають спрямовувати на три напрями (по 10 % на кожен): на розвиток спортивної інфраструктури, енергоефективність державних і комунальних навчальних, а також медичних закладів. Крім того, передбачається, що 10 % коштів ДФРР будуть спрямовані на розбудову мережі сервісних центрів надання адміністративних послуг. Стосовно проектів і програм решти 60 % коштів ДФРР, то вони фінансуватимуться за вже установленим законодавством порядком.

Наприклад, у Вінницькій області відібрано 44 проекти громад, що фінансуватимуться з ДФРР у 2017 р. на загальну суму майже 173 млн грн, у минулому році було передбачено 140,8 млн грн. Проекти, які надійшли від громад, проходять оцінку в конкурсному відборі. Так, усього на конкурсний відбір 2017 р. надійшло 200 інвестиційних проектів на суму понад 900 млн грн, серед яких: добудова об'єктів незавершеного будівництва, які реалізовувалися за рахунок коштів ДФРР у попередні роки й мають пріоритет першочергового фінансування; проекти з підтримки добровільно об'єднаних і співробітництва територіальних громад; проекти, що передбачають заходи з енергозбереження та енергоефективності закладів освіти й охорони здоров'я; проекти з розвитку спортивної інфраструктури та розбудови мережі сервісних центрів надання адміністративних послуг; проекти з придбання техніки для організації збору ТПВ, шкільного й медичного обладнання, шкільних автобусів; проекти з будівництва, реконструкції, модернізації.

Згідно з індивідуальними оцінками проектів сформовано загальний рейтинговий список проектів, що брали участь у попередньому конкурсному відборі. У цьому році оцінювали проекти за п'ятьма критеріями: вплив на

розвиток громади або регіону; ступінь впливу на розв'язання проблеми; інноваційність; місцеві бюджети і їхня потенційна спроможність; соціально-економічна спрямованість проекту.

Це так звана «субвенція для регіональної єдності держави», яка розподіляється прозоро між регіонами відповідно до формули, що враховує їхній економічний стан, згідно з чіткою формулою, яка залежить від чисельності населення (80 % коштів) і соціально-економічного розвитку регіону (валового регіонального продукту на душу населення – 20 % коштів).

Державний фонд регіонального розвитку сьогодні фінансує проекти відповідно до стратегій розвитку регіонів і Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року. З обласного рівня результати для схвалення передаються на рівень національний (міжвідомча комісія Мінрегіон України), а КМУ затверджує цей перелік. Отже, сьогодні створено серйозну інституційну й законодавчу базу, працює прозора онлайн-платформа ДФРР, де можна бачити всі подані проекти, усі регіони отримали рівні можливості на регіональний розвиток. Так само й ОТГ отримують чесно державну субвенцію на розвиток інфраструктури відповідно до площі ОТГ і сільського населення в рівних пропорціях.

Очільники облдержадміністрацій констатують, що донедавна, ще в 2011–2012 рр., кошти розподілялися в ручному режимі.

У цьому році в більшості регіонах країни проекти, які були відібрані для фінансування з ДФРР, важко назвати інноваційними чи економічно ефективними, адже в основному це «латання дір». Тому що все ще залишається актуальним фінансування важливих соціальних об'єктів: ремонтування шкіл, дитсадків, спортивних комплексів, лікарень. Наприклад, у Михайлівській школі Гайсинського району Вінницької області (яка увійшла до переліку 13 об'єктів, так званих перехідних проектів, що були розпочаті в минулому році та потребують фінансування для завершення) ремонт не проводився понад 50 років, і вона потребувала негайної реконструкції. Обласні заклади охорони здоров'я потребують капітальних ремонтів і обладнання. У такому випадку голови сільських, селищних, міських рад змушені звертати увагу саме на такі проблеми, які потребують негайного рішення в громаді.

Очільники регіонів закликають органи місцевого самоврядування в наступному році писати проекти, які комплексно розв'язують основні проблеми, наприклад, проекти, що створюють умови для розвитку бізнесу. У наступному році завдання ставитиметься так, щоб подавали більш якісні проекти, які б дали змогу чітко зрозуміти для себе ключові проблеми й потенціали розвитку, послідовно розв'язувати проблеми та давати можливість реалізовувати потенціали громади. В ідеалі проекти регіонального розвитку мають створити умови для розвитку бізнесу, який заплатить податки, з яких уже «лататимуться діри».

Після утворення Куцурубської сільської ОТГ Миколаївської області місцева влада вирішила подбати насамперед про дітей. У результаті співпраці з ДФРР до кінця 2016 р. вдалося облаштувати три дитячі майданчики в селах Куцуруб, Яселка та Іванівка Куцурубської ОТГ. Власне кажучи, це були три окремі проекти побудови дитячих майданчиків. Кожен коштував 188 845 грн, з яких 169 960 грн надавалося ДФРР, 18 885 грн ішло з місцевого бюджету. Створення дитячих майданчиків почалося в жовтні й завершилося в грудні 2016 р. У с. Куцуруб проживає 2285 жителів, серед яких 137 дітей дошкільного віку. Село протяжністю 3 км, тут лише один дитячий майданчик, якого замало для такої кількості дітей. У с. Яселка 270 жителів, серед яких 29 дітей дошкільного віку, а в с. Іванівці – 1300 жителів, з яких 64 дитини дошкільного віку.

У результаті фінансової децентралізації перші об'єднані територіальні громади отримали додатковий фінансовий ресурс, завдяки чому загальний обсяг їхніх бюджетів зріс у десятки разів. На Дніпропетровщині функціонує 35 ОТГ. Богданівська об'єднана громада в східній частині Павлоградського району. Після об'єднання бюджет громади зріс у 10 разів. За останній рік зроблено стільки, що навіть не очікували. За словами голови Богданівської ОТГ О. Грищенка, ремонтують школи, будують дитячі садки, лагодять дороги, модернізують котельні.

Богданівка – центр об'єднаної громади. На місці напівзруйнованої будівлі тут з'явився сучасний дитсадок на чотири групи. Дошкільний заклад відчинить двері на початку літа. Сюди ходитимуть майже 100 хлопчиків і дівчаток. «Після об'єднання маємо перші результати. Ми реконструювали садок, який зачинився у 1990-ті роки. Ще в серпні минулого року тут стояла напівзруйнована будівля. Тепер сучасний садок з новими меблями, затишними групами», – зазначила завідувач дитсадка О. Мартинова.

За понад півроку в новому садку зробили чимало: замінили покрівлю, утепили стіни, встановили нові енергозберігаючі вікна, провели опалення й систему водопостачання, виконали внутрішнє оздоблення кімнат.

Комфортні умови створені і в Богданівській школі. Тут замінили дах, установили енергозберігаючі вікна, утепили фасад. Тепер навчання в радість для 136 учнів школи. «Наша школа за 30 років не бачила жодного капітального ремонту. Лише після утворення громади ми відчули позитивні зміни. За півроку школа перетворилася на сучасний навчальний заклад. Цьогоріч плануємо замінити систему опалення та відремонтувати котельню», – зазначив директор школи С. П'ятерня.

У Вербківській об'єднаній громаді, що на Дніпропетровщині, створили ЦНАП. Тепер сільським жителям не потрібно їздити до міста, щоб отримати найнеобхідніші послуги.

У Станишівській ОТГ Житомирської області депутати підтримали рішення про направлення коштів з місцевого бюджету на придбання твердопаливних котлів і обладнання на об'єкти комунальної власності

сільської ради в сумі 300 860,30 грн, у тому числі в нежитлове приміщення (бібліотека, центр дозвілля, ФАП) у с. Слобода-Селець по вул. Свідерської, 27, – 48 873,10 грн; у Будинок культури (перший поверх) с. Піски – 199 563 грн, 52 грн; у бібліотеку с. Скоморохи – 52 423, 68 грн.

Кіптівська ОТГ Чернігівської області отримала власний бюджет у розмірі 24 млн грн. Придбано новий шкільний автобус і трактор для комунального підприємства громади. Крім вкладання коштів у розвиток інфраструктури, громада готова придбати житло та зробити в ньому належний ремонт для вчителів і медиків, які приїдуть працювати.

Для розвитку соціальної інфраструктури, покращення системи водопостачання, поліпшення надання послуг населенню тощо держава виділяє всім ОТГ інфраструктурну субвенцію. Інфраструктурна субвенція залучається тільки під написані проекти. За рахунок цих фінансових надходжень здійснюються капітальні ремонти й будівництво доріг, спортивних залів, освітлення, відкриваються центри надання адміністративних послуг тощо.

В Івано-Франківській області повноцінно функціонують, зокрема, Печеніженська, Верхнянська й Старобогородчанська ОТГ. Минулого року ОТГ отримали з державного бюджету кошти субвенції на розвиток інфраструктури в розмірі близько 22 млн грн, які спрямували на реалізацію 41 проекту. Ідеться про ремонт комунальних доріг, облаштування навчально-виховних комплексів, ЦНАПів, будинків культури, амбулаторій, будівництво дошкільних закладів, стадіонів, водогону тощо. Зокрема, 12 проектів стосувалися будівництва сільських доріг.

Очільник Івано-Франківської ОДА О. Гончарук підкреслив, що за рахунок акумуляції коштів бюджетів усіх рівнів вдалося значно покращити матеріально-технічну базу закладів соціально-культурної сфери об'єднаних територіальних громад.

Цьогоріч згідно з проектом постанови Кабінету Міністрів України на 11 ОТГ Івано-Франківської області передбачено 43,6 млн грн. Зокрема, на Витвицьку ОТГ, яку утворено в Долинському районі, спрямують 3,6 млн грн. Для цього у Витвицькій ОТГ мають спланувати першочергові об'єкти, на які виділятимуть кошти, і підготувати проектну документацію.

Завдяки залученню коштів державної субвенції на розвиток інфраструктури Тереховлянської міської ОТГ Тернопільської області в с. Лошнів відбулося відкриття сільського Центру культури й дозвілля. Як відомо, минулого року держава спрямувала 1 млрд грн на розвиток інфраструктури об'єднаних громад. З них 141,5 млн грн (це майже 1/6 усіх коштів державної субвенції) отримала Тернопільщина.

Тереховлянська міська об'єднана територіальна громада, як одна з найбільших в Україні, отримала на розвиток інфраструктури близько 15 млн грн. Ці кошти громада розподілила в першу чергу на інфраструктурні проекти, які виконувалися не в адміністративному центрі громади, а в

сільських населених пунктах. Зокрема, на реконструкцію Лошнівського центру було виділено близько 0,5 млн грн. Таку ж суму виділили з бюджету об'єднаної громади.

У центрі працюватимуть вокальні й хореографічні гуртки, театральна студія, гурток художнього слова, ансамбль сопілкарів і гурток «Лялька і книга». Цікавим для жителів старостинського округу стане навчання основам вебдизайну. Дівчатка зможуть навчатися кулінарній і рукодільній справі, правилам етикету. Хлопчикам тут є можливість випробувати себе у спорті.

Центр культури й дозвілля у Лошневі – це місце, куди не батьки приводять дітей, а, навпаки, діти приводять батьків. Тут започатковано таке цікаве сімейне заняття, як «Мама, тато і Я», яке допомагає розв'язувати проблеми в сім'ї. У центрі працюють фітнес-програми для різних вікових груп, майстер-класи за участі фахівців з навчання кондитерському мистецтву, декупажу, основ перукарської діяльності, візажу тощо.

Не залишили без уваги сільську бібліотеку. У громаді відбувається перегляд ролі бібліотечної справи й пошук її місця в новому культурному середовищі. Відтак бібліотека виступає ініціатором проведення літературних вечорів, диспутів, зустрічей з цікавими людьми, навчання комп'ютерної грамоти. Тут відбувається перегляд фільмів і їх обговорення.

Це вже п'ятий центр, який створено в Тербовлянській об'єднаній територіальній громаді. Лошнівський центр культури й дозвілля обслуговуватиме також сусідні села Сущин і Остатальці.

Загалом у 2016 р. на формування інфраструктури 26-ти ОТГ, зокрема на будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт об'єктів соціально-культурної сфери й житлово-комунального господарства, придбання спецтехніки тощо, з державного бюджету в Тернопільську область спрямовано субвенцію в розмірі 141,6 млн грн.

На Черкащині Білозірська, Єрківська й Мокрокалігирська ОТГ минулого року втілили 27 проектів. На них за рахунок державної субвенції на розвиток інфраструктури ОТГ спрямували з держбюджету 12,8 млн грн. Так, у Білозірській ОТГ реалізували 17 проектів на передбачені 7,3 млн грн, Єрківській – два проекти на 1,3 млн грн, Мокрокалігирській – вісім проектів на 4,2 млн грн.

У Станишівській ОТГ Житомирської області затверджено проектну документацію, яка співфінансуватиметься за рахунок коштів ДФРР у 2017 р. Зокрема, кошти виділятимуться на:

– капітальний ремонт нежитлового приміщення (утеплення фасадів, ремонт покрівлі, заміна вікон і зовнішніх дверей) у с. Слобода-Селець, де розміщено бібліотеку, ФАП, центр дозвілля – кошторисна вартість 914 792,00 грн;

– капітальний ремонт будівлі (утеплення фасадів і покрівлі, ремонт покрівлі, заміна вікон та зовнішніх дверей) ЗОШ I–III ступенів у с. Станишівка – кошторисна вартість 2 422 345 грн;

- реконструкцію вуличного електроосвітлення в с. Скоморохи – кошторисна вартість 411 274,51 грн;
- реконструкцію вуличного електроосвітлення в с. Піски – кошторисна вартість 486 627,73 грн;
- капітальний ремонт (ефективна термосанація) Зарічанської ЗОШ І–ІІ ст. – кошторисна вартість 3 537 639,80 грн.

Відповідно, направлено кошти з місцевого бюджету на ці об'єкти комунальної власності Станишівської сільської ради на 2017 р. у розмірі 30 % від вартості об'єктів. Також направлено 87,2 тис. грн на виконання проектно-кошторисної документації з реконструкції вуличного електроосвітлення в таких селах: Станишівка, Зарічани, Ліщин, Піски, Вершина, Лука, Млинище, Мошківка.

Також у громаді прийнято рішення про направлення 29 854,19 грн на капітальний ремонт (енергоефективна термосанація) дошкільного навчального закладу «Ластівка» в с. Ліщин; 25 426,30 грн на капітальний ремонт (енергоефективна термосанація) навчального корпусу № 1 Ліщинської ЗОШ І–ІІІ ст. за рахунок іншої субвенції районному бюджету; 33 263,83 грн на капітальний ремонт (енергоефективна термосанація) навчального корпусу № 2 Ліщинської ЗОШ І–ІІІ ст. за рахунок іншої субвенції районному бюджету; 3082,72 грн на поточний ремонт господарської будівлі Ліщинської ЗОШ І–ІІІ ст. за рахунок іншої субвенції районному бюджету; 50 000 грн на капітальний ремонт (енергоефективна термосанація) будівлі Зарічанської ЗОШ І–ІІ ст. за рахунок іншої субвенції районному бюджету; 81 345,80 грн на реконструкцію з добудовою (енергоефективна термосанація) існуючого адмінприміщення Станишівської сільради; 21 435 грн на реконструкцію котельні Зарічанської ЗОШ І–ІІ ст. за рахунок коштів іншої субвенції районному бюджету; 21 488 грн на реконструкцію котельні Ліщинської ЗОШ І–ІІІ ст. за рахунок коштів іншої субвенції районному бюджету.

Станишівська сільська рада прийняла рішення про 30-відсоткову співучасть з обласною адміністрацією в придбанні шкільного автобуса для Туровця, на що виділено 480 тис. грн.

Великомихайлівська селищна ОТГ Одеської області об'єднала вісім сільських рад з центром у селищі Велика Михайлівка. Чисельність населення 13 тис., площа – 50 тис. га. Центр громади збігається з районним центром Великомихайлівського району. Станом на кінець 2015 р. загальний бюджет усіх населених пунктів, які ввійшли до складу громади, становив 7,5 млн грн. У 2016 р. бюджет громади становив 72 млн грн, з яких власні доходи – 27 млн грн, освітня державна субвенція – 17 млн грн, медична – 7 млн грн, близько 11 млн грн – це державна допомога на розвиток інфраструктури. Крім того, з державного бюджету громаді виділили близько 7 млн грн на установку резервуарів чистої води в селищі Велика Михайлівка.

На території ОТГ діє вісім загальноосвітніх шкіл, шість дитячих садків, одна музична школа, одна спортивна, один будинок дитячої творчості, сім будинків культури, три амбулаторії та центральна районна лікарня. За рахунок коштів бюджету та фінансування, виділеного на інфраструктуру, побудовано і відремонтовано близько 40 об'єктів інфраструктури.

На 2017 р. місцевий бюджет громади затверджено в розмірі 62 млн грн (без урахування субвенції на інфраструктуру). У пріоритеті продовжити роботу з енергозбереження в закладах освіти. Як стверджує голова Великомихайлівської селищної ОТГ Т. Жарська, вони стали господарями свого життя, отримують гроші та самі їх розподіляють.

Тузовська ОТГ Татарбунарського району Одеської області створена шляхом злиття двох сільських рад (вісім сіл) і налічує 2,6 тис. жителів. Бюджет на 2016 р. становив 14,3 млн грн, на кінець 2015 р. – 3 млн грн. Субвенція на розвиток інфраструктури становила 2,8 млн грн, медична субвенція – 1,5 млн грн, освітня – 2,7 млн грн.

За словами голови громади Л. Корнован-Моїсеєнко, чим менше село, тим більше проблем. На території громади є школа, два дитячі садочки, три будинки культури, одна амбулаторія і створений у минулому році Центр первинної медико-санітарної допомоги. За рахунок коштів, спрямованих із держбюджету на розвиток інфраструктури, у громаді вирішували найбільш нагальні питання. Так, реконструйовано водонапірну башту (с. Весела Балка), проведено капітальний ремонт туалету в школі, здійснено капітальний ремонт близько 800 м дорожнього покриття, ремонт дитячого садочка тощо. Бюджет на 2017 р. становить 14 млн грн, у пріоритеті освітлення вулиць.

Новокальчевська ОТГ Березовського району Одеської області, до якої приєдналася одна сільська рада, має населення 2,6 тис. жителів. На території громади розташовано три школи, три дитсадки, чотири фельдшерсько-акушерські пункти, одна амбулаторія. Бюджет ОТГ на 2016 р. становив 16 млн грн, у 2015 р. був лише 2 млн грн. Субвенція на розвиток інфраструктури становила 4,2 млн грн. На ці гроші був проведений ремонт доріг між селами, реконструйовано систему водопостачання, замінено вікна і двері в садках та школах, відремонтовано вуличне освітлення. Бюджет на 2017 р. становить 14 млн грн. Найбільш проблемним питанням залишається ремонт доріг.

Друга громада Березовського району – Розквітовська. Вона налічує 4,5 тис. жителів. Бюджет 2016 р. становив 23 млн грн (у 2015 р. – близько 3 млн грн). За словами голови ОТГ В. Лозового, допомога держави на розвиток інфраструктури перерахована вчасно і становила 5,7 млн грн. Значна частина коштів призначена для розв'язання житлово-комунальних проблем. Бюджет на 2017 р. – 22,4 млн грн.

Маразлівська ОТГ Білгород-Дністровського району створена в результаті об'єднання трьох сілрад і налічує 6 тис. жителів. Бюджет громади

у 2016 р. становив 34 млн грн (у 2015 р. бюджет становив 6,3 млн грн). Як повідомив голова ОТГ О. Чумак, допомога держави на розвиток інфраструктури становить 6,9 млн грн. Маразлієвська ОТГ єдина в Одеській області, яка створила першу опорну школу та для підвезення дітей до неї закупила три нові автобуси. На сьогодні в ОТГ створено нові органи управління освіти, обрано старости. Як і в інших громадах, на бюджетні кошти було відремонтовано дороги, водогони, школи й дитсадки. ОТГ уже затвердила стратегію свого розвитку на наступні роки. Бюджет на 2017 р. затверджено в розмірі 31 млн грн.

Пріоритет у роботі – проведення енергоощадних заходів в установах бюджетної сфери. Величезну роботу пророблено в Красносельській сільській ОТГ Лиманського району, що межує з Одесою. За словами заступника голови ОТГ М. Ахірєй, громада створена шляхом об'єднання двох сільських рад (сім населених пунктів), чисельність населення – 12 тис. жителів. Бюджет на 2016 р. становив 73,3 млн грн (у 2015 р. бюджет становив 9 млн грн). Допомога держави на розвиток інфраструктури становить 9,5 млн грн, з яких лєвова частка грошей (6,4 млн грн) витрачена на капітальний ремонт доріг. Крім вирішення питань житлово-комунального господарства, одним з головних досягнень громади є відкриття Центру надання адміністративних послуг, де місцевим жителям надається 42 послуги. Найближчим часом ОТГ планує отримати від держави повноваження у сфері архітектурно-будівельного контролю.

Бюджет на 2017 р. становить 65,8 млн грн, з яких 11,2 млн – освітня субвенція, 8,2 млн грн – медична.

Найбільшими громадами Одеської області є Біляївська й Балтська. Так, Біляївська міська ОТГ налічує близько 18 тис. осіб і об'єднала навколо себе дві сільські ради. Бюджет на 2016 р. становив 102 млн грн (у 2015 р. – 23 млн грн). На розв'язання проблем Майорської сільради, що приєдналася, було виділено близько 7,4 млн грн. За словами голови громади М. Бухтиярова, на сьогодні об'єднання громади триває: у цьому році ще дві сільради планують приєднатися.

Громада отримала відносно невелику субвенцію на розвиток інфраструктури – 3,6 млн грн. Як пояснив голова, при нарахуванні грошей враховувалася площа ОТГ і кількість сільського населення.

Балтська ОТГ об'єднала навколо себе 16 сільських рад, де кількість населення становить 33 тис. осіб. Бюджет громади на 2016 р. становив 152 млн грн (у 2015 р. – 35 млн грн.). Фінансова підтримка з держбюджету надійшла в розмірі 19,6 млн грн. Велика частина коштів спрямована на соціальну сферу – ремонт шкіл, садочків, амбулаторій, придбання комунальної техніки. В ОТГ створено свої виконавчі органи, але поки що немає нового управління соціального захисту, реєстру виборців, служби у справах дітей.

Зі створенням Новоукраїнської ОТГ (Кіровоградська область) бюджет міста зріс із 32 до 105 млн грн. За словами міського голови О. Корінного, це – додаткові можливості для розвитку інфраструктури Новоукраїнки й реалізації інших важливих для громади соціальних проєктів. У громаді планують найближчим часом здійснити реконструкцію будівлі дошкільного навчального закладу «Зернятко» й лікарської амбулаторії загальної практики – сімейної медицини № 2, що розташовані на території селища цукрового заводу Новоукраїнки. Зазначені будівлі потребують капітального ремонту.

Головний лікар комунального закладу «Центр первинної медико-санітарної допомоги» В. Фертинська зазначила, що із введенням у експлуатацію амбулаторії з'явиться можливість надавати первинну медичну допомогу не лише населенню селища цукрового заводу, де проживає майже 2,3 тис. осіб, а й жителям найближчих сіл. За рахунок субвенції з державного бюджету для медзакладу вже придбано вартісне обладнання – електрокардіограф, апарат ультразвукової терапії, апарат УВЧ, сухожарова шафа, холодильник, дитячі ваги, ростоміри та інше медичне устаткування.

Для Миколаївської міської ОТГ Донецької області пріоритет у розвитку інфраструктури – ремонт доріг. У центрі громади – м. Миколаївка відремонтують ділянки доріг на вул. Молчанова, Музичній (Пархоменка), Синецького, М. Петренка (Піонерській), Миру, Українській, О. Островського, Січових Стрільців (Горького) та по пров. Шкільному.

Наразі тривають тендери на визначення виконавця робіт у системі електронних публічних закупівель PROZORRO. Тендери на визначення компанії-підрядника відбудуться 16 березня. Загальна вартість робіт – 7 млн 496 тис. грн. Замовником капітальних ремонтів дорожнього покриття на десяти об'єктах Миколаївки виступила Служба автомобільних доріг у Донецькій області. «Гроші на ремонт доріг Миколаївки надасть Донецька облдержадміністрація шляхом перерозподілу коштів з окупованих територій», – повідомив керівник Служби автомобільних доріг у Донецькій області Д. Обухов. Дороги Миколаївки є комунальними. Проте з огляду на те, що в місті немає профільних фахівців, замовником було визначено Службу автомобільних доріг.

Розвивають свою інфраструктуру й ОТГ Луганської області. Так, Новопокровська ОТГ у 2016 р. у рамках Стратегії розвитку на реалізацію проєктів з теромодернізації дитячих садочків засвоєно 3 662 060,20 грн із субвенції на розвиток інфраструктури: встановлено нове спортивне й дитяче обладнання у сквері «Айдар», облаштовано чотири дитячі майданчики на суму 0,4 млн грн. На благоустрій території виділено 1,6 млн грн з коштів місцевого бюджету, 0,3 млн грн – на реконструкцію даху будівлі Новопокровського селищного будинку культури, 1,5 млн грн – на ремонт доріг по вул. Вишнева в с. Осинове та по вул. Газопроводська смт Новопокров, 0,7 млн грн – на ремонт тротуарів у Новопокрові.

Також за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку встановлено 50 ліхтарів на сонячних панелях у с. Осинове, Ікове, Хворостяне і Макартетине. Загальна вартість освітлення населених пунктів становила 1 млн 380 тис. грн.

За рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад (1 млн 200 тис. грн) при співфінансуванні селищної ради (198 тис. грн) придбано новий сміттєвоз для комунальників громади.

ОТГ мають можливість співпрацювати з різними міжнародними інституціями, писати й подавати проекти. Цього року стартував другий раунд відбору громад, які отримують професійну, комплексну допомогу для економічної й соціальної розбудови своїх територій. Програма DOBRE розрахована на п'ять років і передбачає співпрацю з 75 громадами на території всієї України.

Для цього виділено 50 млн дол. США, які будуть витрачені на аудит потреб і можливостей громади, допомогу в реалізації пріоритетних програм та консультування в організації механізмів роботи громадян з органами місцевого самоврядування. Таким чином громади самі вирішуватимуть, на який з проектів їм важливіше витратити гроші проекту: ремонт доріг, встановлення освітлення, будівництво шкіл або ж створення місцевих підприємств, завдяки яким з'являться нові робочі місця, а податки залишатимуться в бюджеті територіальної громади. Програма охоплює сім областей України.

Зокрема, Білоберізька громада Івано-Франківської області – серед 25-ти перших об'єднаних територіальних громад, які отримують підтримку проекту USAID DOBRE «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність». У Кропивницькому відбувся другий раунд відбору громад за програмою DOBRE. Участь узяли представники Маловисківської, Соколівської, Великоандрусівської, Великосеверинівської та Ганнівської ОТГ, переможцем першого етапу відбору на Кіровоградщині стала Бобринецька ОТГ.

Таким чином, на прикладі розвитку інфраструктури ОТГ бачимо конкретні результати від проведення реформ з децентралізації, посилення спроможності їхніх бюджетів, що дає можливість вирішувати питання роботи закладів соціальної сфери, освіти, медицини тощо. ОТГ уже сьогодні отримують позитивні результати, отримують практичний досвід керування власними територіями самостійно та створення нових робочих місць. Сьогодні Україна є інвестиційно привабливою країною для іноземних інвесторів, тож першочергове завдання місцевої влади – створити безпечні та комфортні умови для ведення бізнесу.

При цьому варто звернути увагу, що актуалізується вирішення питання раціонального розпорядження грошима, владними повноваженнями і встановлення відповідальності у своїй громаді. Адже неефективність

публічного управління спричинене відсутністю відповідальності при прийнятті управлінських рішень і їх виконанні. Як зазначив віце-прем'єр-міністр, міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ Г. Зубко, починаючи впроваджувати фінансову децентралізацію, маємо розуміти, що кошти «йдуть під відповідальність і повноваження». А вже станом на 1 січня 2016 р. залишки на казначейських рахунках місцевих бюджетів становили 32 млрд грн, на 1 січня 2017 р. – 57 млрд грн. Це свідчить про відсутність проектів на місцях (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Івано-Франківська обласна державна адміністрація (<http://www.if.gov.ua>); УНН-Центр (<http://region.unn.ua/uk/news/107668-n-2751>); Дніпропетровська обласна державна адміністрація (<http://www.adm.dp.gov.ua>); інтернет-портал «Сіверщина» (<http://siver.com.ua>); Версії.if.ua (<http://versii.if.ua>); Децентралізація влади (<http://decentralization.gov.ua/news/item/id/4613>); Сумська обласна рада (<https://sorada.gov.ua>); Донецький обласний контактний центр (<http://hotline.dn.gov.ua/u-mykolayivskiy-gromadi-remontuyut-dorogy>); Утренний город (<http://www.ugorod.kr.ua/news/2017-03-13-57162.html>); Дніпропетровська облрада (<http://oblrada.dp.gov.ua>); Луганська обласна військово-цивільна адміністрація (<http://www.loga.gov.ua>); Сільське життя (<http://silske.org>); Николаевские Известия (<http://izvestia.nikolaev.ua>); Таймер (<http://timer-odessa.net>); Точка Доступу (<http://dostyp.com.ua>).*

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Результати виборів до об'єднаних територіальних громад в оцінках політиків і експертів

Реформа децентралізації влади, яка триває в Україні, передбачає створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) з більшими повноваженнями та з більшою відповідальністю. У рамках цієї реформи в країні поетапно відбуваються вибори до органів місцевого самоврядування в новостворених ОТГ. Чергові вибори відбулися 30 квітня в 47 нових об'єднаних територіальних громадах у різних регіонах країни. Станом на сьогодні загальна кількість створених у різних областях України ОТГ уже перевищує 400.

Напередодні виборів 30 квітня 2017 р. експерти зазначали, що результати виборів в об'єднаних територіальних громадах не стануть несподіванкою та лише підтвердять позиції партій-переможців минулих виборів. Як зазначив директор Інституту глобальних стратегій В. Карасьов, за результатами попередніх виборів в ОТГ можна припустити, що й на

виборах 30 квітня переможці минулих кампаній закріплять успіх. Це – БПП, «Батьківщина», «Наш край».

На думку експерта, Блок П. Порошенка проводитиме своїх кандидатів як самовисуванців, що не зовсім корисно для партії. «Партія влади не може провести всіх своїх кандидатів під брендом БПП. Тому на виборах в 2017 р. вони йдуть як самовисуванці. Для партії це буде мінусом», – наголосив В. Карасьов (<http://www.depo.ua/ukr/politics/karasov-na-viborah-v-otg-30-kvitnya-peremozhut-ti-zh-partiyi-scho-i-minulogo-roku-20170426562680>).

При цьому політолог підкреслив, що партію «Батьківщина» підтримуватимуть на місцях «за старою пам'яттю». Щодо партії «Наш край», то, за словами експерта, вона виступає з опозиційною риторикою, яка знаходить підтримку у виборців і викликає роздратування у влади.

Крім того, В. Карасьов заявив, що на Південному Сході України втрачають позиції ті політичні сили, які вважали цю територію своєю вотчиною. «Політсили, які вважають Південний Схід своєю електоральною вотчиною, з кожними виборами в ОТГ бачать, що через системну роботу нових партій вони втрачають лояльність виборця на “звичних” електоральних територіях. І як показують результати виборів в ОТГ, їхні страхи не марні», – підкреслив політолог.

Щоправда, В. Карасьов не називає конкретно, які партії він має на увазі. Імовірно, ідеться про Опозиційний блок. Проте, як показали результати голосування, Опозиційний блок зберігає значний вплив у багатьох регіонах.

За даними Комітету виборців України (КВУ), на виборах до рад у міських об'єднаних громадах, які відбулися 30 квітня, представники 16 партій здобули депутатські мандати. Усього за партійними списками вибори відбулися у дев'яти міських громадах шести областей України. Загалом обиралося 242 депутати.

Варто зазначити, що КВУ проаналізував перебіг виборчої кампанії лише в деяких регіонах. При цьому в комітеті роблять висновки як остаточні. Аналітики КВУ повідомили, що за партійними списками на виборах в ОТГ переміг «Наш край»: 42 представники партії стали депутатами (17,4 % від загальної кількості). На другому місці – Опозиційний блок (37 депутатів, 15,3 %), на третьому – БПП «Солідарність» (25 депутатів, 10,3 % – вище місце через представленість у більшій кількості рад), на четвертому – «Відродження» (25 депутатів, 10,3 %), на п'ятому – Радикальна партія (23 депутати, 9,5 %). Із шостого по дев'яте місце розташувалися: ВО «Черкащани» (21 депутат, 8,7 %), ВО «Батьківщина» (19 депутатів, 7,9 %), «Єдиний центр» (14 депутатів, 5,8 %) і партія «УКРОП» (11 депутатів, 4,6 %). Десяте-одинадцяте місце поділили «Самопоміч» та «Стабільність» (по п'ять депутатів і 2 % у кожній партії). Місця з 12 по 15 посіли «Воля народу» (чотири депутати, 1,7 %), Аграрна партія, «Справедливість» і «Єдність» (по три депутати, 1,2 %). На останньому місці партія «Сила

людей» (два мандати, 0,8 %) (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/2/7142838>).

В Опозиційному блоці задоволені результатами виборів і сподіваються на зростання впливу їхньої політичної сили. Зокрема, заступник голови парламентської фракції «Опозиційний блок» С. Львовчкін заявив, що задоволений результатами, які його політична сила здобула на виборах, що відбулися 30 квітня в об'єднаних територіальних громадах. «Ми точно знаємо, що наша партія є лідером симпатій серед людей і має широкую підтримку. Ми також знаємо, що багато чесних людей заганяються у “Наш край” та інші фейкові партії незаконним тиском місцевих адміністрацій, залякуванням з боку влади. І голоси ці сателіти влади часто просто скуповують, користуючись бідністю людей. На парламентських і президентських виборах результати будуть зовсім іншими», – запевнив політик (<http://gordonua.com/ukr/news/politics/lovochkin-zajaviv-shcho-zadovolenij-rezultatami-mistsevih-viboriv-186441.html>).

За його словами, влада по-справжньому боїться тільки Опозиційного блоку, тому бореться з активістами, відкриваючи «політично мотивовані справи». «Але ми – сильна партія з великим досвідом боротьби, нас не залякаєш. Люди нам вірять, ми продовжуватимемо боротися, відстоювати інтереси наших виборців», – наголосив С. Львовчкін.

Натомість у партії «Блок П. Порошенка» заявили про їхню перемогу на виборах об'єднаних територіальних громад. Як інформують ЗМІ, за попередніми підсумками виборів в ОТГ, які відбулися 30 квітня, перемогу здобули більшість кандидатів від Блоку П. Порошенка «Солідарність». Про це повідомили й на офіційному сайті партії. Щоправда, ідеться лише про голів територіальних одиниць. «Перемогу отримують 26 кандидатів від Блоку П. Порошенка, або понад 55 % від загальної кількості обраних голів», – зазначили у прес-службі БПП (<http://gordonua.com/ukr/news/politics/u-blotsi-petra-poroshenka-zajavili-pro-peremogu-na-viborah-ob-jednanih-teritorialnih-gromad-186205.html>).

У партії повідомили, що серед переможців семеро кандидатів були висунуті територіальними організаціями партії, 19 кандидатів ішли за підтримки Блоку П. Порошенка. Від Опозиційного блоку перемогу здобули троє кандидатів, від «Батьківщини» – двоє.

Загалом, за інформацією партії, у радах об'єднаних територіальних громад буде не менше 239 депутатів від фракції «Блок П. Порошенка», серед них – 132 депутати, які були висунуті територіальними організаціями партії і 107 самовисуванців, які йшли за підтримки партії.

Проте щодо самовисуванців виникає багато запитань: кого вони в кінцевому результаті представлятимуть? Адже в інших партіях також сподіваються на підтримку самовисуванців. Тому не дивно, що в партії «Батьківщина» заявляють про свою перемогу на виборах. Зокрема,

Ю. Тимошенко запевнила, що партія «Батьківщина» зайняла абсолютне перше місце на виборах до 47 об'єднаних територіальних громад.

За інформацією близьких до партії ЗМІ, кандидати від партії «Батьківщина» отримали 24,1 % голосів виборців. На другому місці – Блок П. Порошенка «Солідарність» (15 %), на третьому – Аграрна партія (9,9 %). Четверте місце здобула партія «УКРОП» (9,3 %), п'яте – «Наш край» (9 %) (<http://ba.org.ua/batkivshhina-otrimala-bezzaperechnu-peremogu-na-viborax-dotg-yuliya-timoshenko>).

О. Рябчин, народний депутат від «Батьківщини», як і Ю. Тимошенко запевняє, що саме їхня партія отримала перемогу на виборах, а значна частина самовисуванців поповнить їхні фракції в новообраних радах.

Ще один народний депутат від «Батьківщини» І. Крулько повідомив про остаточний підрахунок голосів на виборах у 47 ОТГ по 1099 депутатах. За його словами, доля семи депутатів ще «в підвішеному стані» через різні спірні моменти (можливі перевибори через судові позови). «За результатами підрахунку “Батьківщина” з достатньо солідним відривом перемогла у цих виборах. На сьогодні маємо 198 депутатів у 47 ОТГ», – заявив народний депутат (<http://ba.org.ua/ivan-krulko-mi-peremogli>).

За його інформацією, найбільше голосів отримали самовисуванці – 269 (24,48 %), «Батьківщина» – 198 (18,02 %), БПП «Солідарність» – 130 (11,83 %), Аграрна партія України – 84 (7,64 %), партія «Наш край» – 80 (7,28 %), партія «Українське об'єднання патріотів – УКРОП» – 76 (6,92 %), Опозиційний блок – 61 (5,55 %), Радикальна партія О. Ляшка – 41 (3,73 %), ВО «Черкащани» – 27 (2,46 %), партія «Відродження» – 24 (2,18 %), «Самопоміч» – 23 (2,09 %), Громадсько-політичний рух В. Наливайченка «Справедливість» – 20 (1,82 %), «Народний фронт» – 14 (1,27 %), «Єдиний центр» – 13 (1,18 %), «Громадянська позиція» – 12 (1,09 %). Інші партії отримали менше 1 % голосів.

Ці показники лише частково збігаються з дослідженнями соціологів щодо можливих дострокових виборів до парламенту. Дослідження, проведене соціологічною службою Центру ім. О. Разумкова з 21 по 26 квітня 2017 р. серед 2 тис. 018 респондентів старше 18 років у всіх регіонах України за винятком окупованих територій, показало, що на дострокових виборах до Верховної Ради мають шанси подолати 5-відсотковий бар'єр до восьми політичних сил. За даними опитування тих громадян, які мають намір взяти участь у виборах, 11,2 % проголосували б за партію «Батьківщина», 9,8 % – за партію «Блок П. Порошенка», 9,6 % – за партію «Громадянська позиція», 8,5 % – за партію «За життя», 8,4 % – за Радикальну партію, 6,9 % – за «Самопоміч», 6,5 % – за Опозиційний блок. Крім того, має шанси пройти у Верховну Раду Об'єднання правих партій («Свобода», «Правий сектор» і «Національний корпус»), за яке готові проголосувати 4,2 % громадян. Інші політичні сили набирають менше 3 % голосів кожна.

Тим часом Ю. Тимошенко подякувала всім українцям, які брали участь у виборах 30 квітня, за висловлену підтримку партії «Батьківщина», за те, що вони покладаються на її команду в «наведенні порядку і в країні, і в ОТГ». Лідер партії в притаманному їй стилі запевнила виборців: «Там, де “Батьківщина” виграла вибори в об’єднаних територіальних громадах, ми зробимо все, щоб не дати скоротити ні освітню, ні культурну мережу, ні мережу охорони здоров’я. Ми зробимо все, щоб захистити сільськогосподарську землю від розбазарювання. Ми зробимо все для того, щоб громада чесно працювала для всіх своїх мешканців і для України».

При цьому Ю. Тимошенко нагадала, що «Батьківщина» категорично не поділяла стратегію примусового об’єднання громад. Тому що це стратегія знищення малих сіл, адже одразу за об’єднанням громади йде скорочення шкіл, лікарень, ФАПів, усієї мережі сільської медицини. «Це категорично неприпустимо. “Батьківщина” брала участь у виборах до ОТГ тільки для того, щоб не допустити скорочення поселенської сільської мережі, щоб захистити малі села, не дати розікрасти українську землю», – наголосила лідер партії.

Оцінюючи виборчу кампанію, Ю. Тимошенко заявила, що ці вибори, на жаль, відбувалися дуже брудно. «І хоча “Батьківщина” зайняла впевнене перше місце зі значним відривом від інших політичних партій, ми бачили, як використовувався шалений підкуп. Все це була боротьба за сільськогосподарську землю», – підкреслила вона.

Про підкуп виборців заявили й у Комітеті виборців України. Щоправда, на відміну від Ю. Тимошенко, у КВУ повідомили про порушення під час виборчої кампанії з боку більшості політичних сил. За інформацією КВУ, найбільш масштабні порушення законодавства мали місце на виборах Шполянської ОТГ Черкаської області. «Вдосконалюється лише сама технологія – все більшого поширення набувають форми так званого легального підкупу, до якого формально не має відношення кандидат і який дуже складно довести у судовому порядку», – зазначив голова Комітету виборців України О. Кошель (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/05/1/7142805>). Зокрема, за його словами, однією із форм агітації в ряді сіл Чернігівщини стали роздача отрути для жуків і безпрограшна лотерея з дешевим вином. «На Луганщині виборців “купували” соціальними картками і пакетами з цукром. При цьому масштаби цукрової піраміди вражали навіть досвідчених політтехнологів», – наголосив О. Кошель.

При цьому він заявив, що політики досить часто звинувачують один одного в підкупі виборців і не помічають порушень з боку своїх політичних сил. «Звинувачення у купівлі голосів стає однією із головних технологій протидії опонентам... Політики традиційно продемонстрували низький рівень політичної культури», – зазначив голова КВУ.

На його думку, однією з причин виборчого свавілля є відсутність покарань. «За результатами місцевих виборів-2015 судової інстанції досягла

лише незначна кількість кримінальних справ. Очевидно і зараз не варто сподіватися на високу результативність МВС. Одним із чинників по зменшенню масштабів порушень могли б стати кадрові рішення: відставки керівників МДА у регіонах, де зафіксована найбільша кількість порушень законодавства на виборах», – вважає О. Кошель.

Експерти, оцінюючи виборчу кампанію, відзначають активізацію різних політичних сил і громадськості. Як зазначив О. Солонтай, експерт Інституту політичної освіти, на нинішніх виборах, порівняно з минулими, відчутно зросла конкуренція. Якщо раніше на посади депутатів сільської чи селищної ради претендували в середньому одна-дві особи, а на посаду сільського/селищного голови було три-чотири кандидати, то на сьогодні депутатами й головами громади хочуть стати в середньому п'ять-вісім осіб.

За словами експерта, нинішні вибори характерні тим, що на них балотується дуже багато людей, які були раніше депутатами місцевих рад чи головами громад. «Між тим, у більшості містечок та сіл неозброєним оком видно, до чого докерувалися вчорашні керманічі. Таких “керівників”, котрі неефективно використовували кошти і займалися втіленням “схем”, у жодному разі обирати не можна. Краще дати можливість проявити себе новим людям, навчивши їх працювати вже у нових умовах та за новими правилами», – зазначив О. Солонтай (<http://decentralization.gov.ua/news/item/id/5405>).

Натомість Д. Рибачок, аналітик Комітету виборців України, не вбачає нічого поганого, що колишні сільські голови й депутати беруть участь у виборах і перемагають. Сам процес створення об'єднаної громади потребує активної участі більшості її членів. Адже, наприклад, для створення ОТГ треба зібрати певну кількість підписів виборців, провести громадські слухання тощо. Тому зазвичай на виборах перемагають ті кандидати, які долучалися до процесу об'єднання. У більшості випадків такими кандидатами є вчорашні сільські, селищні й міські голови, без участі яких об'єднання є практично неможливим. «Але не можна сказати, що це негативний тренд, адже зазвичай люди добре знають таких кандидатів і довіряють їм. У будь-якому разі основним критерієм для виборця має бути не те, був той чи інший кандидат у владі раніше, а те, чи здатний він зробити щось для майбутнього громади, чи впорається він із конкретними завданнями, які ставлять перед ним люди», – наголошує Д. Рибачок.

На його думку, типовою виборчою проблемою є популісти, які обіцяють золоті гори. Відтак що реальнішими будуть обіцянки кандидатів, то на більшу увагу вони заслуговують. «Наприклад, на місцевих виборах 2015 р. ряд кандидатів від певних політичних сил давали обіцянки, які взагалі не стосуються місцевої влади. Хтось, наприклад, казав, що сприятиме зняттю мораторію на продаж землі, хтось присягався, що добиватиметься скасування призову і повного переходу на контрактну армію. Такі обіцянки є найпершими ознаками популізму. Обираючи голову громад, краще

орієнтуватися не на добрих ораторів, а на добрих управлінців, які зможуть продемонструвати реальні результати власної праці», – зазначив аналітик.

Проте, як заявив голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко, результати виборів в об'єднаних територіальних громадах 30 квітня не репрезентують картини настроїв у всій країні, але показують реальних гравців, здатних боротися за перемогу.

На його переконання, вибори в об'єднаних територіальних громадах стали випробуванням на електоральну спроможність політичних сил. Соціологічні рейтинги – це реальність імовірніше віртуальна, а ось результати виборів – матеріалізована політична реальність. «Вибори в об'єднаних територіальних громадах стали черговим тестом на електоральну спроможність окремих політичних партій... Ці вибори нам показали реальних політичних гравців, здатних боротися за перемогу», – зазначив В. Фесенко (<https://bbc.com/uk/news/politolog-poiasniv-chomu-nash-krai-sered-lideriv-na-viborah-v-otg>).

Він звернув увагу на прогрес партії «Наш край» і зазначив, що це не повинно дивувати. Партія «Наш край» була в першій трійці переможців і на минулорічних виборах в об'єднаних територіальних громадах. Починаючи з місцевих виборів 2015 р., у всіх виборчих кампаніях «Наш край» демонструє високу електоральну ефективність, причому в різних регіонах, наголосив В. Фесенко.

Він також вважає, що високий результат Опозиційного блоку досягнуто в основному завдяки перемозі в об'єднаних територіальних громадах Запорізької та Донецької областей. «Демонструє стабільність Блок П. Порошенка. Як і минулого року, президентська партія увійшла в трійку переможців виборів в об'єднаних територіальних громадах», – підкреслив експерт.

Політолог А. Золотарьов також звертає увагу на успіх партії «Наш край» у деяких регіонах. Він пояснив, що через обрану тематику і щільне спілкування з виборцями «Наш край» і «Відродження» показали високий результат на виборах в об'єднаних територіальних громадах. «Показово наступне: якщо “Наш край” зробив ставку на комунальну проблематику, то “Відродження” системно працює із соціальною сферою. Однак і та, й інша політична сила, спираючись на авторитетні в регіонах фігури, активно працювали віч-на-віч зі своїми виборцями. Це визначило те, що результат був досягнутий, незважаючи на порівняно скромні ресурсні можливості як “Нашого краю”, так і “Відродження”», – підкреслив А. Золотарьов. На його переконання, підсумки виборів свідчать про те, що невідповідність політичної структури парламенту настроям у суспільстві стає дедалі очевиднішою.

Отже, остаточна розстановка сил у регіонах поки що невідома, адже не всюди створені об'єднання територіальних громад і там вибори ще в майбутньому, але вже можна зауважити, що формується тенденція зростання

впливу новоутворених політичних сил та зміцнення позицій деяких відомих політичних партій, які працюватимуть з прицілом на майбутні парламентські й президентські вибори. Щоправда, децентралізація влади дає їм на місцях не лише більше повноважень, а й більше відповідальності. Тому результати їхньої роботи будуть більш помітні виборцям, які і визначають майбутню долю переможців виборчої кампанії до ОТГ, а згодом результати роботи представників конкретних політичних сил на місцях можуть вплинути й на підсумки парламентських виборів.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Гібридна війна Росії проти України: економічний вимір 2017 р.

(Закінчення, початок у № 10)

Організація економічної діяльності у «ДНР» і «ЛНР»

У квітні 2017 р. у «ДНР» оголосили про «урочисту церемонію відкриття» Харцизького сталеве-канатного заводу «Силур», який призупинив роботу наприкінці 2016 р. На цій церемонії ватажок «ДНР» О. Захарченко заявив, що «влада» «ДНР» запустить не тільки цей завод, а й десятки інших підприємств. Директор «Силуру» І. Іванцов оголосив, що вже нині завод має замовлення на поставку продукції «як у ДНР, так і на експорт». Основна продукція «Силуру» – канати зі сталі, сталевий дріт для різних галузей промисловості, металева сітка – усього близько 60 видів такої продукції. Підприємство випускало продукцію відповідно до стандартів РФ, України, Німеччини і Великої Британії. Нинішнє «керівництво» заводу запевняє, що вже є перші замовлення з державних підприємств «Торезантрацит» і «Макіїввугілля» на загальну суму 50 млн руб., а також ведуться переговори про постачання продукції «Силуру» на інші вугледобувні підприємства. Утім, поки відкриті джерела інформації не повідомляли про укладання «Силуром» угод на поставку своєї продукції за межі ОРДЛО, так само як і про реальні поставки його продукції в межах ОРДЛО. Трохи пізніше ЗМІ повідомили про запуск на Єнакіївському металургійному заводі доменної печі № 5, яка поставлятиме чавун для прокатних виробництв у «ДНР». При цьому ватажок «ДНР» О. Захарченко заявив, що 70 % цієї продукції піде на «внутрішній» ринок, а решта – на експорт.

Крім того, ще на початку березня «посадовці» «ДНР» заявляли, що вугілля з ОРДЛО вже поставляється в Росію замість України. Разом з тим прес-секретар президента РФ В. Путіна Д. Песков, відповідаючи на відповідне запитання ЗМІ, не став уточнювати, чи готова Росія відкрити свої

ринки для підприємств «ДНР/ЛНР». Водночас наприкінці квітня деякі ЗМІ повідомили, що «ДНР» і «ЛНР» намагаються заробити на нелегальному вивезенні вугілля. Росія ж прагне налагодити поставки вугілля з непідконтрольних Україні територій Донбасу на зовнішні ринки. Хоча, за оцінкою генерального директора Донбаської паливно-енергетичної компанії (ДПЕК) М. Тимченка, обсяги видобутку вугілля на підприємствах, які належать цій корпорації, але фактично були конфісковані бойовиками в ОРДЛО, скоротяться у два-три рази у 2017 р., оскільки це вугілля неконкурентоспроможне в Росії, яка має достатньо свого, до того ж дешевшого вугілля. Причому сьогодні Росія експортує близько 9 млн т свого вугілля.

Крім того, оскільки відверта підтримка діяльності «ДНР» і «ЛНР» з організації роботи фактично конфіскованих бойовиками в ОРДЛО українських підприємств загрожує Росії на міжнародному рівні значними економічними й політичними втратами, то російська сторона вдається до формування схем, спрямованих на приховування такої підтримки «ДНР» і «ЛНР» з боку Росії. Зокрема, за інформацією російських ЗМІ, з початку квітня для управління українськими підприємствами, які опинилися на території «ДНР» і «ЛНР», було покладено на зареєстроване в Південній Осетії ЗАТ «Внешторгсервис» (читаємо російською мовою). У цієї компанії ще на початку травня не було ні свого сайту, ні офісу, ні штату співробітників, а ім'я її директора лише одного разу випадково згадувалося в повідомленні однієї з луганських профспілок. Генеральним директором компанії є В. Пашков, який до 2014 р. працював віце-губернатором Іркутської області РФ.

У свою чергу «міністр промисловості і торгівлі» самопроголошеної «ДНР» О. Грановський підтвердив деяким російським ЗМІ, що «Внешторгсервисом» (читаємо російською мовою) керує В. Пашков з російським громадянством, який до цього був радником ватажка «ДНР» з економічних питань. Але хто саме стоїть за В. Пашковим, О. Грановський розкривати відмовився, «щоб не нашкодити нашим партнерам». На уточнююче питання ЗМІ, про яких партнерів ідеться, О. Грановський відповів: «Партнер у нас один – Російська Федерація».

За інформацією ЗМІ, на початку квітня у «ДНР» під адміністрацію ЗАТ потрапили металургійний завод «Донецьксталь», Єнакіївський і Макіївський металургійні заводи, ПрАТ «Єнакіївський коксохімпром», Ясинівський коксохімічний завод, ЗАТ «Макіївкокс», Харцизький трубний завод та ін. У «ЛНР» – вугільні та металургійні підприємства.

Колишній іркутський віце-губернатор, що очолив ЗАТ «Внешторгсервис», став також президентом благодійного Фонду підтримки міжнародних гуманітарних проєктів, зареєстрованого в грудні 2015 р. Власного сайту у фонду немає, немає жодного його звіту й на інформаційному порталі Міністерства юстиції РФ у розділі «Звіти

некомерційних організацій». Знайти зазначений фонд за його юридичною адресою в Москві російські журналісти теж не змогли. При цьому вони зазначили, що співробітники Служби безпеки України вважають, що цей фонд через рахунки російської некомерційної організації «Центр міжнародних розрахунків» спрямовує кошти безпосередньо в «державний банк ЛНР». У заяві СБУ було сказано, що засновником Фонду підтримки міжнародних гуманітарних проєктів є російський Міжнародний розрахунковий банк. Однак, зазначають російські журналісти, насправді засновником фонду виступив однойменний банк з тієї ж Південної Осетії, зареєстрований у Цхінвалі на вул. Й. Сталіна. З 2015 р. осетинський Міжнародний розрахунковий банк співпрацює з владою самопроголошеної «ЛНР» як банк-кореспондент.

За інформацією російської газети «Ведомости», російські компанії при поставках своєї продукції в самопроголошені «ДНР» і «ЛНР» проводять фінансові розрахунки через російський «ЦМР банк», який бере свій початок у 2014 р. від московського ТОВ «Небанківська комерційна організація “Центр міжнародних розрахунків”» (НКО ЦМР), що мало декілька філій у Ростовській області. Цією заснованою на початку 2015 р. фірмою управляють банкіри з досвідом роботи в українських представництвах російських банків. У квітні 2016 р. ця компанія в РФ отримала банківську ліцензію й перетворилася в банк «Центр міжнародних розрахунків» («ЦМР банк»). У квітні 2016 р. НКО отримала банківську ліцензію та перетворилася в «ЦМР банк». Структуру власників банк не розкриває. Співрозмовники «Ведомостей» у російських банках і експортних компаніях вважають їх близькими до «керівництва» «ДНР».

По суті, з російського боку «ЦМР банк» є контрагентом так званих центральних банків у самопроголошених «ДНР» і «ЛНР». Але в РФ видача банківських ліцензій і організація банківських операцій у великих обсягах, особливо за межі Росії, неможлива без відповідних дозволів Банку Росії та інших органів державної влади та управління РФ та контролю з їхнього боку. Тому в Україні є всі підстави звинувачувати Російську Федерацію у фінансуванні тероризму та агресії проти України, вимагати розширення міжнародних економічних санкцій проти Росії. Саме для цього й потрібно збирати відповідну інформацію з різних джерел, не нехтуючи при цьому ЗМІ.

До речі, державні органи України повинні проводити відповідні інформаційні операції проти російської гібридної агресії й на міжнародних ринках, залучаючи для цього зацікавлених у таких діях вітчизняних підприємців, а бажано й іноземні компанії, що конкурують з відповідним російським бізнесом. У цьому плані, наприклад, заслуговують на всіляку державну та громадську підтримку зусилля, до яких вже вдаються ДПЕК і група «Метінвест» на міжнародних ринках з протидії експорту продукції українських підприємств, фактично конфіскованих бойовиками «ДНР» і «ЛНР». Так, у Туреччині на рейді було затримано корабель з вугіллям у

відповідь на лист Донбаської паливно-енергетичної компанії. Що ж стосується світових ринків залізорудної сировини, чавуну й сталі, то конкуренція на них настільки гостра, що інформація стосовно сумнівних ділових операцій тих чи тих російських підприємств може завдати їм серйозних збитків.

Наприклад, О. Харченко, директор Центру досліджень енергетики, вважає, що спроби продавати вугілля з «ДНР» і «ЛНР» цілком природні, хоча й безперспективні. «По-перше, для початку треба налагодити стабільне виробництво... По друге, всі більш-менш пристойні покупці це вугілля брати не зможуть. Воно і в нормальній юридичній ситуації великого попиту ніколи не мало через низьку якість. А на додачу з юридичними проблемами, тим більше», – наголошує він.

Сумнівається в стабільності поставок вугілля з «ДНР» і «ЛНР» за кордон саме з юридичних причин і О. Парацій, керівник аналітичного відділу інвестиційної компанії Concorde Capital. А

Керівний партнер юридичної фірми Kinstellar К. Лікарчук вважає, що поставки на зовнішні ринки вугілля з неконтрольованих Україною територій Донбасу можливі тільки через Росію, тобто російська сторона повинна видавати це вугілля за своє з відповідними документами. Зі свого боку, В. Наумов, член Адвокатської палати Московської області, вважає, що поставка продукції з українських підприємств, на яких самопроголошені «ДНР» і «ЛНР» запровадили зовнішнє управління, у Росію «можлива або при використанні схем, коли ввозитися товари будуть через треті країни, або при досягненні угод з Україною з цього питання, що малоймовірно». В іншому випадку, російським покупцям продукції з цих «республік» загрожуватимуть санкції.

На думку фахівців, у цьому випадку Україні потрібно через міжнародні суди в рамках міжнародного права постаратися впливати на держави, які закривають очі на санкції і дають можливість своїм підприємствам торгувати з окупованим Донбасом та анексованим Кримом. Згадуваний вище О. Харченко вважає, що Україна повинна зосередитися на створенні потенційним «продавцям» максимальної кількості юридичних і дипломатичних проблем.

Водночас, як свідчить досвід самопроголошених сепаратистських республік Придністров'я, Абхазії та Південної Осетії, надзвичайно гострою соціально-економічною проблемою таких регіонів є функціонування місцевого ринку робочої сили й насамперед проблема зайнятості місцевого населення. У зазначених регіонах це пов'язано зі слабкістю місцевої економіки та її зовнішніх зв'язків, а також малими обсягами місцевих ринків. Однак попри значно більшу потужність ринку окупованих районів українського Донбасу проблема зайнятості місцевого населення актуальна і для цього регіону. Адже в процесі розгортання й поглиблення конфлікту значна частина економіки окупованих районів Донецької та Луганської

областей була виключена із загальноукраїнського процесу економічного відтворення. З останньою ж «націоналізацією» українських підприємств на території «ДНР» і «ЛНР» та їх офіційною економічною блокадою з боку України, по суті, уся економіка ОРДЛО була виключена як із загальноукраїнського процесу економічного відтворення, так і із системи легітимних міжнародних економічних зв'язків. І це, у свою чергу, стало потужним чинником негативного впливу на ринок робочої сили ОРДЛО. Тому із суто економічної точки зору офіційне визнання Росією правомочності «документів» «ДНР» і «ЛНР» означає насамперед потенційну можливість істотного збільшення масштабів працевлаштування в Росії, особливо офіційного, для жителів цих фактично окупованих Росією районів України.

Згадуваний вище донецький політолог Р. Манекін зазначив, що одне з головних завдань підприємств, які перейшли під контроль «республік», пошук кваліфікованих кадрів. Але офіційне визнання Росією правомочності «документів» «ДНР» і «ЛНР» створює кращі умови для працевлаштування в Росії саме кваліфікованих кадрів, особливо більш молодих, які матимуть у Росії кращі можливості кар'єрного зростання, ніж у «ДНР» і «ЛНР». З іншого боку, офіційне визнання Росією правомочності «документів» «ДНР» і «ЛНР» може створити вагомні перешкоди для зусиль самої Росії та ватажків «ДНР» і «ЛНР», спрямованих на формування в окупованих районах Донецької та Луганської областей сепаратистського анклаву з відносно життєздатним господарським механізмом.

Непрямим чином імовірність такого перебігу подій підтверджується повідомленням Державної прикордонної служби України про те, що влада «ДНР» і «ЛНР» випускає з «ДНР/ЛНР» працівників, які мають високу кваліфікацію та досвід роботи. Прес-секретар відомства О. Слободян пояснив, що з цією метою для працівників таких підприємств введена заборона на виїзд на підконтрольну Україні територію з внесенням настановних даних у відповідну базу даних, яка використовується сепаратистами в так званих пунктах переходу через лінію розмежування. На сьогодні єдиною можливістю потрапити на територію України для цієї категорії осіб є шлях через Росію, ідеться в повідомленні.

Якщо ж залишити осторонь суто політичні аспекти рішення російської влади про офіційне визнання Росією правомочності «документів» «ДНР» і «ЛНР», то з економічних та соціальних позицій цей крок може призвести до такого. Насамперед слід очікувати подальшого погіршення демографічної ситуації в ОРДЛО. Із «республік» зросте як міграція робочої сили, так й еміграція населення. Особливо це стосується населення більш молодого працездатного віку. Водночас зросте відносна частка людей старшого віку, насамперед пенсіонерів.

Складається враження, що з ухваленням рішення про офіційне визнання на території Росії «документів» «ДНР» і «ЛНР» російська влада

взяла курс на цілеспрямоване використання населення ОРДЛО як резерву дешевої робочої сили для російської економіки й контингенту для переселення в Сибір і на Далекий Схід. До речі, у російському суспільстві неодноразово лунали пропозиції заселяти означені регіони РФ російськомовним населенням з республік колишнього СРСР.

До того ж в ОРДЛО вже функціонує механізм стимулювання такої міграції населення – війна, яка ведеться Росією, і відсутність роботи. Саме це виштовхуватиме з окупованих Росією районів українського Донбасу місцеве населення в найбільш працездатному віці (до 40 років). У результаті російський ринок наповнюватиметься дешевою робочою силою. При цьому російські роботодавці матимуть можливість поступово відбирати для своїх потреб найбільш кваліфікованих працівників. Адже іноземці (у тому числі з «ДНР» і «ЛНР») де-факто мають у РФ гірші умови конкуренції порівняно з росіянами. При цьому в структурі населення ОРДЛО значно зросте частка пенсіонерів, за яких Росія за нинішніх умов гібридної війни жодної правової відповідальності не несе.

Як наслідок, чим довше ОРДЛО перебуватимуть у російській окупації, тим старішою ставатиме демографічна структура місцевого населення й нижчою загальний рівень кваліфікації місцевої робочої сили. У результаті після деокупації ОРДЛО Україна отримає нові великі соціально-демографічні та фінансово-економічні проблеми, що дестабілізуватимуть її економіку і стануть додатковою перешкодою для України на шляху європейської інтеграції. І це теж може бути складовою частиною стратегії гібридної війни Росії проти України.

Економічні наслідки нового етапу гібридної війни

Таким чином, новий етап економічної підтримки Росією «ДНР» і «ЛНР» та зусилля російської влади зі створення в ОРДЛО сепаратистського анклаву з більш-менш життєздатним господарським механізмом потребують від Росії нових значних витрат. І це відбувається на тлі скорочення відповідних фінансових резервів російської держави.

Так, за повідомленнями російських ЗМІ, сукупний обсяг Резервного фонду РФ станом на 1 січня 2017 р. становив 972,13 млрд руб. За даними Міністерства фінансів РФ, це 16,03 млрд дол., або 1,1 % ВВП РФ. У рублевому вираженні Резервний фонд скоротився за минулий рік майже в чотири рази. Станом на 1 січня 2016 р. у ньому було 3,64 трлн руб. За інформацією Рахункової палати Росії, в основному кошти цього фонду йшли на покриття бюджетного дефіциту. У 2016 р. на ці цілі з нього було витрачено 2,14 трлн руб. Ще одна причина скорочення резервів – негативна курсова різниця: через неї Резервний фонд у рублевому вираженні втратив 531,5 млрд руб. Кошти Резервного фонду в основному зберігаються на валютних рахунках Центробанку і в іноземних цінних паперах. Як впливає

зі статистики Міністерства фінансів, до квітня обсяг Резервного фонду в доларовому вираженні дещо збільшився – майже до 16,2 млрд дол. Проте в рублевому вираженні він продовжив скорочуватися. І на 1 квітня 2017 р. у Резервному фонді було близько 913 млрд руб.

Оглядачі зазначають, що обсяг Резервного фонду досяг на сьогодні мінімального значення за весь час його існування, і підкреслюють, що проблеми російського бюджету й Резервного фонду безпосередньо пов'язані з динамікою світових нафтових цін. Причому існує кілька прогнозів щодо того, як швидко в Росії закінчиться цей резерв. Приблизно рік тому Світовий банк очікував, що кошти Резервного фонду будуть вичерпані до кінця 2016 р. Судячи ж з Основних напрямів бюджетної політики, які Міністерство фінансів опублікувало минулого року, Резервний фонд буде вичерпано до кінця 2017 р. Хоча прем'єр-міністр Росії Д. Медведев висловив упевненість, що Резервний фонд, усупереч деяким прогнозам, не буде вичерпано цього року.

Ситуація з Фондом національного добробуту (ФНД), за інформацією російських ЗМІ, набагато краща. Він скоротився не так істотно, як Резервний фонд: за 2016 р. – лише на 868 млрд руб. Станом на 1 січня 2017 р. кошти цього фонду становили 4,36 трлн руб. (майже 72 млрд дол.), або 5 % ВВП Росії. До 1 квітня 2017 р. ФНД у доларовому вираженні зріс до 73,33 млрд дол., але в рублевому вираженні він скоротився до 4,13 трлн руб., що дорівнює 4,8 % ВВП Росії. ФНД скорочувався в основному за рахунок від'ємної курсової різниці. Але і в цьому випадку аудитори Рахункової палати виявили проблеми, які стосуються інфраструктурних проектів, що фінансуються з ФНБ. «Максимально не використовуються механізми державно-приватного партнерства, і ризики більшою мірою лягають на державу, – ідеться в доповіді Рахункової палати. – Фактична реалізація окремих інфраструктурних проектів свідчить про неефективне використання розміщених коштів ФНБ».

Принагідно нагадаємо, що в жовтні 2016 р., за оцінками директора Центру досліджень постіндустріального суспільства та професора Вищої школи економіки (Росія) В. Іноземцева, у двох зазначених вище фондах тоді було накопичено близько 9 трлн руб. (140 млрд дол.). На його думку, зазначені кошти давали змогу притримуватися обраної Росією внутрішньої та зовнішньої політики приблизно протягом двох з половиною років (Новое время страны. – 2016. – № 40. – С. 56). Щоправда, В. Іноземцев і нині наголошує, що стан російської економіки в перспективі цілком і повністю залежить від цін на нафту. «При їх збереженні на нинішньому рівні в 2017 р. найбільш імовірно невелике зростання в межах 0,5–1,5 % і припинення зниження реальних доходів населення. При цьому бізнес та інвестори чекатимуть визначеності як щодо кроків Путіна після його переобрання в 2018 р., так і щодо дій Заходу на адресу Росії. Тому я вважаю, що за відсутності різких коливань цін на нафту в 2017–2018 рр. жодних значущих

змін у російській економіці не станеться» (<http://nv.ua/ukr/opinion/inozemtsev/shcho-naspravdi-viviv-rosijan-na-vulitsi-881501.html>).

Хоча наведені вище дані з російських ЗМІ про обсяги коштів у Резервному фонді та Фонді національного добробуту дають підстави вважати, що процес їх скорочення відбувається швидше, ніж прогнозував В. Іноземцева. Оскільки ж стрімкого зростання світових цін на нафту в найближчому майбутньому не очікується, то цілком імовірно, що вже наприкінці 2017 р. – на початку 2018 р. державні фінанси Росії можуть опинитися у вельми скрутній ситуації. У цей період (або трохи пізніше) цілком імовірна масштабна атака фінансових спекулянтів на російський курс і зниження його обмінного курсу з усіма негативними наслідками для добробуту росіян, що з цього випливають. До того ж такі зміни відбувалися на тлі доволі млявого відновлення зростання економіки Росії, яка у 2015 р. скоротилася на 3,8 %, а у 2016 р. – на 0,2 %.

Утім, усе це зовсім не означає, що нинішнє політичне керівництво Росії в 2017 р. буде готове до вагомих поступок у своїй гібридній війні проти України. Адже на початку 2018 р. у Росії відбудуться президентські вибори і для впевненої перемоги В. Путіну конче необхідно зберігати свій імідж «мудрого батька росіян та переможця їхніх ворогів». Тому в протистоянні з Україною на Донбасі російська сторона хоча й може цього року йти на якісь поступки, у тому числі в економічній і соціальній сферах, але намагатиметься пояснювати це російській аудиторії необхідністю розв'язання гуманітарних проблем населення «ДНР» і «ЛНР». Хоча не можна відкидати й того, що російська влада у 2017 р. у своїй політиці зробить ставку на силове протистояння з «ворогами Росії», супроводжуючи свої дії масштабною пропагандистською кампанією. І в цьому випадку ні на які поступки Росії у її гібридній війні з Україною, у тому числі й на поступки соціально-економічного характеру на Донбасі, розраховувати не варто.

З іншого боку, конфіскація українських підприємств сепаратистами на території ОРДЛО й пов'язане з цим тимчасове припинення переміщення вантажів через лінію зіткнення в межах Донецької та Луганської областей, згідно з експертними оцінками, негативно впливатиме й на розвиток економіки України в цілому. У середині березня Національний банк України спрогнозував, що темпи зростання української економіки будуть нижчими, ніж очікувалося раніше – прогноз росту ВВП на поточний рік зменшений з 2,8 до 1,9 %. Водночас НБУ очікує, що до кінця 2017 р. підприємства на підконтрольній Україні території зможуть переорієнтуватися на альтернативні джерела сировини й енергоресурсів. Це має призвести до того, що реальний ВВП зросте на 3,2 % у 2018 р. При цьому торговельна блокада окремих районів Донбасу не матиме впливу на рівень споживчих цін в Україні. Водночас скоротиться експорт металургійної продукції та збільшиться імпорт вугілля. У результаті дефіцит поточного рахунку

платіжного балансу України може погіршитися приблизно на 1,8 млрд дол. Оглядачі ЗМІ підкреслюють, що в НБУ також очікують, що блокада ОРДЛО не матиме значного впливу на щорічний курс гривні. Однак, щоб пом'якшити негативний вплив торговельної блокади ОРДЛО на український валютний ринок, НБУ планує купувати менше валюти для поповнення своїх золотовалютних резервів. Відповідно, Національний банк планує зменшити прогноз обсягу міжнародних резервів до 20,8 млрд дол. США на кінець 2017 р. (січневий прогноз – 21,3 млрд дол. США) та до 25,9 млрд дол. США на кінець 2018 р. (січневий прогноз – 27,1 млрд дол. США) (https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=45461006&cat_id=55838).

За оцінкою Національного інституту стратегічних досліджень, «реальні кумулятивні втрати України від запровадження тимчасових обмежень щодо непідконтрольних районів Донецької та Луганської областей проявляться у III кварталі 2017 р.». При цьому «втрати зовнішньої торгівлі у 2017 р. можуть становити близько 1–1,5 млрд дол. США внаслідок скорочення експорту із Донецької та Луганської областей та близько 2,8–4,1 % скорочення українського товарного експорту». Також «за інших незмінних умов бюджетні втрати від тимчасового припинення переміщення вантажів становитимуть близько 8 млрд грн, у тому числі 4,3 млрд грн надходжень до Державного бюджету України та 2,1 млрд грн. – до місцевих бюджетів, а також 1,5 млрд грн єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Blockada_verstka_druk_fin-85024.pdf).

Згідно ж з даними Німецької групи радників в Україні, оприлюдненими в середині березня, втрати української економіки від тимчасового припинення переміщення товарів через лінію розмежування на Донбасі оцінено в 1,6 % ВВП України. Про це заявив у коментарі Deutsche Welle (DW) керівник групи Р. Джуччі. Саме таку частку ВВП України, за розрахунками німецьких експертів, нині виробляють у непідконтрольних Україні районах Донбасу. «Найбільші проблеми, за його словами, постануть у виробництві сталі, також відчутним буде вплив на електроенергетику». Як наголосив німецький економіст, загалом, «з макроекономічного погляду, це, безсумнівно, шок для країни, але це не катастрофа». Він пояснив, що якщо 2013 р. виробничі ланцюги на Донбасі були тісно пов'язані з економікою України в цілому, то на сьогодні ситуація змінилася, за три роки ця інтеграція стала набагато меншою, вона зберігається передусім у виробництві сталі. «Для інших секторів ми не очікуємо сильних шоків. Значною мірою ці два регіони вже відділилися. Антрацит і кокс можна імпортувати. Це буде дорожче, є логістичні питання, але Україна може впоратися з цим без масштабних негативних наслідків», – зазначив Р. Джуччі.

Міжнародне рейтингове агентство Fitch, за повідомленнями ЗМІ, погіршило прогноз зростання ВВП України у 2017 р. з 2,5 до 2 %, обґрунтовуючи своє рішення тим, що блокада негативно позначиться на гірничодобувній, металургійній і електроенергетичній галузях. Утім, як бачимо, в усіх наведених вище експертних оцінках наслідків конфіскація українських підприємств сепаратистами в ОРДЛО для України йдеться лише про певне зниження темпів зростання української економіки у 2017 р., а не про економічний спад в Україні, як це було в 2014–2015 рр. *(При підготовці роботи була використана інформація з таких джерел: Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Тимчасове припинення переміщення вантажів через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей: оцінки, наслідки, рішення. Аналітичні оцінки Національного інституту стратегічних досліджень (http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Blockada_verstka_druk_fin-85024.pdf); Ведомости (<http://www.vedomosti.ru>). – 2017. – 20.02; Газета.ru (<https://www.gazeta.ru>). – 28.04; Дзеркало тижня ([http:// dt.ua](http://dt.ua)). – 2017. – 30.04, 2.05; Коммерсантъ (<http://www.kommersant.ru>). – 2017. – 9.03; Коммерсантъ-Власть (<http://kommersant.ru>). – 2017. – 6.05; Ліга.net (<http://news.liga.net>). – 2017. – 10.04; Независимая газета (<http://www.ng.ru>). – 2017. – 17, 19, 28.04; Новое время страны. – 2016. – № 40; Новое время (<http://nv.ua>). – 2017. – 18, 20.02; 27, 29.03; 4, 11–13, 18, 19, 25, 28.04; 2.05; Остроф (<http://www.ostro.org>). 2017. – 3.03; 5, 13, 18, 25–27.04; РБК (<http://www.rbc.ru>). – 2017. – 7.03, 11.05; УНІАН (<https://www.unian.ua>). – 2017. – 3, 9, 24, 27.03; 5, 6, 20, 26, 30.04; 6.05; BBC (<http://www.bbc.com>). – 2017. – 31.03; Deutsche Welle (<http://www.dw.com>). – 2017. – 22.03; Informator.media (<http://informator.media>). – 2017. – 10.04; OilNews (<http://oilnews.com.ua>). – 2017. – 25.04).*

А. Рябоконт, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Инфраструктурные проекты с китайскими инвестициями: неудачный опыт и новые надежды

Мир, несмотря на акции антиглобалистов, Brexit, миграционный кризис в Европе и неоднозначные информационные послылы из Белого дома, сохраняет тенденции развития интеграционных проектов. Так, 14–15 мая в Пекине состоялся форум «Один пояс – один путь», где обсуждался проект нового Великого шелкового пути – международного транспортного коридора по доставке товаров на льготных условиях из Азиатско-Тихоокеанского региона в Европу. На саммите присутствовали главы 29 государств и представители более 52 стран из стран Азии, Европы, Африки и Латинской Америки. Без сомнения, это было масштабное событие в международной

политике. Глава КНР С. Цзиньпин пообещал вложить 250 млрд юаней в план «Один пояс – один путь», а ежегодный грузопоток может составить 280 млн т. Приехавшие главы государств вновь получили надежду на получение своей доли китайских средств или грузопотока. После таких заявлений присутствующие подписали коммюнике, в котором очередной раз подтвердили стремление к международному сотрудничеству в рамках плана «Один пояс – один путь».

По сути амбициозная идея Пекина заключается в том, чтобы протянуть через всю Евразию автомобильные и железные дороги, трубопроводы, построить морские порты и аэропорты. Пекин планирует связать материк единой высокоскоростной транспортной инфраструктурой, чтобы люди и товары могли в течение максимально короткого срока попасть из одной любой точки Евразии в любую другую.

Интересно, что лидеры США и ведущих европейских стран не приехали на пекинский форум. Однако, например, Вашингтон отправил в Пекин только специального помощника президента США М. Поттингера. При этом в официальном коммюнике Белого дома отмечается, что США признают значимость китайской инициативы, Вашингтон пока планирует принимать активное участие в ее реализации.

Зато этот форум посетили, в частности, лидеры России, Турции, Грузии и Беларуси, которые рассчитывают, что новый Шелковый путь пройдет именно через территории их государств. Украинскую делегацию в Пекине возглавлял вице-премьер, министр экономического развития С. Кубив.

Несмотря на всю важность события, прошедший форум все-таки вызвал больше вопросов, нежели ответов. Стоит отметить, что для С. Цзиньпина план «Один пояс – один путь» является важным элементом внешней политики. Еще в сентябре 2013 г. во время визита в Казахстан он объявил о старте большого стратегического плана развития, который предполагал усиление экономического присутствия Китая в тех регионах и странах, где пролегают Новый и Морской шелковые пути. Под присутствием подразумевалось создание транзитных коридоров, перегрузочных хабов, индустриальных парков, свободных экономических зон и т. д.

С тех пор прошло почти четыре года. Если говорить устами С. Цзиньпина, все ждали отчета о маленьких шагах Китая и планах на будущее. Западные и российские обозреватели достаточно критично отнеслись к высказываниям главы КНР. Так, ранее Financial Times опубликовала небольшую статью с неоднозначным заголовком «Один пояс, один путь – и много вопросов».

К сожалению, конкретики на нынешнем форуме также не хватало. Китайское информагентство «Синьхуа» попыталось исправить ситуацию, разместив на своем сайте краткий справочный блок о 10 проектах, уже реализованных в рамках плана «Один пояс – один путь». В указанный перечень попали порт Гвадар, железная дорога Джакарта – Бандунг,

автострада Аддис-Абеба – Адана и другие проекты. Если взглянуть на карту Нового и Морского шелковых путей, то они не очень согласовываются с другими указанными проектами.

Еще одно событие китайские власти записали себе в «плюс». Накануне форума из китайского порта Паньцзинь отправился грузовой поезд в Беларусь. Маршрут нового поезда пролег по территории Монголии и России. Из Беларуси часть вагонов будет отправлена дальше в Европу. Китайские СМИ прозвали этот поезд «тысячным поездом в Европу».

Следует отметить, что ранее украинская власть возлагала немалые надежды относительно более масштабного включения Украины в данный проект. Например, 7 ноября 2016 г. в Киеве состоялся I Всеукраинский форум Шелкового пути. Хотя, по словам посла КНР на украинском форуме Ду Вэя, проект Шелкового пути «немыслим без Украины», это, скорее всего, был просто дипломатический реверанс. Это стало очевидным уже в январе 2017 г., когда тестовый контейнерный поезд из Китая добрался до Великобритании, обойдя территорию Украины.

К сожалению, не впечатлил китайцев и других партнеров проект лоббирования Шелкового пути через Украину времен Премьера А. Яценюка – министра инфраструктуры А. Пивоварского, презентованный в начале 2016 г. и предполагавший доставку товаров в Азию в обход России.

Напомним, что в январе 2016 г. был запущен экспериментальный поезд из Ильичевска до границы Казахстана с КНР (грузы из Украины и Восточной Европы) – через пять таможен и два моря (Черное и Каспийское). Проект завершился провалом: вместо запланированных 11–12 суток, поезд шел 15 с половиной суток (вмешался внесистемный фактор – шторм в болгарском порту «Варна»), а ориентировочная стоимость грузоперевозок оказалась чуть ли не в два раза выше, чем через территорию РФ и Беларуси. Обратный в Украину, через три месяца, поезд вернулся пустым – не было коммерческих заказов на доставку продукции в Европу этим маршрутом.

В прошлом году Министерство инфраструктуры предпринимало много усилий для того, чтобы запустить в рамках проекта «Новый Шелковый путь» свой маршрут. Он должен был проходить через территорию Украины, дальше товары должны были транспортироваться по Черному морю в Закавказье, а затем по Каспийскому морю в Казахстан и дальше в Китай. Но этот маршрут из-за дороговизны оказался невостребованным. «Транссибирская магистраль – объективно дешевле, – заявил недавно заместитель министра инфраструктуры по вопросам европейской интеграции В. Довгань. – Там есть только железная дорога, нет интермодальных перевозок, морского фрахта». По словам В. Довганя, провоз контейнера по Транссибирской магистрали стоит 4 тыс. долл. По украинскому маршруту – 6,5 тыс. долл. И это уже после снижения сквозного тарифа.

Кроме объективных причин, которые делают украинский маршрут менее выгодным, – протяженности маршрута и его сложности – существуют еще и

субъективные проблемы. «Это очень непрозрачные правила игры и высокие тарифы», – говорит директор Центра транспортных стратегий С. Вовк. К примеру, по его словам, компаниям совершенно непрозрачно предоставляются скидки в портах и на железной дороге.

Для того чтобы маршрут заинтересовал перевозчиков, нужно делать его более конкурентным. «Это бизнес. А где бизнес, всегда есть конкуренция. Нужно искать возможности», – говорит аналитик IК Eavex Capital Д. Чурин.

По словам В. Довганя, министерство ищет возможности для снижения стоимости украинского маршрута. Для этого оно планирует снизить портовые сборы, а также привлечь к паромным перевозкам новых игроков, в том числе из Турции и Европейского Союза.

Эксперты Центра транспортных стратегий также считают, что у Украины слишком мало шансов поучаствовать в этом проекте в будущем. «Причин здесь несколько. Во-первых, Украина не является членом ЕС, в отличие от Болгарии и Румынии, что усложняет прохождение границы. Украина также имеет непрозрачный и длительный механизм оформления таможенных грузов, что на фоне высокой стоимости судозаходов и отсутствия качественных дорог для автосообщения с ЕС делает ее менее привлекательной по сравнению с другими странами ЕС», – отмечают в ЦТС.

Еще одна причина, как говорят эксперты, по которой Китай предпочтет Украине ту же Беларусь, – это политическая ситуация. «Как минимум на ближайшие десятилетия серьезные экономические и инфраструктурные проекты между Украиной и Китаем невозможны. Они не рассматривают Украину как транзит. Нашу транзитную роль взяла на себя Беларусь, которая воспользовалась украинским кризисом. Мы сами виноваты в этой ситуации. У нас нет политической стабильности, у нас высокий уровень коррупции, у нас уже были украдены китайские деньги. Китай нуждается если не в прозрачных, то хотя бы понятных правилах игры. Этого Украина Пекину предложить не может», – заявил политический эксперт Р. Бортник в интервью «Страна.УА».

По словам министра инфраструктуры В. Омеляна, степень износа украинской железнодорожной и портовой инфраструктуры составляет 90–95 %, автомобильных дорог – 97 %.

Транзитный потенциал Украины за последние годы существенно снизился: согласно рейтингу Logistics Performance Index-2016, Украина за 2015–2016 гг. опустилась на 80-е место, утратив 19 позиций в рейтинге логистической эффективности. Дальнейший прогноз неутешителен: если по итогам 2015–2016 гг. ежегодные доходы страны от транзита составляли 5 млрд долл. (против 8–9 млрд долл. ранее), то через два-три года этот показатель рискует еще более сократиться. Ключевая причина на поверхности – строительство РФ обходных маршрутов прокачки газа «Турецкий поток» (начата прокладка морского участка), «Северный поток-2» (завершается согласование правовой и финансовой части, а также

подготовительные работы для непосредственной прокладки) и аммиака, который перенаправляется в порты Краснодарского края вместо Одессы. Помимо аммиака, в данные порты частично уходят грузы, которые ранее шли через украинские порты – транзит грузов через Украину в период 2014–2016 гг. сократился вдвое – с 20 до 10 млн т. Также в связи с санкционной конфронтацией с РФ ощутимо упал транзит грузов железнодорожным и автомобильным транспортом.

Несмотря на очевидные перспективы, многие эксперты довольно скептически относятся к возможным результатам нового Шелкового пути. Они говорят о том, что он подходит не для всех видов товаров, так как транспортировка по морю все еще существенно дешевле. Более того, не исключено, что китайцы сами не будут полностью финансировать этот путь в озвученных объемах, а, заявляя о выгодах этого проекта, рассчитывают, что каждая страна, через которую пройдет новый Шелковый путь, сама вложится в проект.

На фоне такого недопонимания некоторые эксперты отмечают, что официальный Пекин как-то не сильно интересуется поиском альтернативных маршрутов для доставки своих грузов в Европу. Как показывает опыт, Пекин интересуется комплексными проектами. Например, строительство порта и железной/автомобильной дороги к нему, развитие нескольких участков ж/д сети и т. д. Как раз этого комплексного подхода и не хватает Украине. Порты сами по себе Пекину не столь интересны, а вот в связке с логистическими хабами или другими объектами – это уже иной уровень.

Однако было бы несправедливо считать, что украинская власть не предпринимает усилий по повышению заинтересованности Китая в вопросе совместного развития инфраструктурных проектов. Так, с 11 мая 2017 г. украинская официальная делегация находилась в КНР, где с представителями китайских правительственных органов и бизнеса украинские чиновники уже провели ряд переговоров. Вместе с тем преимущественно речь скорее шла о точечных проектах, нежели о комплексных решениях в рамках нового Шелкового пути.

Как заявил в интервью порталу ЦТС заместитель министра инфраструктуры В. Довгань, «основной тезис нашей делегации – мы говорим китайской стороне, что есть проблемные проекты, такие как “Воздушный экспресс” и “зерновой кредит” ГПЗКУ. Но давайте их менять: уменьшим процентную ставку (и они на это готовы), возвращаемся на приемлемые условия, но параллельно, чтобы показать динамику, выполним хотя бы один проект». Замминистра транспорта Китая и представители Министерства коммерции согласны и тоже говорят: давайте сделаем один нормальный проект, что откроет двери для потока инвестиций (и не только кредитных средств).

Таким проектом должна стать реконструкция Шулявского путепровода в Киеве. Первым вице-премьером С. Кубивым поставлена задача уже на осень

выйти с подписанием контракта и предоставлением государственной гарантии, предусматривающей начало строительства уже в следующем году. Соответственно, должны быть предусмотрены средства в Госбюджете на 2018 год на покрытие этой государственной гарантии. Сумма составит примерно 60 млн долл.

Кроме того, по словам замминистра, у Мининфраструктуры есть три приоритетных проекта:

1. По «Воздушному экспрессу» в конце мая в Китай отправляется делегация экспертного уровня в составе представителей Мининфраструктуры, Минфина, «Укрзалізниця» и КГГА, чтобы четко определиться с дальнейшей судьбой проекта. Потому что украинская сторона за последний год заплатили 26 млн долл. за обслуживание кредита. В июне нужно будет оплатить очередные 13,5 млн долл., поэтому нужно решить вопрос. По этому проекту украинская сторона предлагает идею tram-train (двухсистемный трамвай-электричка, использующий как трамвайную, так и железнодорожную инфраструктуру). «Укрзалізниця» теоретически не против достроить колею, но, возможно, есть смысл не делать tram-train, а продолжить линию электрички. Финансирование предполагается примерно на 300–320 млн долл. Киев хочет покрыть этой ж\д веткой еще и Троещину. То есть, кроме ветки на Борисполь, проект должен решить и транспортную проблему левого берега Киева.

Кроме того, руководство Эксимбанка Китая предлагает, чтобы украинская сторона выбирала вторую часть «зернового кредита» и направляла эти деньги на какие-то, например инфраструктурные, проекты. Украинские представители заявляют, что готовы выбрать кредит, но тогда заемщиком будет не ГПЗКУ, а, например, «Укравтодор». И мы хотим совсем иные условия, нежели есть сейчас. Для Украины критично важно уменьшать процентную ставку (предлагается снизить с 6,5 до 2 % в год), чтобы кредит был сопоставим с предложениями европейских банков – ЕИБ и ЕБРР.

2. Второй большой проект – это концессия Черноморского паромного комплекса. Это не кредитный проект. Если говорить об интересе Китая к данной концессии, то речь идет о компании Sinohydro corporation, представители которой уже побывали в Черноморске.

Также у украинской стороны по этому вопросу прошли предварительные переговоры с другой компанией China Harbour Engineering, которая сначала займется работами по дноуглублению в порту «Южный». Предполагается, что позже вопросы могут коснуться и Черноморской переправы.

Недавно в СМИ была информация, что Азербайджанское Каспийское пароходство интересуется концессией паромной переправы в Черноморске. Представители Мининфраструктуры договорились в Азербайджане, что до июня «Укрзалізниця» отработает проблемные вопросы и предложит видение, приемлемое для сторон. Предполагается, что будет открытый конкурс,

который определит победителя, но очевидно, что груз дадут китайцы, если они придут в этот проект.

3. Еще один приоритетный проект с участием Китая – это мост через Днепр, который построят на участке между Кременчугом и Горишними Плавнями. Это мост, который решит транспортную проблему Полтавской области и соседних регионов.

Это проект с China Road and Bridge Corporation, стоимостью 330 млн долл. China Road and Bridge Corporation – это та компания, которая строила дорогу в Беларуси Гомель – Гродно, строила мост в Белграде и в Китае имеет много реализованных проектов.

По этому вопросу китайская компания заканчивает регистрацию представительства. Проектное предложение уже пошло на экспертизу в «Укравтодоре». После этого проект можно будет утверждать как инвестиционный.

Ктоме того, 15 мая заместителем главы КГГА Н. Поворозником был подписан меморандум с руководителями China Railway Engineering Corporation о строительстве четвертой ветки метро в Киеве. Проект интересный, предполагает инвестирование объемом почти 2 млрд долл., но почти нереальный по этой же причине.

Ранее также была информация о том, что China Railway Construction Corporation заинтересована в инвестировании в модернизацию и производство электровозов на мощностях «Укрзалізниці». Китайская компания видит этот проект как привлечение кредитных ресурсов, чтобы УЗ кредитовалась в Эксимбанке Китая для закупки локомотивов. Украинская сторона отдает предпочтение созданию СП с локализацией от 10 до 60 % в Украине на заводах ПАО УЗ. Экспертная группа китайской компании посетит Киев в июне, когда из Беларуси в Украину придет их тестовый локомотив. Однако китайский бизнес работает через государственные компании и по согласованию с регулятором, поэтому запланированы ряд встреч в УЗ и Мининфраструктуры.

Оценивая вышесказанное, отметим, что хотя по ряду важных причин Украина оказалась вне предполагаемых главных транспортных коридоров большого международного проекта нового Великого шелкового пути, однако окончательно ставить точки над «і» еще рано. Опыт допущенных ранее ошибок, похоже, проанализирован в профильных украинских министерствах. Сегодня, судя по риторике в Мининфраструктуры, главный упор в отношениях с китайским бизнесом делается на конкретной реализации точечных, но важных инфраструктурных проектов, вместо преобладающих ранее размытых стратегем. Вполне вероятно, что такой путь сотрудничества будет более эффективным и взаимовыгодным в ближайшее время *(При написании материала была использована информация таких источников: Официальный сайт Министерства инфраструктуры Украины (<http://www.mtu.gov.ua>), Официальный сайт Министерства*

економического развития и торговли Украины (<http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>), Официальный сайт ПАТ «Укрзалізниця» (<http://www.uz.gov.ua>), Официальный сайт Госагентства автомобильных дорог Украины (<http://ukravtodor.gov.ua>), Центр транспортних стратегий (<http://cfts.org.ua>), Экономическая правда (<http://www.epravda.com.ua>), РІА-Новости в Украине (<http://rian.com.ua>), НВ-Бизнес (<http://biz.nv.ua/ukr/publications.html>), Страна.UA (<https://strana.ua>).

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України

18 травня 2017 р. Президент України П. Порошенко підписав Указ «Про відзначення 100-річчя Національної академії наук України».

Указ передбачає створення відповідного Організаційного комітету, співголовами якого стануть Прем'єр-міністр України та глава Адміністрації Президента України, затвердження плану заходів на відзначення ювілею вищої наукової організації держави, а також розв'язання ряду проблем діяльності НАН України, пов'язаних, зокрема, з розвитком наукових досліджень, розширенням міжнародного наукового співробітництва, підготовкою висококваліфікованих наукових кадрів, державною підтримкою молодих учених тощо.

Нагадаємо, Національну академію наук України було засновано 27 листопада 1918 р. указом гетьмана Української держави П. Скоропадського (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3167>). – 2017. – 22.05).

25 травня 2017 р. у столичному Виставковому центрі «КиївЕкспоПлаза» відбулася II щорічна Виставка-презентація промислової продукції київських виробників «Зроблено в Києві», у межах якої свої досягнення представили й 40 наукових установ НАН України.

Виставку відвідали та оглянули високоповажні гості, серед яких Прем'єр-міністр України В. Гройсман і київський міський голова, голова Київської міської державної адміністрації В. Кличко.

У своєму вітальному слові з нагоди відкриття заходу глава уряду зауважив, що пріоритетом для нашої держави є побудова сильної економіки. Особливо варто відзначити великий внесок української столиці у цю справу.

За словами В. Гройсмана, останнім часом показники київської ділової активності демонструють тенденцію до зростання, що є дуже хорошим сигналом. Кабінет Міністрів України, зі свого боку, працює над втіленням планів з дерегуляції національної економіки, щоб створити сприятливий бізнес-клімат і завдяки цьому залучити інвестиції, у тому числі зарубіжні. На завершення свого виступу Прем'єр-міністр України побажав виробникам і винахідникам процвітання й наголосив: «Упевнений, що ми приречені бути успішними».

Київський міський голова, голова Київської міської державної адміністрації В. Кличко подякував главі уряду за увагу до столиці й, зокрема, до виставки «Зроблено в Києві», а також розповів про позитивну динаміку економічного розвитку міста. Він зазначив, що на сьогодні в Києві функціонує 763 підприємства, на яких працюють понад 120 тис. осіб, і підкреслив, що податкові надходження від київських підприємств упродовж року зросли як до загальнодержавного бюджету (на 30 %), так і до власне міського (на 57 %). В. Кличко також порушив питань важливості створення нових робочих місць у Києві та сприяння й надання підтримки столичним підприємствам з боку міської влади. Це також дасть змогу розвиватися й місцевій громаді. Знак «Зроблено в Києві» має стати чимось на кшталт відомої торгової марки, сказав мер наостанок (*Національна академія наук України*

(<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=3195>). – 2017. – 25.05).

18 травня 2017 р. в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України офіційно розпочався XI Всеукраїнський фестиваль науки, співorganizаторами якого виступили Національна академія наук України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України, Національний центр «Мала академія наук України», Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія аграрних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України, Київський національний університет ім. Т. Шевченка та Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського», а головними партнерами – Посольство Франції в Україні й Інститут Франції.

Фестиваль проводиться з метою популяризації досягнень науки в Україні, залучення молоді до наукових досліджень і піднесення авторитету та престижу науки в українському суспільстві. Його програма передбачає численні різноманітні за формою та змістом заходи, розраховані на різні категорії учасників, – дні відкритих дверей в академічних установах і вищих навчальних закладах, виступи провідних вітчизняних та іноземних учених із

науково-популярними лекціями, виставки, екскурсії до лабораторій і музеїв, засідання круглих столів, квести, презентації інноваційних розробок, стендові доповіді, зелені лабораторії, наукові кафе, демонстрації науково-популярних фільмів тощо. Цього року в межах фестивалю заплановано понад 1 тис. таких заходів у столиці й обласних і районних центрах нашої держави (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3173>). – 2017. – 22.05).

19 травня 2017 р. напередодні професійного свята українських учених Дня науки відбулося вручення премії Scopus Awards Ukraine-2017.

Цю премію у 2016 р. започаткували одна з найбільших видавничих компаній світу Elsevier, що є постачальником наукових, технічних і медичних інформаційних продуктів та послуг (зокрема, бази даних Scopus), і Міністерство освіти і науки України – за активну діяльність та популяризацію науки.

Премією Scopus Awards Ukraine 2017 р. нагороджувалися тільки інституції. Переможців визначали за кількістю публікацій працівників організацій у найбільшій базі рефератів наукової літератури Scopus і за кількістю посилань на ці публікації.

Наукові установи НАН України перемогли у трьох із семи номінацій.

У номінації «Інжиніринг та технології» було відзначено Інститут фізики НАН України.

У номінації «Медичні науки» перемогу здобув Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України.

У номінації «Природничі науки» було нагороджено Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут».

Лауреатами премії Scopus Awards Ukraine-2017 також стали Національний університет біоресурсів і природокористування України (у номінації «Сільськогосподарські науки»), Львівський національний університет ім. І. Франка (у номінації «Суспільні науки»), Національний університет «Києво-Могилянська академія» (у номінації «Соціальні науки») і Київський національний університет ім. Т. Шевченка (у номінації «Найбільш збалансований університет»).

Премію лауреатам вручив віце-президент компанії Elsevier К. ван дер Крот (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=3196>). – 2017. – 25.05).

4 червня 2017 р. у приміщенні Головної астрономічної обсерваторії НАН України відбудеться VII Науково-практична конференція «Наукова

періодика: традиції та інновації», організатором якої виступає Видавничий дім «Академперіодика» НАН України.

На розгляд виносяться такі основні питання:

- видавнича стратегія НАН України;
- публікаційна активність вітчизняних науковців;
- відкритий доступ в Україні: проблеми функціонування;
- охорона авторського права;
- системи ідентифікації суб'єктів та об'єктів видавничої діяльності.

Програма конференції передбачає проведення майстер-класів. Організатори просять надсилати ваші питання й побажання щодо тематики майстер-класів і доповідачів.

Доповіді, подані та виголошені на конференції, будуть опубліковані в черговому випуску загальноакадемічної книжкової серії «Наука України у світовому інформаційному просторі». Оргкомітет залишає за собою право вибору доповідей для опублікування.

Організаторами передбачено використання мультимедійного обладнання для показу ілюстративного матеріалу (презентацій).

Також у рамках конференції буде розгорнуто виставку «Наукова періодика Національної академії наук України», де будуть представлені академічні журнали (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/Announcements/Pages/View.aspx?MessageID=3110>). – 2017 – 24.04).

19 травня 2017 р. з нагоди Дня науки й у рамках XI Всеукраїнського фестивалю науки в Краматорську відбулося урочисте спільне засідання Ради Донецького наукового центру НАН України та МОН України (ДНЦ) і Ради ректорів вищих навчальних закладів Донецької та Луганської областей, присвячене Дню науки.

Участь у заході взяли заступник директора департаменту освіти та науки Донецької обласної військово-цивільної адміністрації (ДОВЦА) О. Макаренко, начальник відділу з питань науки та вищої освіти департаменту освіти й науки ДОВЦА В. Тарасов, секретар Краматорського міського виконкому Д. Ошурко, заступник голови Луганської обласної науково-координаційної ради ДНЦ І. Заблудська, голова Донецького територіального відділення Національного центру «Мала академія наук України» О. Євдокімова, відомі вчені й ректори ВНЗ Донецької і Луганської областей, Києва, Дніпра та Вінниці.

У межах урочистого зібрання було підписано договір про спільну діяльність між Донецьким науковим центром НАН України та МОН України і Донецьким територіальним відділенням Національного центру «Мала академія наук України» – з метою створення умов для виявлення, розвитку й підтримки талановитих і обдарованих учнів та налагодження співпраці у

сфері позашкільної освіти, залучення вчених наукових установ і вищих навчальних закладів до роботи з МАН (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=3189>) . – 2017. – 24.05).

16 травня 2017 р. виповнилося 200 років від дня народження визначного українського історика, громадсько-політичного й культурного діяча, письменника, публіциста, етнографа та фольклориста, члена-кореспондента Петербурзької академії наук, ідеолога слов'янського відродження, одного із засновників Кирило-Мефодіївського братства і журналу «Основа» М. Костомарова (1817–1885). На вшанування пам'яті про нього в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) розгорнуто книжково-документні експозиції.

У виставковому холі НБУВ (за адресою: м. Київ, Голосіївський просп., 3) усі охочі можуть ознайомитися з книжковою виставкою «Визначні мислителі людства: Микола Іванович Костомаров. 1817–1885».

Перший розділ виставки репрезентує історіографічну рефлексію наукової спадщини М. Костомарова.

Другий розділ виставки «Визначні мислителі людства: Микола Іванович Костомаров. 1817–1885» присвячено прижиттєвим виданням і книжкам, що вийшли друком після смерті М. Костомарова.

Ще одну експозицію, присвячену 200-річчю від дня народження М. Костомарова, розгорнуто у відділі формування газетних фондів НБУВ (за адресою: м. Київ, вул. Володимирська, 62). Організатори виставки акцентують увагу на прижиттєвих публікаціях, присвячених М. Костомарову, у газетній періодиці.

У відділі зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ експонується книжкова виставка «“Книга буття українського народу”. До 200-річчя з дня народження М. Костомарова». Крім численних видань праць М. Костомарова й досліджень його творчої спадщини, виданих українською діаспорою, виставка репрезентує видання, автори яких осмислюють і аналізують програмний документ Кирило-Мефодіївського товариства, одним із засновників якого був М. Костомаров.

На порталі НБУВ представлено електронну виставку «М. І. Костомаров – перший класик української історичної науки». Виставка презентує фотокопії титульних сторінок примірників видань праць М. Костомарова з бібліотеки Київського університету Св. Володимира, яка нині зберігається і є складовою книжкового фонду відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ. Деякі з представлених книжок є прижиттєвими виданнями та мають цінні автографи (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3159>) . – 2017. – 18.05).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

11 травня 2017 р. у конференц-залі Інституту всесвітньої історії (ІВІ) НАН України відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Подолання наслідків тоталітаризму як шлях формування стабільності у Балто-Чорноморському регіоні», ініціаторами проведення якої виступили відділи історії країн Азії та Африки і трансатлантичних досліджень ІВІ НАН України, Міністерство інформаційної політики України, громадські організації «Український центр ісламознавства», «Інститут геополітичного виміру» та польсько-український інформаційний портал Polonews.

Участь у роботі конференції взяли фахівці ІВІ НАН України, Інституту економіки та прогнозування НАН України, Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, Міжнародного центру Балто-Чорноморських досліджень і консенсусних практик, Українсько-польського форуму партнерства, представництва Польської академії наук у Києві, Центру польсько-російського діалогу та порозуміння (м. Варшава, Республіка Польща), а також відповідальні працівники Міністерства інформаційної політики України, Посольства Республіки Польща в Україні, порталу «Крим та кримські татари», представники Української православної церкви Київського патріархату, Української греко-католицької церкви, Духовного управління мусульман України.

Підбиваючи підсумки конференції, директор ІВІ НАН України доктор історичних наук, професор А. Кудряченко подякував усім присутнім за активну участь в обговоренні та змістовні виступи, а також підкреслив актуальність і перспективність наукового розроблення проекту «Балто-Чорноморської дуги» колективом інституту спільно з науковими установами України, Польщі, Литви й інших зацікавлених країн. За його словами, конференцію в ІВІ НАН України можна вважати початком роботи над цим проектом (*Національна академія наук України (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=3193>). – 2017. – 24.05*).

24 травня 2017 р. у Львові відбулася III Міжнародна наукова конференція «Українсько-польські відносини в контексті суспільно-політичних і етнокультурних процесів у Центрально-Східній Європі», співорганізаторами якої виступили Західний науковий центр НАН України та МОН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (зокрема, Центр дослідження українсько-польських відносин) та Київський університет права (КУП) НАН України (у тому

числі Міжнародний центр правових та історико-політичних досліджень країн Центрально-Східної Європи КУП НАН України).

Доповіді з тематики конференції представили дослідники з Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (м. Львів), Львівського національного університету ім. І. Франка, Національного університету «Львівська політехніка», Національної академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного (м. Львів), Львівського національного аграрного університету, Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (м. Івано-Франківськ), Мукачевського державного університету, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка С. Дем'янчука (м. Рівне), Рівненського державного гуманітарного університету, Київського університету ім. Б. Грінченка, а також зарубіжні гості заходу – учені Жешувського університету й Інституту політології Педагогічного університету в Кракові (Республіка Польща) **(Національна академія наук України**

(<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=3188>). – 2017. – 24.05).

28–29 квітня 2017 р. Київський університет права (КУП) НАН України спільно з юридичним факультетом Дебреценського університету (Угорщина) організував і провів у м. Дебрецен (Угорщина) Міжнародну науково-практичну конференцію «Зміни в цивільному праві Європейського Союзу». Захід уже став традиційним: цьогоріч він відбувся увосьме.

У роботі конференції взяли участь українські й угорські провідні науковці, студенти й аспіранти. Тематика їхніх доповідей стосувалася актуальної проблематики, зокрема охорони інтелектуальної власності в сучасній Україні; проблемних питань регулювання договорів на задоволення потреб людини; законодавчих та інституційних напрямів розвитку в сфері інтелектуальної власності; питань захисту суміжних прав організацій мовлення за цивільним законодавством України й Угорщини; питань публічного розгляду справи у практиці Європейського суду з прав людини тощо **(Національна академія наук України**
(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=3165>). – 2017. – 19.05).

Перспективні напрями розвитку української науки

Навіщо потрібна наука взагалі й Україні зокрема? Чому варто фінансувати дослідження з державного бюджету? Як поліпшити організацію вітчизняної науки і який зарубіжний досвід міг би стати у пригоді? До якої аудиторії та з якою метою звертаються українські популяризатори науки?

Що може чекати на вітчизняну науку та чи можна (і як) запобігти «науковому Апокаліпсису» в нашій країні? З цих та інших гостро актуальних питань висловилися вчені Національної академії наук України – люди, які не лише займаються дослідженнями, а й прагнуть змінити ситуацію в українській науці на краще, а також активно (і часто на волонтерських засадах) поширюють світло знань у суспільстві: нейрофізіолог, співкоординатор проекту «Дні науки» й співзасновник просвітницького порталу «Моя наука», науковий співробітник відділу нервово-м'язової фізіології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України кандидат біологічних наук О. Болдирев; орнітолог та еколог, співкоординатор проекту «Дні науки», науковий співробітник лабораторії популяційної екології Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, кандидат біологічних наук Н. Атамась і фізик та популярний блогер, старший науковий співробітник відділу фізичної електроніки Інституту фізики НАН України, кандидат фізико-математичних наук А. Сененко.

Як стверджують учені, наука в Україні все ще може давати й дає чимало корисних результатів, і своє покликання дослідники вбачають у тому числі в широкій популяризації як власних досягнень, так і досягнень своїх колег, про які громадськість часто навіть не здогадується, хоча щодня має з ними справу. Однак, за словами О. Болдирєва, попри переконання більшості наука є необхідною не тільки й не стільки тому, що дає практичний ефект (який переважно важко передбачити – особливо коли йдеться про фундаментальні дослідження), а тому, що дає змогу формувати особливу картину світу: «Науковець – це людина, яка працює заради пізнання, яка все життя вчиться, намагається дізнатися, як влаштований Всесвіт. <...> На жаль, суспільство часто плутає і говорить, що наука потрібна для вироблення певних гаджетів, і вимагає зробити певний пристрій. Насправді наука – це про знання». О. Болдирєв також підкреслив, що вагомі результати в науці неможливі без належної підтримки як з боку державних органів, так і з боку приватного сектора економіки: «...коли суспільство хоче результатів, воно повинно вкладатися в науку, хоча б увагою для початку. Згодом, якщо державі байдуже, то в науку може інвестувати бізнес, допомагати – меценати або громадянське суспільство запускати краудфандингові проекти». Інакше щораз вищою стає імовірність того, що всі найкращі свої наукові кадри наша країна невдовзі втратить. І про це свідчить тенденція до посилення «відпливу мізків», який набув особливо катастрофічних масштабів в останні кілька років.

А. Сененко вважає, що вітчизняна наука, радше, жива, ніж навпаки, а тому її ще не пізно рятувати. Цій справі має прислужитися й популяризаційний напрям роботи. Причому роль головних популяризаторів повинні перебрати на себе самі ж учені й дехто з небайдужих журналістів, оскільки серйозна наукова журналістика в Україні, фактично, відсутня: «Наукова популяризація – це важка праця. У розвинутих країнах є наукові

журналісти, які вміють спілкуватися з науковцями, з'ясовувати тонкощі досліджень, виокремлювати цікаві для громадськості речі і не писати псевдонаукової нісенітниці. <...> У нас, на жаль, все це в зародковому стані через банальну відсутність фінансування. <...> Тому на даний момент, як і три роки тому, найкращим методом є волонтерство самих учених та небайдужих журналістів, які в перервах між основною діяльністю пишуть про науку». А. Сененко також зауважив, що, з іншого боку, незаперечним фактом є істотне зростання інтересу до науки в українському суспільстві та, почасти, медіа, проте наразі, на його думку, говорити про системність усе ще зарано. Учений також розповів про зарубіжний (зокрема, французький і американський) досвід популяризації науки, який доцільно було б запозичити Україні, а також про деякі наукові досягнення й позанаукову активність молодих дослідників академії.

Н. Атамась розповіла про особливості зоологічних досліджень в Україні та про те, чому вони є важливими для Європи і світу: «Україна – велика країна, погано описана з точки зору зоології, становить величезний інтерес. У нас залишилася велика кількість незайманих місцин». Як зазначила вчена, науковці є переважно інтровертами, цілком сконцентрованими на своїх дослідженнях. Однак, незважаючи на це, дуже важливо, щоб вони все ж регулярно практикувалися в спілкуванні з аудиторією, розповідали про свої здобутки та проблеми, бо в за нинішніх непростих як для країни, так і для науки часів наукова спільнота, схоже, має розраховувати передусім на підтримку суспільства, тому й повинна опікуватися зміцненням позитивного іміджу дослідницької діяльності. Тим більше що для цього існують усі підстави: попри хронічне недофінансування наші вчені все ще користуються повагою зарубіжних колег і мають за кордоном великий авторитет. Отже, працюють на позитивний імідж усієї України.

Більше читайте в матеріалі за посиланням: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/privlekaet-vnimanie-ukrainskoj-nauke-1495186442.html> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3170>). – 2017. – 22.05).

Діяльність науково-дослідних установ

17 травня 2017 р. Президія Національної академії наук України під час свого засідання затвердила постанову, яка передбачає, серед іншого, створення офісу оцінювання діяльності наукових установ НАН України.

Офіс створюється на правах наукового відділу Державної установи «Центр проблем наукового забезпечення розвитку регіонів НАН України». Останній, у свою чергу, перейменовується в Державну установу «Центр

оцінювання діяльності наукових установ і наукового забезпечення розвитку регіонів України» (ЦОДНУ) НАН України.

Доцільність створення офісу як спеціального підрозділу з оцінювання зумовлена необхідністю змін у організаційній формі якісного забезпечення процесу оцінювання ефективності академічних інститутів. Таку необхідність засвідчила апробація Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, проведена 2016 р. Адже саме незалежне оцінювання є передумовою підвищення результативності наукової та науково-технічної діяльності інститутів академії, реорганізації й оптимізації їхньої мережі, що передбачено заходами Концепції розвитку Національної академії наук України на 2014–2023 роки й реалізовано розробленням та затвердженням зазначеної Методики, на важливості використання якої для оцінювання результатів діяльності наукових установ НАН України з метою ухвалення ефективних управлінських рішень наголошено також у рекомендаціях незалежного європейського аудиту системи досліджень та інновацій України, який відбувся того ж таки 2016 р.

Передбачається, що офіс оцінювання діяльності наукових установ НАН України (за аналогією з Evaluation Office Асоціації Ляйбніца) забезпечуватиме поточну роботу постійної Комісії НАН України з оцінювання ефективності діяльності установ НАН України (яка, відповідно до положень Методики, представлятиме результати оцінювання наукових установ на розгляд Президії НАН України), постійних комісій за науковими напрямками і зв'язок між ними, експертними комісіями й академічними науковими установами. Завданням цього підрозділу, крім того, буде методичне забезпечення процедури оцінювання, своєчасне інформування про терміни оцінювання й консультування установ та експертів, зв'язок з експертами, у тому числі закордонними, організація їх візитів до інститутів, а також моніторинг міжнародного досвіду оцінювання діяльності наукових установ і вдосконалення методики оцінювання діяльності наукових установ *(Національна академія наук України* <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3155>). – 2017. – 17.05).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Недавно в Києве состоялось расширенное заседание координационного совета по организации совместных работ Государственного предприятия «Конструкторское бюро «Южное»» и научных учреждений Национальной академии наук Украины.

Это заседание вели сопредседатель координационного совета от КБ «Южное» генеральный конструктор, академик НАНУ А. Дегтярев и первый вице-президент Национальной академии наук академик НАНУ А. Наумовец.

Ведущие специалисты КБ «Южное» и ученые академических институтов НАНУ в своих выступлениях не только рассказывали о сотрудничестве в различных актуальных работах, выполняемых в нынешнем году, но и обсудили (и в основном одобрили) проекты перспективного плана совместной научно-исследовательской деятельности на предстоящее пятилетие и годового плана на 2018 г.

В плане совместных работ на 2017 г. около 70 позиций, а выполняют все намеченное в партнерстве с КБ «Южное» без малого три десятка научных учреждений НАНУ. Поэтому ограничимся здесь лишь несколькими примерами из различных направлений этого сотрудничества.

В отделе прочности КБ «Южное» разработана методика испытаний на прочность маршевых двигателей ракет на твердом топливе. Предложенной же конструкторским бюро программой этих исследований предусмотрено изготовление модельных углепластиковых оболочек для таких испытаний, проводимых на экспериментальной базе Института проблем прочности имени Г. С. Писаренко в Киеве и экспериментальной базе КБ «Южное» в Днепре.

Испытания включают воздействие на эти образцы комплексных нагрузок (растяжение, сжатие, внутреннее давление) после имитации эксплуатационных факторов – с определением происходящих под их действием изменений физико-механических характеристик композиционных углеродных материалов.

Совместно с учеными Института проблем материаловедения им. И. Францевича (Киев) специалисты КБ «Южное» разработали технологию получения нового жаростойкого дисперсно-упрочненного материала на основе ниобия и создали вакуумную установку для его спекания.

Опытным конструкторско-технологическим бюро Института электросварки им. Е. О. Патона (Киев) вместе с КБ «Южное» разработаны технологии и оборудование для лазерной сварки и лазерной наплавки сопловых блоков жидкостных ракетных двигателей, изготовленных из нержавеющей стали и титановых сплавов.

Ученые ИКИ, находящегося в Киеве Института космических исследований (он является организацией двойного подчинения: подведомственен и НАНУ, и Государственному космическому агентству Украины), совместно с коллегами из КБ «Южное» продолжают работы по подготовке космического эксперимента «Ионосат-Микро», который намечается реализовать с использованием будущего спутника «Микросат-М». Для него во Львовском центре ИКИ и в некоторых других организациях создается различная бортовая служебная и научная аппаратура.

Продолжается сотрудничество конструкторского бюро «Южное» с расположенной на окраине столицы Украины Главной астрономической обсерваторией (ГАО) НАНУ. Специалисты ГАО вместе с партнерами из Днепра осуществляют работы, связанные с подготовкой космического

эксперимента «Аэрозоль-УА». Его задача – исследование в атмосфере аэрозолей, которые являются одним из наименее изученных ее компонентов. Цель таких исследований – создание в перспективе базы данных об основных характеристиках тропосферных и стратосферных аэрозольных и облачных частиц и их глобальном пространственном и временном распределении в атмосфере Земли.

Такая база данных нужна для оценки влияния этих факторов на погоду и климат нашей планеты, а также на степень загрязнения окружающей среды. Эксперимент планируется проводить с использованием сканирующего поляриметра «СканПол» (разработка Главной астрономической обсерватории), а также панорамной камеры «ПанКам». Специалисты КБ «Южное» проанализировали возможность установки этих приборов на микроспутниковую платформу YUZHSAТ, которая разрабатывается в этом конструкторском бюро.

Одна из перспективных – разработка в Дnepе специалистами Института технической механики (он двойного подчинения: подведомственен НАНУ и ГКАУ) вместе с земляками и коллегами из конструкторского бюро «Южное» проекта создания тормозного надувного устройства (ТНУ). Оно может быть использовано для увода с околоземных орбит в плотные слои атмосферы различных космических объектов, в том числе отработавших спутников и последних ступеней ракет-носителей.

Это устройство намечается выполнить в форме конической тонкостенной оболочки, которая будет состоять из надувных торовых оболочек. Присоединять такое ТНУ к уводимому с орбиты объекту предлагается с помощью трех-четырёх строп. Когда устройство будет разворачиваться, площадь его сечения резко увеличится, вследствие чего возрастет сила аэродинамического сопротивления – и космический объект начнет постепенно уводиться с орбиты.

Ученые из различных академических институтов НАНУ сотрудничают со специалистами КБ «Южное» не только в научных космических исследованиях и разработках для космической техники, но в создании боевых ракет для нужд обороны нашей страны, в том числе в совершенствовании современных оперативно-тактических ракетных комплексов и зенитных ракетных комплексов.

В решении координационного совета, принятом на заседании после завершения обсуждения, отмечено, что совместные исследования проводятся в соответствии с ежегодными планами, несмотря на трудности, обусловленные ограниченностью госбюджетного финансирования. В том числе по ряду работ их финансовое обеспечение осуществляется за счет внутренних резервов, а также в рамках отдельных целевых комплексных программ Национальной академии наук Украины. Конструкторскому бюро «Южное» рекомендовано продолжить и расширить практику привлечения

научных учреждений НАНУ в качестве соисполнителей конкретных опытно-конструкторских работ.

Что же касается в основном одобренного проекта перспективного плана совместной научно-исследовательской деятельности на предстоящее пятилетие (2018–2022 гг.), то решено, что он будет доработан и утвержден сопредседателями координационного совета до 1 декабря нынешнего года.

В этом пятилетнем плане предусмотрен ряд тематических направлений сотрудничества ученых НАНУ и создателей ракетно-космической техники, включая такие, как «Общие вопросы перспективных проектов», «Баллистика, аэродинамика и теплообмен», «Нагрузки и прочность конструкций», «Новые материалы и технологии», «Твердотопливные двигательные установки», «Жидкостные ракетные двигатели», «Спутниковые системы научного и специального назначения, системы телеизмерений» и др. (*2000.ua* (<http://www.2000.ua/v-nomere/aspekty/nauka/vperedi-kosmicheskie-gorizonty.htm>). – 2017. – 26.05).

23 травня 2017 р. у конференц-залі Інституту геологічних наук НАН України (м. Київ, вул. О. Гончара, 55-б) відбулося урочисте засідання вченої ради Державної установи «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук Національної академії наук України» (ЦАКДЗ ІГН НАН України) з нагоди 25-річного ювілею центру.

ЦАКДЗ ІГН НАН України було створено як самостійну юридичну особу в 1992 р. згідно з постановою Президії Академії наук України (№ 150 від 20.05.1992 р.) на базі Київського науково-дослідного інституту космоаерометодів та підрозділів Інституту геологічних наук НАН України за ініціативи академіка НАН України В. Лялька, першого директора центру. Нині центр очолює доктор технічних наук, професор М. Попов. У колективі установи працює понад 80 співробітників, серед яких академік НАН України, член-кореспондент НАН України, дев'ять докторів і 23 кандидати наук.

Головне завдання ЦАКДЗ ІГН НАН України – проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень Землі дистанційними методами з метою одержання нових наукових знань та практичного впровадження цих знань в інтересах інноваційного розвитку країни й задоволення економічних, соціальних і оборонних потреб.

Основні наукові напрями діяльності центру:

– удосконалення теоретико-методичних основ аерокосмічного моніторингу довкілля, створення й дослідження фізико-математичних моделей генерування, відбиття та розсіювання електромагнітного випромінювання земними утвореннями й антропогенними об'єктами;

– розроблення методів і технологій аерокосмічного моніторингу екологічного стану природного середовища, дистанційного вирішення

природоресурсних завдань та завдань подвійного призначення, спостереження за глобальними змінами в геосфері (кліматичні зміни, стан і зміни лісів, опустелювання тощо);

– розроблення методів і технологій аерокосмічного агромоніторингу з оцінюванням стану сільськогосподарських культур та прогнозуванням врожайності, дистанційного спостереження за відновлюваними природними ресурсами (грунтами, лісами, водоймами);

– обґрунтування вимог до технічних засобів дистанційного зондування Землі, розроблення методів калібрування бортових сенсорів і валідації супутникових даних і технологій;

– створення вітчизняної нормативно-понятійної бази дистанційного зондування Землі з гармонізацією її до відповідних міжнародних норм і стандартів.

Розробки ЦАКДЗ ІГН НАН України відзначено трьома державними преміями України в галузі науки й техніки: В. Лялько (2004 р.); О. Федоровський, М. Попов, О. Сахацький (2005 р.); С. Станкевич (2011 р.).

Результати досліджень центру за 25-річний період його роботи відображені майже у 800 публікаціях у вітчизняних і зарубіжних виданнях, у тому числі в 17 монографіях. Найбільш значущі з них «Аэрокосмические методы в геоэкологии», «Космос – Україні: Атлас дешифрованих знімків території України з КА “Океан” та інших космічних апаратів», «Інформатизація аерокосмічного землезнавства», «Багатоспектральні методи дистанційного зондування Землі в задачах природокористування», «Изменения земных систем в Восточной Европе», Earth Systems Change over Eastern Europe, «Спутниковые методы поиска полезных ископаемых», «Парниковий ефект і зміни клімату в Україні: оцінки та наслідки», навчальний посібник «Аерокосмічні знімальні системи» та науково-методичний посібник «Аерокосмічні дослідження геологічного середовища».

Розроблені в центрі аерокосмічні методи й технології вирішення природоресурсних завдань захищено понад 70 патентами України.

Діяльність центру п'ять разів розглядалася на засіданнях Президії НАН України та щоразу отримувала високі оцінки.

ЦАКДЗ ІГН НАН України є членом European Association of Remote Sensing Laboratories (EARSeL), співпрацює з міжнародними інституціями Science and Technology Committee GEO, German Aerospace Center (DLR), Космічним агентством Польщі, International Institute for Applied System Analysis (IIASA), University of Tokyo тощо (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3161>). – 2017. – 23.05).

Інноваційні розробки та технології

Проблема структурно-технологічної відсталості вже давно стоїть на порядку денному в промислових регіонах України, а сьогодні через масштабний воєнний конфлікт особливо гостро проявляється у східних областях. Виходом зі сформованої ситуації може бути регенерація промислових територій, зміна акцентів у економічній політиці на користь формування інноваційного промислового виробництва.

Світова практика налічує чимало прикладів зміни парадигм розвитку промислових територій. Але однією з найуспішніших вважається реструктуризація Рурського регіону, який зазнав докорінної структурної перебудови від первісної вугільно-металургійної спеціалізації до більш диверсифікованої сервісної економіки. Відтоді минуло майже 20 років, а методи оздоровлення Руру й досі залишаються актуальними. Їх вивчають у різних країнах як наочні прийоми для подальшого відтворення, що становлять інтерес і для України.

Натхненні досвідом ІВА Emscher Park муніципалітети спільно з приватним сектором запустили ряд нових проектів. Показовими серед них були вже згаданий Solar City Gelsenkirchen, а також E-City Dortmund.

Проект E-City Dortmund було ініційовано у відповідь на рішення промислового концерну Thyssen-Krupp закрити місцеві сталеливарні заводи. Щоб компенсувати наслідки цього рішення і втрату населенням робочих місць, влада міста, концерн Thyssen-Krupp, консалтингова фірма McKinsey і деякі місцеві організації сформулювали бачення майбутнього міста, виклавши його в гаслі «Зміцнювати сильні сторони, інвестувати, а не субсидувати, та ініціювати пілотні проекти державно-приватного партнерства».

Оскільки протягом тривалого часу промислове виробництво, інформаційні технології та логістика відігравали в Дортмунді провідну роль, спільні зусилля учасників проекту сконцентрувалися на використанні переваг цих секторів і створенні нових робочих місць на їх перетині (зокрема, в е-логістиці та робототехніці). У такий спосіб передбачалося перетворити Дортмунд зі «стальтауна» (steeltown) на електронне місто (e-city).

У грудні 2007 р. за ініціативою 35 міст і трьох округів (сьогодні до них приєдналися ще шість міст) ініційовано програму сталого міського та регіонального розвитку не окремої частини, а всього Рурського регіону на наступне десятиліття. Вона отримала назву «Концепція Рур» (Concept Ruhr). За результатами програми заплановано реалізувати 373 проекти (у подальшому ще 135 проектів) із загальним обсягом інвестицій на суму понад 10 млрд євро. Окреме місце серед них займають проекти із скорочення споживання енергії – у цьому напрямі здійснюються певні дослідження. Зокрема, Геотермальний центр, створений у 2005 р. на базі Університету

прикладних наук Бохума (Bochum University of Applied Sciences), займається дослідженнями геотермальної енергії як відновлювального її джерела.

До речі, модельним містом Рурського регіону, який зробив ставку на енергоефективність, вважається Боттроп (Bottrop); він зобов'язався скоротити споживання енергії наполовину до 2020 р.

Сьогодні, як і раніше, Рур представляє собою потужний економічний центр. У ньому базуються 13 з 50 найбільших німецьких компаній, працюють близько 2,2 млн осіб, виробляється 5,6 % ВВП Німеччини. Сталеливарне виробництво, хімічна промисловість, великі електростанції, виробництво автомобілів, електронна промисловість, охорона здоров'я – з усього цього складається економічний потенціал регіону.

При розгляді шляхів розв'язання проблем українських промислових регіонів через призму досвіду славнозвісного Рурського регіону закономірно постає питання, чи можна відтворити в Україні такі успішні прийоми оздоровлення промислових територій, враховуючи, що часові інтервали трансформаційних процесів у країнах різні, та й виклики, що стояли на той час перед економікою Німеччини, непорівнянні із сьогодишніми проблемами, зокрема східних областей України. Звісно, окремі прийоми можуть бути апробовані на наших теренах, оскільки не йдеться про просте копіювання чи тиражування зарубіжного досвіду.

Тим більше що українська практика говорить сама за себе. У Донецьку у 2010 р. на території колишнього заводу з виробництва ізоляційних матеріалів було створено неприбуткову недержавну платформу сучасної культури – фонд «Ізоляція» (проект, відкритий для всіх видів творчого вираження). У 2014 р. після озброєного захоплення території колишнього заводу фонд переїхав до Києва й наразі розміщується на території Київського суднобудівного заводу та продовжує реалізовувати культурні проекти, підтримувати креативно мислячих особистостей.

Звертаючи увагу на світовий досвід, варто завжди пам'ятати слова давньогрецького історика Фукідіда: «Місто – це люди, а не стіни». Усі люди – різні, тому й міста різні. Кожна промислова територія по-своєму унікальна й неповторна. Тому, вивчаючи моделі їх перетворення на якісно інші простори, слід обов'язково враховувати цей фактор. Незважаючи на те що проблеми багатьох промислових територій багато в чому схожі, їх рішення не можуть бути однаковими.

Наведений досвід Руру цікавий насамперед своїм нестандартним, креативним підходом до відновлення занедбаних промислових територій з метою забезпечити їхній розвиток на принципах збалансованості й інклюзивності.

Українцям також треба починати мислити творчо, масштабно й нешаблонно. Як говорить провідний фахівець у сфері мотивації Д. Шварц, не важливо, з чого ви почнете, головне – куди ви прямуєте (*Зеркало недели* (<https://gazeta.dt.ua/article/print/macrolevel/back-to-the-future-yak->

depresivnomu-promislovomu-regionu-vikoristati-industrialnu-spadschinu-nasvoyu-korist-zrobivshi-rivok-u-maybutnye-242972_.html). – 2017. – 19.05).

Біотехнології

Науковий співробітник Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України В. Чернишенко прийшов працювати в академічну установу в 2006 р. У 2009 р. закінчив Київський національний університет ім. Т. Шевченка за спеціальністю «біотехнологія», у 2012 р. – аспірантуру, а через рік захистив кандидатську дисертацію. Про свої наукові інтереси розповідає, що вони «достатньо криваві», оскільки працює він у відділі структури і функції білка, який був заснований незадовго після Другої світової війни В. Беліцером. Кровопротитна війна спонукала біохіміків «займатися кров'ю»: переливанням крові, зупинкою кровотечі, дослідженням механізмів, чому кров згортається або не згортається тощо. На фоні розв'язання цих проблем відділ досліджував і продовжує сьогодні успішно досліджувати систему зсідання крові. Міжнародне товариство дослідників фібриногену донедавна очолював учень В. Беліцера, колишній завідувач відділу інституту Л. Медведь, який нині працює в США. «Мені пощастило потрапити в цей відділ і так само займатися проблемами зсідання крові», – не без гордості розповідає В. Чернишенко.

Чи актуалізувалася ця тема в інституті в останні роки, у роки іншої війни, більш підступної й агресивної, ніж досі знала історія?

«Кровообіг – це не тільки військова тематика, і в першу чергу не військова тематика. Кровообіг – це те, що забезпечує функціонування організму, оскільки дуже багато смертельних хвороб – інфаркт міокарда, інсульт, тромбоз вен нижніх кінцівок – пов'язано з порушенням кровообігу. Ми розробляємо діагностикуми – у нас є найкращі у світі тест-системи (кажу це без зайвої скромності), алгоритм діагностики захворювань. Ці результати наукових пошуків стали можливі завдяки багатолітній праці науковців відділу, яка не перервалася, завдяки величезному ентузіазму співробітників, – розповідає В. Чернишенко. – Крім прикладних речей, ми займаємося вивченням механізмів зсідання крові, щоб зрозуміти, чому рідка кров після того, як, наприклад, розріжемо палець, перетворюється в згусток... Це настільки багатофакторний процес, який залежить від багатьох моментів, що тут ще досліджувати й досліджувати. Ну, і, звичайно, сам білок (протеїн) нас цікавить: як він функціонує, яка його роль в організмі і т. д. Це роботи, до яких я долучився, коли прийшов у відділ. Частиною їх стала моя кандидатська дисертація, а війна, яка триває в Україні, певним чином простимулювала роботу в напрямі, на який ми тривалий час уваги не звертали. Зокрема, це зупинка кровотечі.

Торік під керівництвом директора Інституту біохімії, академіка С. Комісаренка ми успішно завершили виконання проекту зі створення гемостатичного засобу. Отримані результати дуже обнадійливі. Якщо нам вдасться довести розробки, які є в лабораторії, до впровадження, то це буде віха у роботі всього відділу».

В. Чернишенко не розголошує деталей унікальної розробки, посилаючись на те, що такі роботи люблять тишу. Каже, що після початку збройного конфлікту на Сході України Академія наук спрацювала дуже оперативно, оголосивши конкурс проектів з оборонної тематики. У свою чергу, швидко й чітко відреагував на виклики інститут, використавши свої напрацювання. Цілком імовірно, що в майбутньому українські науковці стануть авторами розробок, які за багатьма показниками перевершать ті закордонні аналоги, що нині становлять вміст аптечок наших військових. На думку кандидата біологічних наук В. Чернишенка, у колективу Інституту біохімії, відділу структури і функції білка є все для цього необхідне.

В. Чернишенко – науковий співробітник та голова Ради молодих учених Інституту біохімії НАН України, лауреат Премії Верховної Ради України для молодих науковців, отримувач стипендії Президента України для молодих учених – говорить, що, у принципі, ніяких особливих заслуг перед державою не має. На запитання, що тримає його в Україні, відповідає: «Чому я не виїхав з України? Мабуть, тому, що ніколи не ставив собі за мету кудись емігрувати. Мені хочеться досягати результатів тут, в Україні, і я бачу для цього можливість. В Інституті біохімії створено досить хороші умови для молоді. Ми не лише можемо працювати, виконувати і захищати дисертації, друкувати статті, а й реалізовувати свої наукові інтереси та плани. Співпрацюючи з іноземними вченими, які мають обладнання, якого поки що не маємо ми, можемо досягати непоганих результатів.

Рада молодих науковців нашого інституту налічує до 50 учених. Це молоді люди з хорошою фаховою підготовкою. Вони їдуть на стажування і повертаються, маючи закордонні публікації, володіючи новими методами, налагодивши зв'язки, якими будуть користуватися тут. Звісно, є й такі, які поки що не повертаються. Але я не робив би трагедії з того, що люди їдуть за кордон. Це нормально. Це зовсім не стоїть на заваді розвитку науки. Для себе я бачу можливість працювати в Україні, співпрацюючи із закордонними інститутами, а також, до речі, з установами в межах України. Адже дуже часто ми не знаємо класних розробок у, так би мовити, сусідньому інституті.

Сьогодні достатня кількість молодих людей іде в науку. Проте є велика проблема, коли вони не можуть забезпечити себе житлом. Зараз я працюю з аспірантом і розумію, що він закінчить аспірантуру, впевнений, успішно захистить кандидатську дисертацію, але хлопець, на жаль, не киянин, немає житла. Мені здається, якби реально працювала житлова програма для молодих науковців, це дуже стимулювало б бажання працювати саме в Україні.

Мрію викопати на своїй земельній ділянці ставок з місточком, щоб звідти можна було ловити карасиків...

Є мрія зібрати колектив, який би займався міждисциплінарними дослідженнями. У нас в інституті працюють традиційні відділи, які займаються ліпідами, білками крові, транспортом кальцію і отримують блискучі результати. Було б добре інтегрувати ці напрями в інтердисциплінарну групу, щоб акумулювати знання. Тоді з'явиться змога зробити щось справді значуще на межі дисциплін, наприклад велику лабораторію і велике відкриття про механізми атеросклерозу (бо їх ще досліджувати й досліджувати!), запобігання хворобі й лікування її. Я бачу можливості це зробити – тут, зараз, в наших умовах. Це мене підбадьорює і тримає в науці.

Усе залежить від того, як ти дивишся: чи витягнувся, щоб зазирнути через паркан, чи стоїш біля нього і колупаєш в ньому дірку» (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/News/Pages/View.aspx?MessageID=3194>). – 2017. – 24.05).

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

15 червня 2017 р. в Інституті всесвітньої історії (ІВІ) НАН України відбудеться Міжнародна наукова конференція «Ядерна безпека України в контексті світового досвіду».

Напрями роботи конференції:

– основні виклики національній безпеці України. Українсько-російський конфлікт і криза системи міжнародної безпеки на початку ХХІ ст.;

– проблеми збереження режиму нерозповсюдження ядерної зброї та контролю за несанкціонованим поширенням ядерних технологій;

– перспективи скорочення стратегічної наступальної зброї та загрози новітньої «гонки озброєнь» у світі;

– подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Проект «Укриття» (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/Announcements/Pages/View.aspx?MessageID=3187>). – 2017. – 23.05).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

М. Бойчук,

студент-магістр, Київський національний університет культури і мистецтв

Використання бібліотеками вищих навчальних закладів мережі Facebook як платформи наукової комунікації (на прикладі діяльності НБ НАУКМА)

Стаття присвячена розгляду інноваційних тенденцій у бібліотечно-інформаційному виробництві. У контексті функціонування представництва Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» на платформі Facebook осмислено та обґрунтовано, що мережеве представництво бібліотеки функціонує як комунікаційний канал, що сполучає науковців усіх рівнів, розширюючи можливості доступу до публікацій зарубіжних учених і вітчизняних дослідників.

Ключові слова: бібліотека ВНЗ, наукова комунікація, соціальна мережа, Facebook, наукометричні бази, наука, НАУКМА.

Бібліотека сьогодні переживає трансформацію із звичайної книгозбірні в сучасний універсальний інформаційний центр, який вибудовує свою комунікацію з користувачами за допомогою не лише традиційних, а й новітніх комунікаційних засобів, одним з яких є соціальні мережі. Такі властивості соціальних мереж, як мобільність і різноформатність контенту, інтерактивність, оновлюваність, реагентність, виявилися затребуваними з боку наукових бібліотек вищих навчальних закладів (ВНЗ).

Використанню комунікаційних можливостей соціальних мереж у системі інформаційних обмінів присвятили свої праці такі вітчизняні дослідники, як В. Горовий, Л. Чуприна, О. Курбан, О. Мар'їна, С. Барабаш, С. Головаха, Н. Вітушко, Н. Тарасенко, М. Назаровець та ін. Перспективи використання платформи Facebook для реклами бібліотечних послуг (реклама ресурсів і послуг, нові надходження, заходи тощо) розглядали науковці І. Міщенко, О. Греськів, Н. Кравчук, О. Картечева, В. Сидоренко та ін. Питання використання соціальних мережі Facebook з позиції сприяння науковій діяльності користувачів бібліотек ВНЗ порушувалося у статтях І. Кірічко, Г. П. Бахчиванжи та ін. Особливості використання бібліотекам ВНЗ соціальної мережі Facebook висвітлено також у працях таких зарубіжних дослідників, як Н. Бурклаф (Natalie Burclaff), К. Джонсон (Catherine Johnson), А. Р. Різа Аюї (A. R. Riza Ayu), А. Абрізах (A. Abrizah), Д. Секкер (J. Secker) та ін. Водночас, зважаючи на постійний розвиток мережевих технологій і необхідність підвищення ефективності їх використання вітчизняними бібліотечними інституціями, вивчення підходів та досвіду використання в бібліотечній практиці різних соціальних мереж залишається на часі.

Отже, запропонована стаття має на меті розкрити потенціал використання соціальної мережі Facebook як платформи для наукової комунікації бібліотеками вищих навчальних закладів на прикладі досвіду Наукової

бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА).

Наукові бібліотеки ВНЗ – це інституції, орієнтовані в першу чергу на забезпечення необхідного інформаційного супроводу навчального процесу, освітніх потреб, студентську аудиторію, яка складається з молодих осіб – активних користувачів соціальних медіа. Враховуючи сучасні освітні тренди – впровадження інтерактивних форм навчання, дистанційної освіти, використання в навчальному процесі різноформатних матеріалів, академічну мобільність, а також специфіку цільової аудиторії наукових бібліотек ВНЗ, представництва цих інституцій у соціальних мережах стають додатковим інноваційним інструментом для підвищення ефективності реалізації науковими бібліотеками ВНЗ покладених на них завдань, чільне місце серед яких посідає інформаційне забезпечення наукової діяльності ВНЗ і комунікації між студентом та викладачем.

Ефективність наукової діяльності прямо залежить від правильно побудованої наукової комунікації [2]. Наразі поняття наукової комунікації вивчається комплексно. Зазвичай фахівці соціальних комунікацій розглядають термін «наукова комунікація» як спілкування між науковцями-дослідниками, що обмінюються інформацією або одержують нові відомості, необхідні для подальших досліджень, або як обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими та фахівцями [4, 8]. Бібліотека в цьому ключі відіграє важливу роль як функціональний суб'єкт і опосередкований канал комунікації.

Завдання наукових бібліотек ВНЗ полягає в наданні користувачам доступу до якісних науково-інформаційних ресурсів і сприянні науковій діяльності навчального закладу. Зокрема, Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» визначає свою місію як «розвиток, створення, збереження та організація використання власних та світових інформаційних ресурсів, які відповідають навчальному та науковому процесам в університеті, забезпечення інформаційних дослідницьких потреб студентів, викладачів, співробітників університету на принципах доступності, оперативності, інформативності, комфортності» [9].

Оскільки серед соціальних мереж, що використовуються бібліотеками в Україні та за кордоном, першість посідає соціальна мережа Facebook, на часі вивчення можливостей і перспектив цієї мережі як платформи для наукової комунікації наукових бібліотек ВНЗ. З цією метою було досліджено досвід використання для побудови наукової комунікації соціальної мережі Facebook Науковою бібліотекою НаУКМА, яка, за даними, наведеними В. Струнгар, має найвищі показники щодо використання соціальних мереж вітчизняними науковими бібліотеками ВНЗ [10].

Варто зазначити, оскільки науковцями поки що не вироблено єдиних критеріїв оцінювання якостей підтримки функціонування представництва бібліотеки в соціальній мережі, визначення й обґрунтування оцінних

характеристик якості сторінки, за якими можна було б здійснити аналіз її функціонування, усе ще залишається актуальним завданням.

Так, зокрема, Т. Гранчак на прикладі мережі YouTube.com говорить про ефективність бібліотечних мережеских сторінок, для визначення якої пропонує два підходи: визначення співвідношення кількості переглядів і кількості розміщеного матеріалу або ж співвідношення часу існування бібліотечної сторінки в мережі й кількості переглядів розміщеного на ній відео, тобто середньої кількості переглядів на рік [1]. У свою чергу В. Струнгар підкреслює, що «формальна кількість читачів не дає вичерпної інформації про якість сторінки, оскільки не відображає зворотного зв'язку, тоді як інтерактивність належить до конституюючих ознак соціальних мереж. Про якість зворотного зв'язку свідчить уся активність читачів (репости, вподобання, коментарі тощо)» [10].

У запропонованому дослідженні діяльність бібліотеки на платформі Facebook було проаналізовано з використанням статистичного й системного методів, а також методу аналізу контенту.

Офіційне представництво Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» у мережі Facebook зареєстроване під назвою Library of Kyiv Mohyla Academy [5].

Початок його функціонування припадає на 2012 р., і за чотири роки активної діяльності кількість уподобань сторінки сягнула понад 4,5 тис. [5]. Таким чином, щорічно аудиторія представництва зростала в середньому на 1 тис. 125 користувачів. Це досить великий показник для вітчизняного бібліотечного мережевого представництва, що є опосередкованим свідченням ефективності його функціонування.

Станом на 15 березня 2017 р. аудиторія ресурсу становила 4 тис. 535 шанувальників (тих, хто підписався) і демонструвала стійку тенденцію до зростання. Аналіз контенту представництва Наукової бібліотеки НаУКМА у Facebook дає підстави для висновку, що бібліотека активно поширює в мережі повідомлення про унікальні інформаційні продукти, анонси наукових заходів, медіа-релізи, що містять посилання на корисні наукові ресурси, послуги й ресурси відкритого доступу, поради щодо використання численних баз даних (БД) наукової інформації та сервісів, доступ до яких надає бібліотека, а також про наукові заходи, ресурси навчального характеру, фото-звіти про заходи тощо.

Так, у 2016 р. через представництво Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» у соціальній мережі Facebook була поширена інформація про такі заходи:

- ◆ презентація All about MOOCs: Successful Online Learning (29 січня 2016 р.);
- ◆ семінар «Інформаційні ресурси Thomson Reuters для науковців: Web of

Science, Journal Citation Reports, End Note Online, Researcher ID» (29 січня 2016 р.);

- ◆ наукометричний майстер-клас від Thomson Reuters (4 квітня 2016 р.);

- ◆ семінар «Особливості роботи з архівами в Україні та за кордоном» у рамках масштабного проекту знань «Інтелектуальні дискусії» (26 травня 2016 р.).

Також користувачів через представництво Наукової бібліотеки у Facebook інформували про загальноуніверситетські наукові заходи, які проводилися на базі бібліотеки:

- ◆ майстер-клас від аташе з питань викладання англійської мови Державного департаменту США (26 січня 2016 р.);

- ◆ IV Міжнародна науково-практична конференція «Наукова комунікація в цифрову епоху» (30–31 березня 2016 р.). Про подію було поінформовано заздалегідь: 16 січня 2016 р. опубліковано запрошення до участі в конференції, що мала відбутися на базі Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». 24 березня 2016 р. на мережевій сторінці бібліотеки була оприлюднена електронна версія програми IV Міжнародної науково-практичної конференції «Наукова комунікація в цифрову епоху»; 30 березня 2016 р. опубліковано Інформування про початок конференції та короткий фото-звіт; 31 березня та 1 квітня 2016 р. були поширені фото-звіти про цю науково-практичну конференцію;

- ◆ зустріч лауреата Нобелівської премії з літератури 2015 р. С. Алексієвич із спільнотою НаУКМА (1 квіт. 2016 р.);

- ◆ круглий стіл на тему: Howtoadd a journal to the Web of Science, модератор виступив представник компанії Thomson Reuters, почесний віцепрезидент з розвитку контенту і взаємодії з видавництвами Д. Теста (22 березня 2016 р.);

- ◆ круглий стіл на тему: Crimeain historiosophical heritage of Omelian Pritsak (2 квітня 2016 р.).

Для аналізу бібліотечної сторінки всі повідомлення, опубліковані бібліотечним представництвом на платформі Facebook, були поділені на дві категорії: публікації розважального змісту й публікації науково-інформаційного спрямування. Також було виділено три підкатегорії публікацій науково-інформаційного спрямування: про наукові заходи; про е-ресурси та про ресурси навчального спрямування (орієнтовані на студентів і викладачів). Згідно з вибіркоким аналізом контенту сторінки бібліотеки в мережі Facebook (за період з 1 січня по 1 червня 2016 р.) найбільшу увагу користувачів привернули публікації, присвячені інформуванню про доступ до наукометричних платформ, баз даних і наукових журналів, що засвідчило поширення ними такої інформації через перепублікації на своїх мережевих сторінках. Популярними виявилися також публікації про різноманітні

наукові заходи: тренінги, майстер-класи, семінари – багато користувачів уподобали такі записи, проте рідше поширювали.

Аналіз реакції користувачів на розміщений представництвом бібліотеки в соціальній мережі контент є додатковим інструментом для визначення бібліотечними працівниками користувацьких потреб і підвищення ефективності їх задоволення та забезпечення якості наукової комунікації. Відповідно до пріоритетів користувачів Наукова бібліотека НаУКМА приділяє значну увагу забезпеченню надання доступу до баз даних наукової інформації, про що свідчить звіт, у якому зазначено, що 2016 р. бібліотека надавала доступ до 198 баз даних. Зокрема, сім – власних; 63 – передплачених ліцензійних; 13 – у тестовому доступі; 115 – у вільному доступі (входять до EDS) [3]. Як виявив аналіз контенту представництва Наукової бібліотеки НаУКМА у Facebook, працівники наукової бібліотеки спрямовують свій потенціал передусім на вивчення шляхів підвищення ефективності використання наукометричних платформ: Web of Science – наукометричної бази даних від компанії Clarivate Analytics (раніше – Thomson Reuters), яка пропонує доступ до бібліографії наукових статей з престижних періодичних видань, книг і матеріалів наукових конференцій із зазначенням реальної цитованості цих матеріалів; Scopus – найбільшої міжнародної реферативної та наукометричної бази рецензованої літератури (наукових журналів, книг і матеріалів конференцій). Обидві наукометричні платформи індексують десятки тисяч періодичних видань, а також відстежують публікаційну активність учених.

У контексті налагодження бібліотекою наукової комунікації шляхом використання свого мережевого представництва у Facebook ефективним є також публікування в мережі відео- та аудіоматеріалів, які не лише інформують про доступ до наукової або науково-технічної інформації, а й одразу надають такий доступ. Досить ілюстративною у цьому плані є публікація бібліотекою відео діалогу-обговорення Т. Лютого і В. Кебуладзе на тему лекції: «Як і чому не розуміють філософів?» і коментарі під нею: «Спасибо! Было интересно», «Taras Lyuty вважає Вахтанга Кебуладзе одним з найкращих філософів України. У В. Кебуладзе є вчитель – Анатолій Лой. Дуже б хотілося його послухати» [7].

Варто підкреслити, що для науковців більшості галузей науки інформація, яка публікується мережевим представництвом Наукової бібліотеки НаУКМА, має загальний характер, водночас для дослідників галузі соціальних комунікацій, у першу чергу книгознавців, бібліотекознавців, документознавців, ряд розміщених публікацій можна визначати як вторинну науково-технічну інформацію, тобто таку, яка є результатом аналітико-синтетичного опрацювання науково-технічної інформації – «будь-яких відомостей та/або даних про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержаних у ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та

громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [6]. Зокрема, до таких публікацій можна віднести інформацію про проведення бібліотекою тренінгу з користування базою даних Cambridge Journals Online, яка містила відомості про наявність у базі понад 300 найменувань періодичних видань з різних галузей знань, 1 млн статей, 10 млн бібліографічних посилань; тематичне охоплення ресурсом біології та біомедичних наук, комп'ютерних наук, екології, економіки, мовознавства, історії, права, математики, соціальних наук, політології тощо [11].

Сприяючи широкому інформуванню про доступ до авторитетних наукометричних баз даних, реферативних журналів тощо, представництво Наукової бібліотеки НаУКМА в мережі Facebook стає інструментом залучення дослідників і науковців до наукової комунікації. Причому оскільки тими, хто підписався на сторінку, є не лише формальні (zareєстровані, ті, що мають читацький квиток) користувачі бібліотеки – студенти, випускники, аспіранти, викладачі, співробітники, а й інші науковці, які стежать за інформацією, опублікованою бібліотечними працівниками, можна стверджувати, що бібліотека сприяє розвитку наукової комунікації не лише в стінах університету, а й за його межами та допомагає налагодити комунікацію між українськими науковцями й зарубіжними. Таким чином, мережеве представництво бібліотеки функціонує як комунікаційний канал, що сполучає науковців усіх рівнів, розширюючи можливості доступу до публікацій зарубіжних науковців і вітчизняних дослідників.

Література

1. Гранчак Т. Використання національними бібліотеками соцмереж для представлення бібліотечних продуктів і послуг / Т. Гранчак // Бібл. вісн. – 2016. – № 1. – С. 18–29.
2. Добривечір В. О. Сучасні тенденції у науковій комунікації [Електронний ресурс] / В. О. Добривечір // Ученые зап. Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Т. 26 (65). – № 3. – С. 18–23. – Режим доступу: http://sn-philolsocom.crimea.edu/arhiv/2013/uch_26_3filol/004_dobr.pdf. – Загл. з екрана. – Дата обращения: 24.03.2017.
3. Звіт про роботу Наукової бібліотеки НаУКМА у 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10907?locale-attribute=uk>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 24.03.2017.
4. Зелінська Н. Нова модель наукової комунікації і дискурс [Електронний ресурс] / Н. Зелінська. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1071>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 24.03.2017.

5. Library of Kyiv Mohyla Academy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/NaUKMA.Library>. – Назва з екрана.
6. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII [Електронний ресурс] // Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>. – Назва з екрана.
7. Прямо зараз викладачі НаУКМА Taras Lyuty та Вахтанг Кебуладзе [Електронний ресурс] // Facebook. Library of Kyiv Mohyla Academy. – 2017. – 20.02. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/NaUKMA.Library/?fref=ts>. – Назва з екрана.
8. Романчук С. М. Формальна та неформальна наукова комунікація: соціологічний аспект [Електронний ресурс] / С. М. Романчук. – Режим доступу: <http://www.pgk.npu.edu.ua/--1/34-2010-11-23-19-02-49>. – Назва з екрана.
9. Сайт Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.ukma.edu.ua>. – Назва з екрана.
10. Струнгар В. В. Соціальні медіа як простір взаємодії бібліотеки і читача [Електронний ресурс] / В. В. Струнгар // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 верес. 2015 р., Львів). – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. – С. 307–311. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/images/konferenciya/konf_lviv/Strungar.pdf. – Назва з екрана. – Дата звернення: 21.03.2017.
11. Якщо читачі не їдуть в Кембридж, то Кембридж виходить онлайн [Електронний ресурс] // Facebook. Library of Kyiv Mohyla Academy. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/NaUKMA.Library/?fref=ts>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 24.02.2017.

Mariana Boichuk,

Master of Arts, Kyiv National University of Culture and Arts

The Facebook by the academic libraries as a platform for scientific communication

The introduction of the library environment technology Web 2.0 enabled the appearance of library pages in social networks, and also brought communication with the consumer to a new level. The innovative tendencies in the library and information production in the context of the Facebook page of the National University «Kyiv-Mohyla Academy» Library are considered, and it is proved that the library's network representation functions as a communication channel connecting scientists of all levels, and also promotes personal professional growth and perfection of the followers.

Keywords: social networks, Facebook, scientometric databases, scientific communication.

Марьяна Бойчук,

студент-магістр, Киевский национальный университет культуры и искусств

Использование библиотеками высших учебных заведений сети Facebook как платформы научной коммуникации

Внедрение в библиотечную среду технологий Web 2.0 способствовало появлению библиотечных страниц в социальных сетях, а также вывело коммуникацию с потребителем на новый уровень. Рассмотрены инновационные тенденции в библиотечно-

информационном производстве. В контексте функционирования страницы Научной библиотеки Национального университета «Киево-Могилянская академия» на платформе Facebook обоснованно и осмысленно, что сетевое представительство библиотеки функционирует как коммуникационный канал, соединяющий ученых всех уровней.

Ключевые слова: библиотека, ВУЗ, научная коммуникация, социальные сети, Facebook, наукометрические базы данных, наука.

До уваги держслужбовця

А. Шумілова, мол. наук. співроб. НБУВ

Нові надходження довідково-бібліографічних видань до НБУВ

1. Абліцов В. Україна. Меценати / Віталій Абліцов ; відп. за вип. О. О. Бородіна. – Київ : Літера, 2016. – 208 с.

Книга охоплює минуле і сьогодення, змінює стереотипи про світ сучасного бізнесу, формує узагальнений образ вітчизняних благодійників і меценатів. Читачі знайомляться з історією благодійництва в Україні, із сучасними послідовниками християнської моралі.

Видання складається з двох частин. Перша «Я і ми: мати чи бути?» знайомить з вітчизняними та зарубіжними доброчинцями – банкірами, військовими, громадськими діячами, землевласниками, педагогами, підприємцями, політиками, релігійними діячами, службовцями, спортсменами, юристами. Зокрема, Г. Цільнієм, О. Алчевським, подружжям Омеляном та Тетяною Антоновичами, Л. Бродським, С. Грушевським, П. Могилою, А. Розумовським та ін., для яких безкорисливість стала складовою моралі.

Друга «Що віддав, те твоє» містить ілюстровані есе, у яких докладно розповідається про запоруку успіху в бізнесі, розкривається духовний світ меценатів, їхні морально-етичні погляди.

Шифр зберігання НБУВ: Вс 61849

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр)д я2 А 15

2. Дослідники історії Південної України : біобібліогр. довід. / упоряд. Ігор Лиман ; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Бердян. держ. пед. ун-т, Н.-д. ін-т іст. урбаністики. – Київ, 2016. – Т. 2. – 496 с. : іл.

Перший том видання був надрукований у жовтні 2013 р. Другий том репрезентує всі напрями проекту «Історіографія Південної України». До

довідника включена 181 біобібліографія. При цьому 66 сучасних дослідників історії Південної України народилися на землях цього регіону. Важливо, що часовий проміжок, дослідженням якого присвячено праці, не обмежується XVIII–XX ст. Історіографічним доробком з історії регіону є монографія С. Кульчицького та Л. Якубової «Донеччина і Луганщина у XVII–XXI ст.: історичні фактори й політичні технології формування особливого та загального у регіональному просторі».

Книга формує узагальнюючі картини стану вивчення Південної України, популяризує напрацювання науковців, що досліджують цей регіон. Зібрані матеріали створюють передумови для вивчення окремих аспектів історії Півдня, допомагають вільніше орієнтуватися в тематиці; будують інформаційну платформу, яка може прислужитися консолідації та координації зусиль дослідників і інституцій з вивчення минувшини Південної України.

Шифр зберігання НБУВ: В 354713/2

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр) я1 Д 70

3. Митці слова Вінниччини: до 45-річчя обласної організації НСПУ : довід.-хрестомат. вид. / вступ. ст. М. Каменюк ; упоряд. А. М. Подолинський ; Громад. орг. «Асоц. б-к Вінниччини», Обл. орг. Нац. спілки письменників України. – Вінниця : Консоль, 2015. – 224 с. – Бібліогр.: с. 132 – 135.

Книга вміщує інформацію про час і місце народження 52 письменників-вінничан, творчий доробок митців: окремі їхні твори. Усі вони працюють у різних жанрах літератури та входять до складу Вінницької обласної письменницької організації.

Вступну статтю «Атестат зрілості письменників Вінниччини» до видання написав М. Каменюк, голова Вінницької організації НСПУ, заслужений працівник культури України. У ній розповідається про значну роботу з виховання обдарованої молоді під керівництвом письменників в обласному літоб'єднанні ім. В. Стуса, літературних об'єднаннях і студіях «Дім поета», «Мережка», «Вітрила».

На Вінниччині встановлено й діють 12 літературних премій, з них всеукраїнського статусу набули премії ім. М. Коцюбинського та ім. С. Руданського. Письменники-вінничани видають книжкові серії «Бібліотека літератури Вінниччини», «Письменники Вінниччини – дітям», «Шкільна бібліотека», а також літературно-мистецький журнал «Вінницький край» з бібліотечною окремих книг авторів журналу, літературний журнал для дітей

«Наша хатка», альманахи «Русалка Дністрова», «Експрес «Молодість» та «Собор».

Шифр зберігання НБУВ: Ва 800040

Шифр зберігання ВНБ : Ш5(4Укр)бд я2 М 67

4. Національна парламентська бібліотека України (1866–2015) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / упоряд.: К. Науменко, Г. Волянська, О. Галганова ; наук. ред. В. Кононенко ; М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України. – Київ, 2016. – 496 с.

Видання всебічно розкриває історію й сьогодення, показує багатогранну діяльність Національної парламентської бібліотеки України (нині – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого). Матеріали згруповано в п'яти розділах і 13 підрозділах, поділених на рубрики й підрубрики.

Покажчик висвітлює становлення й поступ бібліотеки за 150 років існування. Видання розкриває роль книгозбірні в розвитку бібліотечної справи України, трансформацію її функцій, напрямів діяльності. Представлено матеріали про заснування й діяльність бібліотеки, видання та публікації працівників закладу. За основу взята інформація з двох попередніх покажчиків (1997, 2006) та доповнено відомостями з 2006 по 2015 р.

Допоміжний апарат складають іменний і хронологічний покажчики.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 803266

Шифр зберігання ВНБ: Ч734(4Укр)я1 Н 34

5. Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні (1992–2015) : бібліогр. покажч. / упоряд. С. Ю. Зозуля ; редкол.: О. М. Титова (гол. ред.), Л. М. Бєсов, А. О. Горькова [та ін.] ; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОШК. – Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОШК, 2016. – 108 с. – (Бібліографічні покажчики; вип. 5).

Видання складається з бібліографічного покажчика праць, уміщених у 1–24 випусках збірника наукових праць «Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні», де були надруковані матеріали однойменної щорічної наукової конференції протягом 25 років з питання дослідження культурної спадщини українського козацтва.

У першій частині довідника «Бібліографія випусків» надано бібліографічний опис кожного з 27 виданих томів збірника (кілька випусків було видано у двох частинах).

Друга частина «Бібліографічний покажчик за тематичними розділами» (згідно з діючими на конференціях секціями) складається з: «Дослідження пам'яток археології козацької доби», «Історико-краєзнавчі дослідження пам'яток пізнього середньовіччя», «Писемні джерела та історіографія», «Тюркологічні дослідження», «Гіпотези та дискусії», «Інформація», «Публікації в газетах та журналах про конференції “Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні”». Окремий розділ «Матеріали поза розділами», розміщений у кінці книги, знайомить з передмовами, вітальними статтями з нагоди ювілеїв, некрологами членів НДКП. Усього покажчик містить 1784 позиції.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 808284

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр) я1 Н 73

6. Періодичні та книжкові видання Видавничого дому «Академперіодика» НАН України: 1996–2015 / авт. вступ. ст. та відп. ред. О. Г. Вакаренко, уклад.-упоряд.: А. І. Радченко [та ін.] ; ред. З. А. Болкотун. – Київ : Академперіодика, 2016. – 180 с.

У книзі надана узагальнена інформація про роботу Видавничого дому «Академперіодика», яка, у свою чергу, є характеристикою значної частини видавничої діяльності НАН України. Ґрунтовна вступна стаття, написана О. Г. Вакаренко, характеризує різнобічну діяльність та основні тенденції розвитку ВД «Академперіодика»: проаналізовано пройдений шлях, сучасний стан справ і перспективи подальшого розвитку.

Видання відображає доробок з підготовки та випуску наукової літератури за 20 років роботи, наклад яких перевищив 1 млн пр. За цей період вийшли: 3031 випуск наукових і науково-популярних періодичних видань загальним тиражем 918 508 пр. та 858 книг тиражем 346 669 пр.

Представлений перелік продукції розподілений на два розділи.

Розділ I: «Періодичні видання» інформує про журнали та періодичні збірники наукових праць.

Розділ II: «Книжкові видання» презентує книжкову продукцію Видавничого дому: узагальнену інформацію про кількість книг, їх сукупний тираж.

Обидва розділи проілюстровані зображеннями відповідних обкладинок та статистичними узагальненнями. Група науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України, яка є складовою структури Видавничого дому «Академперіодика», приділяє значну увагу розміщенню у всесвітній мережі академічної періодики.

Шифр зберігання НБУВ: Вc 60871

Шифр зберігання ВНБІ: Я175.1(4Укр) П 27

7. Позачергові вибори Президента України 25 травня 2014 року : інформ.-аналіт. вид. / авт. кол.: М. В. Охендовський, К. О. Хівренко [та ін.] ; відп. ред. В. Я. Серета ; редкол.: М. В. Охендовський, А. Й. Магера, Ж. І. Усенко-Чорна [та ін.] ; Центральна виборча комісія. – Київ : ВАІТЕ, 2016. – 456 с.

Видання пропонує повне й систематизоване зібрання відомостей про організацію, перебіг і результати позачергових виборів Президента України 2014 р.

Інформаційно-аналітичне видання складається з передмови та 13 розділів: Конституційно-правове забезпечення позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року; Територіальна організація позачергових виборів Президента України; Система виборчих комісій, що здійснювали підготовку та проведення позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року; Організація підготовки та проведення позачергових виборів Президента України в закордонному виборчому окрузі; Складання та уточнення списків виборців для проведення голосування на позачергових виборах Президента України; Висування та реєстрація кандидатів на пост Президента України на позачергових виборах Президента України; Проведення передвиборної агітації кандидатами на пост Президента України за рахунок коштів Державного бюджету України під час виборчої кампанії з позачергових виборів Президента України; Виборчі фонди політичних партій, кандидати на пост Президента України від яких зареєстровані в загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі; Гарантії діяльності кандидатів на пост Президента України та офіційних спостерігачів у виборчому процесі з виборів Президента України; Голосування та встановлення результатів позачергових виборів Президента України; Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються процесу позачергових виборів Президента України. Відповідальність за порушення виборчого законодавства України; Фінансове забезпечення підготовки та проведення позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року; Матеріально-технічне забезпечення підготовки та проведення позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року.

Шифр зберігання НБУВ: Со34739

Шифр зберігання ВНБІ: Х80(4Укр) я2 П 47

8. Праці Центру пам'яткознавства (1992–2016) : бібліогр. покажч. / упоряд. С. Ю. Зозуля ; редкол.: О. М. Титова (гол. ред.), Л. М. Бєсов, А. О. Горькова [та ін.] ; Центр пам'яткознавства НАН України і УТОШК. – Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОШК, 2016. – 60 с. – (Біобібліографічні покажчики; вип. 6).

Представлене видання відображає матеріали, що друкувалися впродовж 1992–2016 рр. у 1–29 випусках наукового збірника «Праці Центру пам'яткознавства». У цих випусках було надруковано понад 700 наукових розвідок, що належать 365 вітчизняним й іноземним авторам.

Важливе місце посідають колективні монографії з теорії пам'яткознавства, музеєзнавства. Усього за 25 років вийшло з друку майже 500 різних видань.

Покажчик складається з трьох розділів. Перший містить список бібліографічних посилань на кожен з випусків збірника й допомагає в оформленні наукового апарату під час провадження наукових досліджень, зокрема написання дисертацій, статей, рецензій тощо. Другий містить розміщену за алфавітом бібліографію матеріалів, надрукованих упродовж 1992–2016 рр. Третій – алфавітний список авторів, уміщених у 29 збірниках.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 808285

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр) я1 П 70

9. Преварська М. І. Видатні українці. Культура. Мистецтво. Освіта : довідник / М. І. Преварська. – Київ : Велес, 2016. – 368 с. – (Гордість і слава України).

Книга присвячена життю і творчості діячів культури, мистецтва та освіти: філософам, педагогам, письменникам, поетам, художникам, артистам, співакам, композиторам, які зробили значний вклад у своїх царинах. Серед них – Христина Данилівна Алчевська, Аркас Микола Миколайович, Баранович Лука (Архієпископ Лазар), Башкірцева Марія Костянтинівна, Березовський Максим Созонович, Іларіон Київський, Котляревський Іван Петрович, Крушельницька Соломія Амвросіївна та ін.

Продовжують популяризувати Україну в світі й наші сучасники – Костенко Ліна Василівна, Криволап Анатолій Дмитрович, Матвієнко Ніна Митрофанівна, Ротару Софія Михайлівна, Ройтбурл Олександр Анатолійович, Петриненко Тарас Гаринальдович, Якутович Сергій Георгійович та ін.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 807265

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр)д я2 В 42

10. Україна – єдина країна. – Київ : Глорія, 2016. – 208 с. : іл.

Книга розповідає про історію й культуру України. Видання складається з трьох частин.

Частина I: «Традиції, обряди, побут» містить розповіді про традиційні українські свята та обряди; про головні обереги народу, які забезпечують здоров'я, добробут і спокій у родині; про природні дива.

Частина II: «Пам'ятки України» знайомить з неповторними замками і палацами, які вражають своєю незабутньою історією; з найвідомішими церквами та монастирями України.

Частина III: «Люди, що змінили Україну» вміщує відомості про історичні постаті країни – письменників, поетів, художників, спортсменів, які прославили країну.

Шифр зберігання НБУВ: Со 34334

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр) я2 У 45

11. Червінський В. І. Історія України: джерельний опис / В. І. Червінський, М. І. Обушний. – 3-тє вид., перероб. й допов. – Київ : Україна, 2016. – 896 с.

Пропоноване видання є джерельним літописом історії України з найдавніших часів до сьогодення. Книга вміщує методику використання документів та інші дидактичні матеріали. Автори створили науково-об'єктивний посібник, у якому документи й матеріали розміщуються у хронологічній послідовності та водночас не надмірно деталізовані і не надто фрагментарні.

До літопису включено документальні (актові) і наративні (оповідні) пам'ятки, які охоплюють найрізноманітніші типи джерел. Зокрема, уривки з літописних свідоцтв, юридично-правових документів, генеалогічних таблиць княжих династій, історико-географічних карт і праць відомих істориків, фольклорних матеріалів, спогадів учасників подій. Крім того, до видання включено архівні матеріали, віднайдені авторами під час науково-пошукової роботи в архівах України та за її межами, маловідомі чи раніше засекречені документи, які трактувалися однобічно й тенденційно або замовчувалися з відомих причин, уривки з наукових праць істориків української діаспори. Уперше вміщено карти України різних часів, що дає змогу простежити, яку роль відіграло географічне середовище у формуванні українського етносу.

Видання складається з передмови, 14 розділів, хронології історії України, післямови й додатків.

Документи адаптовано згідно з правописом сучасної української мови, деякі вміщено в авторському поданні, як і назви розділів та більшості документів. Окремі фрагменти праць друкуються із збереженням мовно-стилістичних особливостей оригіналу.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 806756

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр) я2 І 90